L. FENESTELLÆ
DE MAGISTRATIBVS Sacerdotiísque Romanorum LIBELLVS

iam primùm nitori suo restitutus.

POMPONII LÆTI

itidem de Magistratibus & Sacerdotiis & præterea de diuersis legibus Romanorum.

LVGDVNI,
Apud Iacobum Chouët.
M. D. XCI.

L. FENESTELLÆ de Sacerdotij Romanorum libellus prior.

*

CAP. I.

De Panos sacris atque sacerdotibus.

OMNIVM Deorum, quos vetus Romanorum religio excoluit, primam Pani Lycæo, seu Faunum illum, seu potius Syluanum vocari placet, per Lupercos rem diuinam, Lupercalésque ludos fecisse apud vetustatis assertores constat. Ea quidem sacrorum genera ab Euandro rege (qui ex Arcadia profugus in eum locum venerat, qui tandem Romanæ præfuit arci) ad nostros primùm delata, ac celebrata fuisse feruntur. Hunc Pana nudos pastores, quorum tunc præcipuum numen fuit, ac deinde summos etiam viros venerari mos fuit, loráque præ manibus ferre, qui-

Lycæus.
Faunus.
Luperci.
Euander.

bus quosque cæderent: laruísque tectas facies portare. Cur autem nudi hunc Deum colerent, pleraque è curriculo vetustatis ad nos vsque delapsa referuntur. Siue enim quod ipsi Deo, qui nudus fingitur, suæ celeritati eo pacto longè aptior, nudos etiam habere ministros placeat: siue quod Arcades omnium populorum qui Græciam coluerunt longe vetustissimi, feris adhuc similem vitam syluis ac montibus agentes, legis, artísque expertes, primò hunc Deum venerati, patrium cultum, auitósque nudos habitus signantes referre voluerunt, haud satis constat. Nonnulli verò Iolen vxorem Herculis ab hoc Fauno visam, ac per ardorem libidinis concupitam asserunt. Fortè enim per syluas & amœna nemorum, æstus leuandi causa vnà cum dilectissima coniuge, Hercules vagabatur. Videt ergo elegantissima forma mulierem ab altæ rupis specula senex Deus: ergo illorum vestigia eminus licet obseruare instituit. Illi autem per syluas ducendæ nocti aptissimum locum petunt: interea mulier dum quiescendi tempus aduenit, pellem leonis, Herculis ritu, de

Pana quare nudi coluerint.

more aptat humeris, claua etiam illius in manum aſſumpta. Tali habitu præditam ſomnus aggreditur. Erant autem duo parati coniugibus lecti, eo quòd poſtridie Libero patri rem diuinam facturi erant, ſeorſum cubituris. Noctu ergo Syluanus fallendi cuſtodis occaſionem nactus, clam thalamum ingreditur, primóque congreſſu fortunatus futurus, puellę thorum tenet: manúque tentans, vt nocte fit, horridum leonis tegmen inuenit. Ratus ergo cubare ibi Herculem, ad aliud cubile ire pergit: quod quum ſenſiſſet mollibus ſtratum, puerilibúſque delitiis aptius, ſtragula veſte, ſenſit amorem. Dum libidinę ardens manu palpat Herculem, ac vixdum hirti corporis horrorem hauſerat, experrectus Hercules, manu reiectum toto antro fuſum iaculat: quo ſtrepitu, ſomno puella diſcuſſa, lumina accendit. Lumine ergo Syluano prodito, luſus ac ſemiruptus vix attollens humo humeros, in ſyluas detruſus. Ea ergo ratione perpetuo execratis veſtibus, quibus tam turpiter luſus eſſet, eaſdem ſuis à ſacris procul abfore conſtituit. Plerique tamen huiuſce rei cauſam aſſignant Ro-

Al. mollius

mulo, quòd eadem ſacra celebrante, medióque ſolis ardore corpus exercente, cum nuntiatum fuiſſet latrones prædas agere, ita vt erat nudus accurrerit, comprehenſiſque prædatoribus, pecora abacta redemerit. Eius facinoris, quod nudus geſſerat, perpetuum argumentum, corporum ſacra celebrantium nuditatem eſſe placuit. Vtcunque ſeſe res habuerit, * in ipſa tantum vſque Caij Iulij huiuſmodi obſeruationem perueniſſe conſtat. Ea enim ſacra quum ſedens Cæſar Dictator ſpectaret, atque inter eos qui ſolennia celebrarent, curreret M. Antonius, is qui poſtea Triumuir fuit, aiunt lauream coronam, cui diadema annexum eſſet, capiti Cęſaris imponere conatũ fuiſſe: quod quum Cæſar *amoto capite reieciſſet, ſtatuæ ipſius cunctis frementibus impoſuiſſe. De nomine verò Lupercalium, non etiam ſatis conuenit. Pleriſque enim inditum hoc nomen, quòd huius inuocatione, lupi à ſtabulis arcerentur, viſum eſt. Alij templum ipſum in quo hic Deus colitur, Lupercal vocant: quo circa Virgilius, Et gelida, inquit, monſtra ſub rupe Lupercal: eique loco à

** In tempora vſque.*

** moto.*

Lupercalia vnde.

Lupercal.

Lupa Romuli nutrice, quòd eo in loco, Romulum & Remum paruulos educare reperta sit factum nomen Lupercalis putant. Nec desunt qui à Lycæo Arcadiæ monte, vbi præcipuè ea religio peruiguit (eum quem nos lupum illi λύκον vocant) ipsum cognominatum esse arbitrentur. Præcipuam verò huic Deo, dicatisque Sacerdotibus venerationem ea ex parte tributam ferunt, quòd quæ mulieres ex suis viris vel concipere, vel conceptos fœtus edere nequirent, ad Lupercos confugiebant. Quæ vbi loris ex tergore hirci sectis cæsæ fuissent, euestigiò grauidę aut effœtę efficiebantur. Hæc solennia quinto decimo Cal. Febr. celebrari, vt Ouidius in Fastorum libris refert, moris fuit. *Fast. 1.*

CAP. II.

De Potitiis & Pinariis Herculis sacerdotibus.

EAdem tempestate, Euandro scilicet palatium tenente, Herculem Gerione interempto, per eadem loca mira specie boum armenta abegisse commemorant, Ac quum prope Tiberim fluuium, quà præ sese armentum agens traiecisset, vbi loco herbido reficeret boues, ipséque in itinere defessus procubuisset, & eundem

vino cibóque grauatum ſopor oppreſſiſſet, Cacus paſtor, loci accola, viribus ferox, captus pulchritudine boum prædam auertere inſtituit: ac ne ſi prædam agendo in ſpeluncam contuliſſet, veſtigia ipſa eò quærentem dominum ducerent, auerſos, eximium quemque pulchritudine, in ſpeluncam traxit. Hercules verò ad primam auroram ſommo excitus, quum gregem perluſtraſſet oculis, partémque numero abeſſe ſentiret, perrexit ad proximam ſpeluncam, ſi fortè eò veſtigia ferrent: quæ vbi omnia foras verſa videt, nec in partem aliam ferre: confuſus atque incertus animi ex infenſo loco agere porrò armentum cœpit. Inde quum actæ boues fortè, vt fit, ad deſiderium relictarum mugiiſſent, reddita incluſarum ex ſpelunca boum vox, Herculem conuertit. Quem quum vadentem ad ſpeluncam Cacus vi prohibere conatus eſſet, ictus claua, fidem paſtorum nequicquam inuocans, morte occubuit. Euander qui tunc temporis ea, ex Peloponneſo profugus, authoritate magis quam imperio regebat loca, venerabilis vir miraculo litterarum, rei nouæ inter rudes artium

Caci cædes. *Euander.*

homines, venerabilior diuinitate matris Carmentæ, quam fatiloquam ante Sibyllæ in Italiam aduentum miratæ hæ gentes fuerant, concursu pastorum trepidantium circa aduenam manifestæ cædis reum excitus, postquam facinus, facinorisque causam audiuit, habitum formám que viri aliquanto ampliorem augustioréinque quam humanam intuens, rogitat qui vir esset: Vbi nomen patrémque ac patriam audiuit, Ioue nate Hercules, salue, inquit: te mihi mater veridica interpres Deûm aucturum cœleste numen cecinit, tibique aram hîc dicatum iri, quam opulentissima olim in terris gens maximam vocet, tuóque ritu colat. Dextra Hercules data, accipere se omen, impleturúmque fata, ara condita, ac dicata, ait. Ibi tum primùm boue eximia capta de grege, sacrum Potitiis ac Pinariis, quæ tum familiæ maximè inclitæ ea tenebant loca dedit. Factum fortè, ita euenit, vt Potitij, vt ait Liuius, ad tempus præsto essent, hisque exta apponerentur, Pinarij extis adesis, ad cæteram venirent dapem. Inde institutum mansit, donec Pinarium genus fuit, ne extis eo

Carmenta.

Liuius libro 1. ab vrbe, ad verbum.

ſolennium die veſcerentur. Potitij ab Euandro edocti, antiſtites per multas ætates huius ſacris præfuerunt, donec tradito ſeruis publicis ſolenni familiæ miniſterio, Potitiorum ac Pinariorum omne genus periit. Id enim Appius Claudius, quum eſſet cenſor, effecit, hiſce familiis infenſus, ob idque ira Deorum (vt creditur) luminibus orbatus eſt.

Appius Claudius.

CAP. III.

De ſacerdotio fratrum Arualium.

FRatres Aruales, vt fruges ferrent arua, veteres conſuluiſſe Romanos memoriæ traditum eſt. Huius verò religionis Romulum ipſum patrem vrbis, authorem extitiſſe reperio. Nam quum Acca Laurentia nutrix Romuli, corpore ſuo quæſtum in vulgus faceret, eóque pacto grandem pecuniam conſtipaſſet, ex duobúſque liberis quos ſuſceperat, vnum morte amiſiſſet. Romulúmque in demortui locum adoptionis iure ſuſtinuiſſet, decedens tamen populum Romanum inſtituit hæredem. Cuius tandem liberalitatis ob regias affinitates memor populus Romanus, mulieris nomen in Faſtis retulit, liberos fratres Aruales a ferendo,

& ab aruis appellauit. Ex quo tempore ſacerdotium manſit fratrum Arualium: hique duodecim numero dicuntur,eique ſacerdotio in inſigne tribuit albas infulas,& ſpiceam coronam.

CAP. IIII. *De Auguriis.*

EOdem fere tempore, & diſciplina & religio augurandi ex Hetruſcis, penes quos ea diſciplina præcipua,ac longe peculiaris fuit, ad Romanos commigrauit. Virum enim quempiam, cuius nomen vetuſtate obſoleuiſſe Naſo poeta ait,aſyli (vt reor) alliciente inductione, exulem Hetruria Romam veniſſe perhibent.Cuius opera Romulum Remúmque vſos, quum de imponendo vrbi nomine vnà contenderent, opinione deducor: quanquam M.Cicero in his libris quos inſcripſit de Diuinatione,etiam ipſum Romulum iſtam ipſam auguralem diſciplinam præcoluiſſe aſſerit.A Numa verò,qui Romulo ſucceſſit, perpetuum ſacerdotij inſigne conſtitutum eſt. De ritu verò inaugurandi ſi vnum in caſum pleráque dixero, eadem ad omnes cæteros facile ferri poterunt. Ea quidem quantùm ex veterum monumentis collegi, huiuſcemodi

Faſt. 4.

Libro 1.

Inaugurandi ritus.

fuit obſeruatio: Augur in arce, ſiue in æditum quendam locum ad inaugurandum debebat ſedere ſuper lapidem meridiem verſus: atque ad læuam ſedens baculum in manu recuruum, quod Lituum vocant, tenet. Inde vbi proſpectu in vrbem agrúmque capto, deos præcatus, regiones ab oriente ad occaſum determinat: dexteras ad meridiem: læuas ad ſeptentionem partes eſſe dicit. Signum contrà, quò oculi conſpectum longiſſime ferunt, animo definit: tum Lituo in læuam tranſlato, dextra in caput eius qui inauguratur poſita, ita precatur: Iupiter pater, ſi fas hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo, regem Romæ eſſe, vti nobis ſigna certa ac clara ſint inter eos fines quos feci. Tum peragit verbis auſpicia quæ mitti vellet: quibus miſſis, Numa de templo (ita enim deſignatas lituo æthereas regiones vocant) declaratus rex deſcendit. Quam quidem declarandi ſeu inaugurandi regis formulam, ad cætera quoque, vt dixi, trahi facile licet. Huic diſciplinæ, peritia Actij Nauij auguris permultum fidei authoritatiſque acceſſit. Nam quum Priſcus Tarqui-

Lituum.

Ex Liu. ad verb.

Actius Nauius.

nius aliqua præter maiorum instituta inauguratò mutare, pleráque etiam de nouo condere pergeret: negauit Actius Nauius inclytus ea tempestate augur, inauspicatò ea fieri oportere. Quare ira regi mota, ludens artem, vt ferunt, Agedum, inquit, diuina in augurio, fieríne possit quod ego nunc mente concipio. Quum ille in augurio rem expertus fieri posse dixisset. At qui hoc animo agitaui, inquit, te nouacula cotem discissurum. Cape ergo hoc, & perage, quod aues tuæ fieri posse portendunt. Tum illum incunctanter discidisse conscripserunt, statuámque Actij Nauij capite velato, quo in loco res acta est, in comitio in ipsis gradibus ad læuam positam fuisse, cotéque eadem cum illa ipsa nouacula in manibus posita, vt eius rei etiam apud veteres monumentum existeret, Auguriis ergo, sacerdotióque augurum, vt ait Liuius, etiámque in libris de Diuinatióne Cicero, tantum authoritatis & venerationis accessit, vt nihil domi forisque postea, nisi auspicato gereretur; Et ad sapientiæ nobilitatisque primarios quosque id sacerdotium deferunt. Et quum Tiberius

Gracchus pater Tiberij & C. Gracchorum comitia consularia habuisset, dicerentque Hetrusci augures rem* in augurio experti, vitio consules creatos fuisse, Gracchúsque vt ineptos insanósque Hetruscos incesseret, abiens in prouinciam, Senatui rescripsit, veridicos, non autem insanos Hetruscos esse, qui consules præsentes vitio a se creatos dicerent. Nam quum se collegisset, meminisse se locum tabernaculo extra pomœrium, præter maiorũ consuetudinem delegisse. Quam obrem abdicare se consulatu compulsi sunt. At autem veneratio huic ordini authoritasque, ita & numerus ipse adeò creuit, vt collegium augurum coleretur. Nam quum ab initio tres tantùm creari cœpissent, ex tribus scilicet tribub. Ramnensium, Tatientium, & Lucerum, & obtinuissent quum mutaretur numerus, impari tantum numero creari: vtcunque tamen id fieret, quatuor numero præter maiorum consuetudinem creari cœpti sunt. Tandem quum plebs quorum libet bonorum partem suam in Senatu & in foro nacta esset, per tribunos egit, vt ad sacerdotia quoque velut ad cætera cursus

** inaugurato.*

Augurum collegium.

aperirentur. Idque post multa certamina variásque seditiones obtinuit, vt ad quatuor scilicet Patricios quinque ex plebe adiicerentur, Factúmque hoc fuit M. Valerio & Q. Apuleio Consulibus.

CAP. V. *De Flamine Diali.*

FLaminem Dialem primus Numa Pompilius Romæ rex creauit, quum antea reges Pontificúmque regúmque promiscue munera obirent, vt de Priamo & Aenea apud Virgilium cernimus: Rex etiam Anius, vt idem poeta ait, Rex idem hominum, Phœbique sacerdos fuit. Idque etiam à minoribus deinceps, vt à C. Cæsare, Diuo Augusto, multisque deinceps principibus, quos Pontificatus maximi titulis insignitos videmus obseruatum est. Cæterùm Numa plures in vrbe Romulô, quàm sibi similes reges fore ratus, qui relicta religionis cura bellorum potius negotiis distinerentur, sacerdotes quatuor, quos appellauit Flamines qui rei diuinæ iugiter addicti essent, multis deorum allegauit: Flaminem vnum Ioui, quem Dialem vocant, Marti duos, Quirino vnum, Dictus autem Flamen Dialis est, vt Varro ait, quòd in Latio capite ve-

Virgilii locus Aenei.

Flamen vnde dictus.

Dialis.

lato erat, & caput filo lanæ præcinctum habebat, a quo Flamen appellabatur. Dialis autem a Diione, quod est iuuans Deus. Cæteri Flamines, eius, cui præsident numini, decorantur titulis. Hunc Dialem præsertim insigni veste, curulique sella adornauit. Hic solus, vt Varro ait, album habet galerum, vel ex eo quòd maximus est, vel quòd Ioui immolationem alba veste fieri oporteat, Pleraque etiam huic pontificio iure tributa sunt, vt Aull. Gellius in commentariis Noctium Atticarum scriptum reliquit. Equo enim vehi Flaminem est religio. Item iurare Dialem fas nunquam est. Ignem e flamma, nisi vbi sacrum est, efferri ius non est. Vinctum, si ædes eius introierit, solui necessarium est: & vincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras mitti debent. Nodum in apice atque in cinctu, neque in alia parte vllum habet. Si quis ad verberandum ducatur, si ad pedes eius supplex decubuerit, eo die verberari piaculum est. Capillum Dialis, nisi qui liber est, non detondet. Capram, & Carnem incoctam, & hederam, & fabam, neque tangere Diali mos

li mos eſt neque nominare. Propagines è vitibus altius prætentis non ſuccidet. Pedes lecti in quo cubat, luto tenui circunlitos eſſe oportet, & in eo lecto cubare aliquem fas non eſt. Vngues Dialis & capillorum præſegmina ſubter arborem ilicem terra operiuntur: neque ad eius lecti fulcrum, capſam eſſe cum ſtrue atque ferro fas eſt. Dialis quotidie feſtalis ſine apice, ſub dio autem eſſe licitum non eſt, ſub tecto vtiliter etiam, & a Pontificibus conſtitutum. Farinam fermento imbutam attingere fas non eſt, neque tunicam intimam, niſi in locis exuiſſe ſub cœlo, tanquam ſub oculis Iouis, nudus ne ſit. In conuiuio eius haud quiſquam niſi rex ſacrificulus accubabit. Matrimonium Flaminis niſi morte dirimi non eſt fas. Locum vbi buſtum ſit, nunquam ingreditur. Hos Flamines, quum ab initio conſecrantur, captos duci a Patribus velut ab hoſtibus, mos fuit. Totidem verò Flaminibus, quot deos colerent, vſos veteres M. Varro in his libris, quos inſcripſit de origine linguæ Latinæ, teſtis eſt, vt Dialem, Martialem, Quirinalem, Vulcanalem, Fuluialem & Falacrum, & præ-

terea complures: qui vt noſtrûm inter ſacerdotum gradus nonnihil intereſt, vt Epiſcopum, Archiepiſcopum, Cardinalem, Patriarcham & Metropolitanum: ita apud illos Flaminum, Protoflaminum & Archiflaminum differentiam fuiſſe idonei teſtes ſunt.

CAP. VI. *De veſtalibus virginibus.*

VEſtalis originem cultus, quemadmodum pleraque omnia, Numa Pompilius intulit. etſi eius initia vſque adeo vetera ſunt, vt ex Troianis ad Albanos Aenea duce longe commigrauerint: cuius rei meminit Virgilius his verſibus:

Vigili locus Aenei. ſecundo.

Sic ait, & manibus vitas, Veſtámq; potentem
Aeternúmque adytis effert penetralibus igne

Deæ huic Veſtæ, quam terram eſſe, eandémque deorum matrem volebant, perpetuo vigil ignis conſecrari ſolebat. Eius obſeruationi ac cultui pleræque virgines è primoribus Patrum electæ præfici, quarum negligentia ſi forte ſanctus ignis reſtinctus eſſet, flagris a Pontifice Maximo cædi iubebantur, vt à P. Licinio Craſſo Pontifice Maximo* in eam quæ negligentius ignem cuſtodierat, Valerius ſcriptum reliquit. Inceſti verò crimine dam-

Valerius Maxi. li. i. tit. i.

atam, viuam suffodi institutum est. Virinem Vestalem, vt Labeo Antistius scrisit, minorem quàm sex annis, maiorem uam annis decem natam negauerunt api fas esse. Item quæ non patrima sit. & natrima. Itémque & quæ lingua debili, ensúque aurium diminuta esset, aliáue corporis labe insignita sit. Item cuius parentes, alter ambóue seruitutem seruierint, aut in negotiis sordidis versantur, eámue cuius soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri aiunt. Item cuius pater Flamen vel Augur, aut qui decemuir sacris faciundis, aut qui Septemuir epulonum, aut*alius est. Sponsæ quoque pontificis, & regis sacrorum filiæ, vacatio a sacerdotio isto tribui solet. Neque eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet constitutum est, vt Capito Atteius scriptum reliquit: & excusandam eius qui liberos tres haberet. Item edicto prætoris virginem Vestalem Dialémue non cogi sæpe inscriptum est. Verba Prætoris hæc sunt: *virginem* Vestalem, & Flaminem Dialem, ait prætor, in omni mea iurisdictione iurare non cogam. De eligenda autem Virgine

Salius,

Vestali hæc obseruata sunt: Lege Papia cautum est, vt arbitratu Pontificis Maximi viginti e populo virgines legerentur, sortitióque ex hoc numero fieret in concione. Cæterum, inquit, ea lex vetustate, vt pleræque aliæ, exoleuit: satisque ei electioni fieri cæptum est, si quis honesto loco natus Pontificem Maximum adeat, offerátque ei ad sacerdotium filiam, cuius duntaxat saluis obseruationibus, religionis ratio haberi possit: gratiam enim Papię legis per sanctum fieri aiunt. Hanc virginem à Pontifice Maximo, velut ab hostibus capi moris fuit. Verba autem quibus tunc Pontifex vtitur, hæc sunt *sacerdotem* Vestalem sacra facere quæ iussi, pro populo Rom. Quiritibúsque, vti optima lege fuit, ita te Amata capio. Amatæ enim nomine appellari omnes con sueuerũt, quòd ea quæ prima capta est à Numa rege, fuisse hoc nomine perhibeatur. Simul atque igitur capta, atque in ea arce Vestæ deducta est, ilico sine emancipatione, ac capitis diminutione, exit patriam potestatem, & ius testamenti faciundi adipiscicur. In commentariis autem Labeonis, quos super duodecim ta-

bulas composuit, ita scriptum repertum: *virgo* Vestalis, neque hæres est cuiquam intestato, neque intestatæ quisquam, sed bona eius tum redigi in publicum aiunt.

CAP. VII. *De Saliis Marti Dicatis.*

INter cætera sacrorum genera instituta a Numa rege, a posteris etiam in honore habita, id quidem in minoribus fuit, quod Marti scilicet Gradino vouit. Duodecim enim ad hæc viros legit, quos à solemni saltu, quo in sacris vtebantur, Salios appellauit. His alios duodecim Tullus Hostilius mox adiecit, quum Romanis in aciem contra Fidenates eductis, Albani à Romanis per speciem proditionis, duce Metio defecere. Datũ autem his supra tunicam insigne, æneum pectori tegmen, cælestiáque arma, quæ vocantur Ancylia, portare, ac per vrbem canentes carmina, cum tripudiis solemnique saltu incedere, institutúmque, vt in finem omnium carminum suorum, Mamurium appellarent. Hunc Mamurium inclytum ea tẽpestate fabrum fuisse, & quum Ancyle cœlo lapsum esset, Numa Pompilio, Quiritibúsque rem diuinam agentibus, huic Mamurio negotium datum esse,

Ancylia.

Mamurius.

complura huius ſimilia Ancylia effingendi, tradunt. Quod quidem opus quum ille exquiſitiſſima abſoluiſſet arte, optionem, vtrum à ſe vellet poſtulari, artifici Numam obtuliſſe, quod ex eo peteret, exhibiturum: artificem verò non pecuniam, ſed gloriam pro mercede petiſſe, quòd nomen eius à Saliis in finem quorumlibet carminum recitaretur: idque per multa tempora in ſacris & comitiis (vt ait Liuius) obſeruatum eſt. Eo autem huius ordinis ſacerdotium numero creuiſſe, vt ad collegium, & collegij ſacerdotum magiſtratum redactum fuerit.

CAP. VIII.

De collegio Pontificum, & Pontifice Maximo.

PONtifices, vt pleraque alia ſacerdotia, ab ipſo Numa ortos, apud Liuium ſatis conſtat: eoſdem diu præter quam à Patribus creari non licuit. Fuerunt autem ab initio hi numero quatuor: poſtquam verò maximorum quorunque honorum partem plebs tribunitiis rogationibus obtinuit, ad ſacerdotia quoque, ſacroſanctáſque poteſtates patere ſibi aditum voluit. Quatuor ergo alios creari ex plebe Pontifices placuit, M. Valerio &

Q. Apuleio Consulibus. Omnibus vnus præfectus fuerat à Numa Pompilio, ísque Pontifex maximus appellabatur: Hic habet ex se sacra omnia exscripta exsignatáque, quibus hostiis, quibus diebus, ad quæ templa, sacra fieri deberent: eiusmodique diuinis in rebus, vnde erogandæ pecuniæ sumptus fieri debeat, curæ Pontifici est: cæteráque omnia sacra publica, priuatáque sacris Pontificis subiecta sunt. Quum verò de religione, déque sacris dissensio est, populus illum consulere pergit. Perutile illud fore ratus est Pompeius, eius sacerdotij autor: ne ius diuinum, negligendo patrios ritus, peregrinósque asciscendo, turbaretur: nec cælestes modo cæremonias ducere, sed iusta quoque funebria, placandósque manes eiusdem Pontificis. Apud eum quoque tabula esse dicitur, in qua Solis & Lunæ defectus, quoties lumini caligo fit, & anni, mensium, fastorúmque ratio perspicitur. Pontifices, vt Varro ait, Q. Mutius Scæuola à posse & facere appellatos esse dicere solebat: sed ea denominatio à M. Varrone haud satis probari videtur. Nam & à ponte, & à facio, Pontifices ap-

Pontifices vnde appellati.

pellatos putat, eò quòd ab his primùm pons Sublicius factus, ac sæpe restitutus esse perhibeatur.

CAP. IX. *De Fœciali sacerdote.*

FOecialis sacerdotij nusquam apud Romanos vetustiorem vsum fuisse, quam Tullo Hostilio Romæ regnante, reperi: quem tamen vt ab Hostilio creatum non affirmauerim, ita ne quidem negauerim à Numa Pompilio omnium religiosissimo rege creari potuisse. Vtcunque id tandem fuerit, de nomine prius, quàm de M. Valerio Fœciali, regnante Tullo Hostilio, apud Liuium mentio est. Fœcialis verò partes in eo versabantur, vt fidei publicæ inter populos præesset, neque iustum aliquod bellum fore censebatur, nisi id per Fœcialem fuisset indictum. Quum verò pugnare desitum est, fœdere fides pacis constituebatur, quæ fœdera aliunde fidera appellata ab Ennio, quòd fidei faciundæ causa * traducta sunt, Marcus Varro testis est, Fœcialémque ipsum à fide & faciendo dictum esse idem existimat. Forma verò feriendi per Fœcialem fœderis huiusmodi est, qua nulla (vt Liuio placet) vetustior esse memoratur. Fœ-

Fœcialis munus.

Fœdera vnde appellata.

* *Interdu-cta, alias.*

Feriendi fœderis ritus. Belli indicendi [ri]tos.

cialis, inquit, regem Tullum ita rogauit: *iubesne* me rex, cum Patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege: Sagmina, inquit, te rex posco. Rex ait, Puram tollito. Fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit, postea regem interrogauit: Rex, facis ne tu me regium nuntium Pop. Rom. Quiritum? Rex respondit, Quod sine fraude mea, Pop. Rom. Quiritúmve fiat, facio. Fit ergo tunc fœdus, multísque id verbis peragit. Legibus inde recitatis, *audi*, inquit, Iupiter, audi Pater patrate populi Albani, audi popule Albane, audi: vt illi palàm prima postremáve ex illis tabulis ceráve recitata sunt sine dolo malo, vtque ea hodie rectissimè intellecta sunt sic illis legibus Pop. Rom. prior non deficiet: Si prior defecerit, publico consilio, dolo malo, tu illo die Iupiter ita populum Rom. ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantóque magis ferito, quantò magis potes polléſque. Vbi id dixit, porcum saxo silice percussit. Eodem modo pars altera per suum sacerdotem, suúmque dictatorem peragit. Quum autem bellum per Fœciales indicunt, hoc more vtuntur: Fœ- *Belli indicendi mos.*

cialis hastam ferratam, præustam, aut sanguineam ad fines eorum quibus bellum inducit, defert, nec minus puberibus tribus præsentibus adiicit, *Quod* populi priscorum Latinorum, hominésve prisci Latini aduersus pop. Rom. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quòd populo Romano bellum cum Latinis priscis fieret, ob eam rem ego populúsque Rom. populo priscorum Latinorum hominibúsque Latinis bellum indico, facióque. Vbi dixit, hastam in fines eorum emittit, ex quo bellum iustum esse intelligitur.

CAP. X. *De sacerdotio Patris patrati.*

PAtris Patrati sacerdotium, etsi apud Liuium à Fœciali haud differre videtur, aliquanto etiam longè abfuisse apparet: tamen quòd & nomen istius, illiúsque, atque officium nonnihil interesse videatur, vtique & de vtroque seorsum dicere visum est. Vtcunque esset his descriptis non certè * officit immoueri, sed partes plures duntaxat adscripserim. Patris patrati vsus eodem tempore, quo Fœcialis apud Romanos prodit: Nam & in feriendis à Fœciali fœderibus, Patris patrati opera autoritásque exigebatur. Ad

Officio immutauerim. al.

patrandum enim, id eſt, ſanciendum iuramentum vbi de fœderibus conuenerant, admitti conſueuere. Creauit autem Marcus Valerius primus Fœciales, Sp. Fuſium primum Patrem patratum, eo bello quod Tullus Hoſtilius cum priſcis Latinis geſſit, verbena caput capillóſque cingens. Alias prætereà partes, ſcilicet repetendi, Patri patrato dedit Ancus Martius, eum morem ab antiquiſſima Equiculorum gente repetens. Eius rei formula antiquiſſima eſt huiuſcemodi: Legatus idémque Pater patratus, vbi ad fines eorum venit vnde res repetunt, capite velāto (filium lanæ velamen eſt) *audi* Iupiter, inquit, audite fines cuiuſcunque ſint gentis numina, audiat Fas. Ego ſum publicus nuntius pop. Rom. pie iuſtéque legatus venio, verbis meis fides ſit. Peragit deinde poſtulata, inde Iouem teſtem facit: *ſi* ego iniuſte impiéque illos homines, illáſq; res dedier pop. Rom. mihique expoſco, tum patriæ compotem me nunquam ſinas eſſe. Hæc quum fines ſupra ſcandit, hæc quicunque ei primus vir obuius fuerit, hæc portā ingrediens, hæc forum ingreſſus, paucis verbis car-

Patris patrati partes.

minis, concipiendique iurisiurandi mutatis peragit. Si non deduntur, quæ exposcit, diebus tribus & triginta (tot enim solemnes sunt) peractis, bellum ita indicit: *audi* Iupiter, & tu Iuno, ac Quirine, diique omnes cœlestes, vos terrestres, vósque inferni audite. Ego vos testor (populum illum quicunque est, nominat) iniustum esse, neque ius persoluere. Sed de istis rebus in patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Cum his nuntiis Romam ad consulendum redit. Confestim rex, dictator, consul, siue quis alius Senatum habuerit, ex his fermè Patres consulit verbis: *quarum* rerum, litium, causarum conduxit Pater patratus Po.Ro. Quiritium Patri patrato priscorum Latinorum, hominibúsque priscis Latinis, quas res nec dederunt nec fecerunt, nec soluerunt: quas res fieri, dari, solui oportuit. Dic (inquit ei, quem primum sententiam rogat) quid censes? Tum ille, *puro* pióque duello quærendas censeo. Itáque consentio consciscóque. Inde alij ordine rogabantur: quandoque pars maior eorum qui aderant in eandem sententiam ibant, bellum erat

consensu fieri solitum vt fœciales in iactu hastæ, vt dictum est, bellum indicerent.

CAP. XI. *De sacrorum Rege.*

REx sacrorum, qui & Sacrificulus dicitur, creari cœptus est Iunio Bruto & M. Valerio primis consulibus. Eius creandi occasionem dedit, quòd quum nuper exactis regibus pleraque sacra à solis regibus obiri consueta, regum exactione vacare viderentur, idque moleste admodum populus ferret, vtpote quòd cultui diuino regum exactione videretur derogatum, Sacerdotem creari placuit: quem quo minus eidem authoritatis * inesset, regio nomine decorarunt, sacrorum regem appellantes. Subiecerunt tamen Pontifici maximo * ne similius dictioni fuisset suppositus, iam exacti reges, reducti reges esse viderentur, vel crederentur. Quæ verò huic partes iniunctæ essent, nunc temporis minime reperiuntur.

Sacrificulus.

* *deesset, aliàs.*

* *Ne s nullius dictioni, aliâ.*

CAP. XII.

De simulachri traiectione Matris deorum.

GAllos quidem Berecynthiæ, siue illam deorum Matrem dicere mauis, dedicauit antiquitas; eámque religionem vt

plerasque alias, è Phrygia Romam reduxit: & eo quidem tempore, quo huiuscemodi carmen ex libris Sybillinis relatum est:

Mater abest: matrem iubeo Romane requiras:
Quum veniet, casta est accipienda manu.

Hoc responsum quum diu torqueret Patres (quæ enim mater esset, aut vnde petenda, non satis reperire poterant physici) Apollinis oraculum consultum misere, missi huiuscemodi responsa attullerunt: Diuûm, Apollo inquit, arcessite matrem, quam Idęo quidem iugo reperietis. Missi ergo in Asiam legati: datum negotium vt perquisitum ac tandem compertum deæ simulachrum, Romam reducerent. Sed quum Attalus rex Asiæ comperti à legatis simulachri traiectionem negaret, Romanis frustra iam abire parantibus, vocem eidem & creditam esse deæ ferunt, Ipsa inquit, peti volui, Románque, quòd deorũ omnium dignum domiciliũ est, deduci. Quod miraculo exterritus Attalus, Romanis ilico simulachri translationé concessit. Mari ergo traiecto Romam, vt traditũ est, cum Tyberi nauis simulachro onusta vectaretur, om-

ni genere hominum ex vrbe prodeunte cum carminib us,ſacriſque,in ſicco littore adhæſiſſe ferunt.Et cum omnis multitudo funibus,iniectis,ſummo conatu adniteretur,nulla tamen vi auellere hærentem valuit. Erat autem in turba Romanorum Claudia Quinta, Veſtalis virgo præſtantiſſimæ formæ, cuius exquiſito habitu, multiſque pleno illecebris, violatæ eius virginitatis publica ſuſpicio circunferebatur. Procubuit ergo puella ad pedes ſimulacri: orans obteſtánſque deam, ſic inquit, Læſæ virginitatis me ream criminantur, tuum, Dea, teſtimonium, vti rem indices, quæſo: vt ſi tuo damnata teſtimonio,Dea,fuerim,admiſſa morte luam:ſin hac labe puram argueris, tum tu caſtiſſima caſtas manus perſequere obſecró. Vbi hæc dixit, reſte qua alligata erat nauis, manu arrepta puellæ admodum parum conantis, facile tractum proſequuta eſt hoc pacto in vrbem. Scipio Naſica ſolus dignus, cuius manibus tangeretur, reciperetúrque ſimulachrum,iudicatus eſt.Datum ergo Scipioni negotium, vt templum deæ magnificè ſtrueret, & eius cultui ſacerdotes dedica- *Gallorum ſacerdotum origo.*

ret, quos more deæ vetusto, Spadones oportebat, non alio pacto ad id sacerdotium legendos. Cuius quidem instituti hoc in causa fuisse commemorant: Dilexisse Cybelem puerum quendam Phrygium, dilectóque hanc conditionem adiecisse, ne castitate polluta admitteretur, puerum tamen nympham Sangaridem deperisse, & quum apud eam sub arbore ei nymphæ dicata, vna quiescerent, nocte dormientes, deam, arborem cum ipsa nympha trucidauisse, adolescentem metu ferè exanimatum, in vicinum montem, cui nomen Dindyma est, confugisse: doloréque amentem, pudoréque admissi facinoris, membrum, quo deliquerat, abscidisse. Hac ratione facti dea memor, per huiusmodi homines perpetuò sibi administrari voluit. Gallorum verò nomen à flumine Phrygiæ vetusto, quod templo huius deæ vicinum est, tractum ferunt: cuius, vt ferunt, fluuialis vnde ea vis est vt potantes insanire compellantur.

CAP. XIII. *De Duûmuiris sacrorum.*

DVûmuiri sacrorum, quantùm monumenta veterum legendo consequi valui, sacris libris legendis, carminibúsque

Sibyl

Sibyllæ, satisque Popul. Roman. interpretandis præerant, vt Apollinis sacrarúmque cæremoniarum Antistites erant: & quoties prodigia magnos aliquos rerum euentus auspicantia emersissent, lectisterniis ad puluinaria deorum factis, vt illorum minas auerterent, suppliciis sacrisque placabant. Eorum etiam ritu prospere gestis rebus decernebantur. Huius sacerdotij nullam ante mentionem reperi, quam tempore quo ædes Castori per filium Posthumi secundi Dictatoris, qui tunc Duûmuir, dedicata est: Latino enim bello pater ipse Dictator vouerat. Cæterum quum multo tempore duo ad hoc ipsum sacerdotium viri creati essent, ac plebs de suo quoque corpore creare Consules pergeret, neque ad ipsum satis virium esset, obtinuit tandem, vt qui Duûmuiri in eam diem creati fuissent, Decemuiri crearentur, quinque ex Patribus, totidem ex plebe electis. Quare ex Duûmuiris, Decemuiri appellari cœpti sunt. *Decemuiri è duûmuiris.*

CAP. XIIII. *De Septemuiris epulonum.*

SEptemuiratum epulonum, quanquam vt coniectari potest, genus esse sacerdo-

tij præſumitur, propterea quòd quum de vacatione Veſtalis, ſacerdotij agitur filiæ Auguris Decemuiri ſacrorum, Flaminis, Septemuiri epulonum ſacrorum, ab hoc ſacerdotio excuſationem mererentur, inter ſacerdotia hoc ipſum ſubiungitur. Vtcunque id fuerit, quoniam nihil quicquam de hac re mediocris etiam fidei autoritatiſque reperi, quod huic ordini officium commiſſum eſſet, auſus aſſerere non fui. Plinius tamen quum eſſet orationem habiturus, quum quaſi propter futuros aſtantes timeret, dixit: Stabat modo conſularis, modo Septemuir epulonum. Sunt adhuc Romæ in Pyramide quadrata inciſa hæc verba: Opus abſolutum diebus cxxx. è teſtamento C. Cornelij Tribuni plebis, Septemuiri epulonum.

L. FENESTELLÆ de Romanorum magiſtratibus, libellus alter.

Ed quoniam nunc de reliquis magiſtratibus qui ad religionem pertinent, tractare in-

tendimus: alij quidem omnium magistratuum maiores, alij verò minores sunt. Qui maiores, quive minores essent, paucis animaduertendum est. Nam Aulus Gellius pleraque hac in re ex M. Messalæ auguris libris dicta reliquit, cuius verba hæc sunt: Patriciorum auspicia in duas potestates diuisa sunt: maxima sunt Prætorum, Consulum, Censorum: neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis sunt: ideóque collegæ non sunt Censores Consulum, aut Prætorum: Prætores collegę Consulum sunt: ideóque neque Prætores aut Consules Censoribus, neque Consulibus Censores aut Prætoribus turbant aut retinent auspicia. At Censores inter se, rursus Prætores Consuléque inter se & vitiant & obtinent. Prætor etsi collega Consulis est, neque Prætorem, neque Consulem iure rogare potest, vt quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora obseruatum est. Et in commentario xiij. C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, maius habet Consul, & à minore imperio minor, à maiore autem maior collega iure rogare non potest. Nos his

Gel. lib.13 c.14.

temporibus Prætores Prætore creante, veterum authoritatem sumus sequuti, neque his * auspiciis in comitio fuimus. Censores æque non eodem rogantur auxilio, auspicióque, atque Consules & Prætores. Reliquorum vero magistratuum minora sunt auspicia: ideo illi maiores, hi minores magistratus appellantur. Maiores centuriatis, inquit, comitiis fiunt: minoribus creandis magistratibus, Tributis comitijs magistratus, sed iustius curiata datur lege. Ex omnibus his Messalæ verbis, inquit, manifestum fit, qui sint minores magistratus, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam esse Pretorem Consuli, docet, quod eodem auspicio creantur. Maiora autem auspicia dicuntur habere, quia eorum auspicia magis rata sunt quam aliorum. Consul ab omnibus magistratibus & comitiatum & concionem auocare potest: Prætor & comitiatum & concionem non usquequaque auocare potest, nisi à Consule: minores magistratus nusquam neque comitiatum, neque concionem auocare possunt. Ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is rectè agit. Quoniam

Comitiis in Auspicio.

bifariam cum populo agi non poteſt, nec auocare alios alij poſſunt, ſi concionem habere volunt, vti ne cum populo agant, quamuis multi magiſtratus ſimul concionẽ habere poſſint. Ex his verbis Meſſalæ manifeſtum eſt, aliud eſſe Cum populo agere, aliud Concionem habere. Nam Cum populo agere, eſt rogare quid populus ſuffragiis ſuis aut iubeat, aut vetet: Concionem autem habere, eſt verba facere ad populum, ſine vlla rogatione. *Cum populo agere.* *Concionem habere.*

CAP. I. *De Senatorum origine.*

SEnatorum originem à Romulo inſtitutam eſſe nemo ambigit: quippe qui vrbis parens & conditor, quum iam nouam ciuitatem viribus & robore iuuenum affatim à ſe munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, ſi eandem conſilij ope fulſiſſet, ex primoribus patrum, qui tunc aderant ciuibus, centum numero elegit, quos ob honorem Patres, ob ætatem Senatores appellauit: vt apud Lacedæmonios, ſenes appellari eos, qui ſummum quendam magiſtratum gerunt, * C. ait. Qui verò ex his primoribus centum Patribus geniti ſunt, patri- *Patres.* *Senatores.* ** alii habent Cicero.* *Patricii.*

cij nuncupati ſunt. Hunc ordinem mox Tullus Hoſtilius expleuit, Alba à ſe diruta, Albaniſque in vrbem inductis. Tum Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Clodióſque Senatores accepit. Exactis autem regibus, Brutus conſul, exhauſtum bonis viris ſenatum intuens, primores equeſtris ordinis adſcribi in ſenatores operam dedit, illóſque Conſcriptos patres appellauit: ex quo tempore patrum Conſcriptorum appellatio, locum habere inſtituit. Penes hos quidem Senatores, adeò ſemper totius Reipublicæ ſumma innixa eſt, vt ne reges quidem, Conſules, aut Dictatores, aut alius quiſpiam magiſtratus incõſulto Senatu quippiam moliretur, adeò vt quum Tarquinius Superbus, pleraque præter Senatus authoritatem decerneret, tum demum amiſſo regio nomine, Tyrannus appellaretur. Senatores verò triplicis ordinis fuiſſe reperi: alij enim Patricij, alij Pedarij, nonnulli verò Conſcripti appellabantur. Patricij ſunt hi maximè, qui centum illis patribus à Romulo lectis geniti ſunt. Conſcripti verò Senatores, hi qui regum, Conſulum, Cenſorúmue decreto

Patres conſcripti.

Patrici Conſcripti.

in Senatum lecti sunt. Pedarios autem *Pedarii.* Senatores variis rationibus appellatos inuenio: Alij enim quòd hi non haberent sententiæ dictionem in senatu, sed in aliorum sententias pedibus irent, dictos Pedarios putant. Alij quòd essent plerique, qui magistratus curules adepti, sella curuli in Senatum veherentur: qui verò pedibus iter facerent, Pedarij nominabantur. M. autem Varro equites quosdam esse ait, quibus amplioribus magistratibus functis, nondum tamen à Censoribus in Senatores lectis, non esset ius dicendæ in Senatu sententiæ: quum tamen in Senatum venire liceret, sed quas sententias principes dixerant, in eas descendebant. De ordine verò ac ratione *Ordo consulendi Senatus.* consulendi Senatus, quæ hucusque reperi, ea potissimum adducam. Aliquando enim primò rogari mos fuit, qui princeps in Senatu a Censoribus positus fuerat: nonnunquam verò vt etiam hi prius rogarentur, qui Consules designati essent, institutum est. Cicero autem in eo libro, quem inscripsit Catonem maiorem de Senectute, tantùm aliquando senectuti honoris tributum scribit, quòd vt quis-

que natu grandior esset, ita prior in Senatu sententiam rogaretur. Vsu tandem introductum esse dicitur, vt quem Consul ipse rogasset, is prior ex sententia verba faceret: alium tamen quàm Consularem virum rogari fas fuisse negant. Ex qua sanè consuetudine C. Iulius Cæsar in eo Consulatu, quem gessit cum M. Bibulo, tres duntaxat viros extra ordinem rogasse dicitur, M. Crassum, Cn. Pompeium, & M. Catonem. Post M. Crassum, Cn. Pompeium, vbi filiam sibi in matrimonio collocauit, rogare primum cœpit. Quum verò M. Catonem rogaret, atque idem quum consulebatur de Republica, nimis fortè diceret, longióreque proinde oratione vteretur, qua omne ferè tempus quod est habendo Senatui, tereret, Cæsar viatorem vocauit, Marcúmque Catonem, quoniam finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem trahi iussit. Catoni, quum imperio parêret, Senatus consurrexit, & ad carcêrem prosequebatur. Cuius rei quasi inuidia motus Cæsar, destitit, atque emitti iussit. De more autem habendi Senatus M. Varro rogatu Pompeij, librum edidit, quum ille

Varronis liber de more habendi senatus.

primùm consul cum M.Crasso fuisset designatus. Creditur quia foris militiæque ad eam ætatem occupatus, vellet ciuilis consuetudinis, cuius expers erat, fieri peritior. Sed eum librum in ipsa Varronis ætate periisse, idem ipse in epistola ad Oppianum scripsit: quia in epistola multa scribere Varronem id genus Aulus Gellius in commentariis Noctium Atticarum refert. Primùm ibi scriptum fuisse, per quas personas haberi Senatum liceret, nominat Dictatorem, Consulem, Prætorem Tribunum plebis, Interregem, Præfectum vrbi, neque vllis aliis ius fuisse Senatum frequentem fieri iubere asserit. Addit deinde extraordinario iure Tribunos militares, qui pro Consulibus essent. Item Decemuiros, quibus imperium Consulare tum esset. Item Triumuiros Reipubl. constituendæ causa creatos; consulendi Senatum ius habuisse. De Præfecto vrbi Latinorum, vtrum Senatum habere liceret, non satis conuenire ait, qui licere negauit, quòd ne ille quidem Senator sit: proinde ius dicendæ in Senatu sententiæ non habeat, in rationem adducunt, eáque ætate quę nondum

Gell. li.14. cap.7.

Senatoria ſit, creari. M. autem Varro, & Atteius Capito ius eſſe Prǫfecto vrbi, Senatus habendi aiunt, quandoquidem & Tribuno plebis, quanquam non eſſent Senatores, ante * Accinium Plebiſcitum ius Senatus habendi eſſet. Scripſerat etiam de interceſſionibus, illis videlicet ius intercedendi fuiſſe, qui vel ea poteſtate, vel maiori fuiſſent iis qui Senatuſconſultum, aut Plebiſcitum vel aliud decretum rogarent. De loco habendi Senatus, aut Senatuſconſulti rogandi, niſi in locis per Augures conſtitutis, quæ templa appellabant, haberi, rogarive poſſe negabant. Vnde & in curia Hoſtilia, in Pompeia, & poſt in Iulia, quum profana eſſent loca, tempora per Augures ſunt conſtituta, vt in his Senatuſconſulta more maiorum iuſta fieri poſſent. De tempore verò habendi Senatus, ita diſſerit: Ante exortum, inquit, ſolem aut poſt eius occaſum, Senatuſconſultum irritum eſſe. Opus etiam Cenſorum fuiſſe, per quos, & quo tempore factum eſſet Senatuſconſultum. De ætate autem Senatoria etiam adoleſcentibus Senatorum Senatum ingredi licuiſſe, veterum monumenta le-

Attinium aliâs.

Locus Senatus habendi.

Tempus habendi Senatus.

Senatoria ætas.

gentibus apparet. Quominus verò tandem in Senatum illi ætati venire liceret, Papyrij prætextati factum in causa fuit, vt Valerius Maximus scriptum reliquit. Tunc igitur constitutum, ne cui paucioribus viginti & quinque annis nato Senatum ingredi liceret, vt est apud Plutarchum in vita magni Pompeij. Idem apud ius ciuile Romanorum, quo nos etiam hoc tempore vtimur, facilè conspicari licet. Qui verò Senatum habiturus esset, auspicari primò atque immolare hostiam debere, idem Varro censebat. Docuit & de diuinis rebus, prius quàm de humanis ad Senatum esse referendum. Item Senatusconsulta duobus modis fieri, aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententiam. De pignore quoque capiendo: de multa irroganda Senatori, qui quo tempore in Senatum venire debuit, non interfuerit. Quantum verò ad Senatorum familiam pertinet, Senatoriarum personarum appellatione, & vxore contineri decretum est. Adoptiuos autem filios, etsi antè quàm patres in Senatum essent ducti, sese in adoptionem dedissent, Sena-

Senatoriæ personæ. In pand. lib. 1. tit. de Senatoribus hæc traduntur.

tores esse placuit. Si quis autem ex Patriciorum ordine plebeio homini se in adoptionem dederit, Patricium tamen manere cautum est: quàm legem ea tempestate nullam fuisse arbitror, quum P. Clodius vir Patricius, quo tempore Tribunitia potestate fungeretur, qua aduersum Ciceronem factione vteretur, plebeio homini se adoptandum prębuit. Contrà, Senatorum filiæ, nisi quæ Senatoriis hominibus nuptui traditæ essent, clarissimarum fœminarum nomine non continerentur. Senatoris vero filium à patre emancipatum, etsi filij nomen iure ciuili amittit, Senatoriam tamen retinere dignitatem creditur. Posthumi autem, quamuis post patris mortem nascuntur, Senatorij tamen homines appellabantur: eum verò qui postquam pater Senatu motus est, concipitur, & nascitur, non esse Senatoris filium Proculus & Pegasius opinabantur. Si quis verò antè conceptus fuerit, quàm eius pater Senatu moueretur, non nocebit filio casus patris, quo minus Senatoris filius censeatur. Sed si pater antequam conciperet filium, Senatoriam dignitatem amiserit,

ac deinde decesserit, filij autem in aui potestate Senatoris reciderent, etsi non quasi Senatore patre nati videantur, Senatorij tamen esse censebantur. Mulieres autem Senatoribus primò, deinde inferioris sortis hominibus matrimonio collocatæ, clarissimarum ordinis non sunt. Itaque impetrare pleræque a principibus solent, vt nuptæ iterum inferioribus viris, in Senatoria nihilominus maneant dignitate, vt dicitur Diuum Augustum Iuliæ Mammeæ consobrinæ suæ indulsisse. Senatores verò Senatorio ordine amotos, quamuis capite non minuantur, & ciuitatem retineant, iudicare tamen ac testimonium dicere prohibet lex Iulia repetundarum.

CAP. VI.

De Tribunis celerum Equitum.

TRibunos celerum Equitum primus Romulus creasse fertur, quum tres equitum centurias, quarum opera in omni Reipub. discrimine vteretur, adscripsit. Eas centurias Ramnensium, Tatiensium, Lucerum appellauit: Ramnensium à Romulo, Tatiensium à Tatio: Lucerum vero denominatio, vt Liuio placet, incer-

ta eſt. Quos autem tertios his præfecit viros, quos ex tribus elegit Tribubus, Tribunos nominauit. Fuiſſe autem numero trecentos ait Equites, eo quòd ſingulis curiis, quæ triginta erant decem adſciuerit. Quòd verò celeriter accurrere eos voluit, ſi quando Reſpublica illorum opera indigeret, appellari Celeres voluit. Sunt etiam qui à Celere quodam, qui primus iis ordinibus a Romulo præfectus fuerit, Remi interfectore, hoc nomen inditum eſſe opinentur, vt Ouidius in libro Faſtorum ſignificare intelligitur.

CAP. III. *De Quæſtoribus.*

QVæſtoribus creandis origo vetuſtiſſima eſt, & ante omnes pene magiſtratus inſtituti ſunt. Gracchanus autem in eo libro, quem de temporibus ſcripſit, ipſum etiam Romulum & Numan, duos habuiſſe Quæſtores, quos non ſua voce, ſed populi ſuffragio creatos, ſcriptum reliquit. Cæterum vt Romulum Quæſtores habuiſſe non vſquequaque notum eſt, ita Tullum Hoſtilium regem Quæſtores habuiſſe conſtat. Quòd verò publicæ quærendæ pecuniæ præpoſiti eſſent, appellatos aiunt. Quæſtorum verò

ærarij, & vrbanæ pecuniæ curam agere, Prouincias partim exigendis vectigalibus sortiri, plerique (vt Gracchanus dixit) epistolis in Senatu legendis occupari. Iique nuncupati Candidati principis. Nonnunquam autem maleficia conquirere. Quæstoribus negotium traditum est, ex quorum exercendis quæstionibus, Quæstores dictos fuisse M. Varro opinari videtur. Quæstores vt ferè omnes reliquos magistratus, tam plebeios, quàm patricios promiscuè creari obtinuit: quæ potestas, quoniam minoribus adscribitur, neque prehensionem, neque vocationem habet. Et quemadmodum priuati, in ius ad Prætorem vocari solent, eadem gerendorum honorum, dicendæque in Senatu sententiæ, initium fuisse perhibetur. Etiam quia de capite ciuis Romani, iniussu populi non erat permissum consulibus dicere, propterea Questores constituebantur à populo, qui in capitalibus præessent rebus. Ij appellabantur Quæstores parricidij, quorum & meminit lex duodecim tabularum.

Candidati principis.

Quæstores parricidii.

CAP. IIII. *De interregis potestate.*

ROmulo ergo humanis iam rebus

ſubducto fluctuantibus Patrum animis, quo pacto Rempublicam procurarent, quem in demortui regis locum ſuffecturi, aut quo tandem pacto eſſent, ne noua multitudo ſine rege ac duce paſſim vagaretur, ac vicinorum tandem irritatis animis, vrbem rectore vacuam vis aliqua externa adoriretur: difficultati rerum conſulere rati, centum Patres decem decuriis factis, ſingulos ex ſingulis legunt, qui ſummæ rerum præeſſent. Ex iis vnum, qui inſignibus imperij, & faſcibus eſſet, decernunt. Quinque dierum ſpatio finiebatur imperium: eóque pacto viciſſim inter ſe ſortiebantur, dum orbe exacto annus circumageretur. Sed huius imperij quum iam pertæſum videretur, ac plebs pro vno rege, centum ſortitam eſſe quereretur, audiréntque ea moueri Patres, qui vel imperium poſcituri eſſe videbantur, per ſpeciem beneficij vltro offerendum rati, ſummam poteſtatem populo permittunt, ſtatuúntque ne plus iuris ac poteſtatis futuro regi permitterent, quàm apud ſe retinerent ſimul decernunt, quem populus ipſe regem iuſſiſſet, ita demum ratus haberetur, ſi Patres

autho

authores extitissent. Tum Interrex cōcione aduocata, *Quod* bonum faustum, felixque sit, inquit, Quirites regem create, si dignum, qui secundus à Romulo sit, creaueritis Patres authores fient, atque ea cōditione regem creabant apud quem summa rerum erat. Dum regia potestas vacans erat, Interrex appellabatur. Apud minores vero Romanorum, quum Reipublic. causa abessent Consules, neque habendis comitiis interesse possent, siue vitio Consules creati essent, si Dictatorem comitiorum causa dici non placuisset, rex ad Interregem deducebatur, ac per Interregem consularia comitia habebantur. *Interrex.*

CAP. V.

De Duumuiris capitalibus.

SI Duùmuiratus capitalis, repetere originē volueris, vsque a Tulli Hostilij regis temporibus erit repetēda. Is enim bellum cum Albanis gesturus, copias iam è campis in aciem eduxerat. Tum Metius Suffetius, Albanorum dux, regem Romanorum ad colloquium vocauit: qui vbi in conspectum venerunt, diu de conditionibus pacis inter eos cogitatum est: hanc

tandem conditionem inierunt: Erant in exercitu Albano tergemini fratres, qui Curiatij appellabantur, vt hi cum tergeminis Horatiis Romanis ferro dimicarent: vtrius populi ciues victores essent is, populus cum bona pace alteri imperaret. Armati eogo hinc Horatij, illinc Curiatij, in Campum prodeunt: diu vario marte pugnant, ad extremum tres Curiatij atque ij quidem omnes saucij, duos ex Horatiis obtruncant, tertio integro relicto. Iuuenis ergo integer corporis animíque viribus ne sistendo tutari ictus non posset, ambire campum instituit: ex Curiatiis, qui validior erat, metu exanimatum fugere ratus, persequi illum, ægrè licet, pergit. Horatius vbi alterum longè ab aliis esse cernit, Curiatium aggreditur, parúmque validum facile obtruncat. Accurrentem ferre auxilium, primo illo etiam infirmiorem & vix sustinentem arma, facilius occidit. Tertium graui vultere, metúque grauiore minore negotio confodit. Iuueni ergo Horatio omnium consensu gloriosissimus triumphus decernitur. Triumphanti ergo cum omne genus hominum, cum Hora-

tia ſoror venit obuiam. Hæc Horatia alteri ex Curiatiis forte deſponſata fuerat: quæ vbi conſpexit occiſi nuper a fratre viri pendentes ab haſta exuuias, lamentis & fœmineo eiulatu complebat omnia: cuius rei indignatione ſororem interfecit, ratus publicam lætitiam turbaſſe. Triumpho ergo acto, Horatius ad regem trahitur, in carcerem ſeruandus traditur: ergo omnium ſententia Horatium damnat capite: ſed recens tam inſignis facti memoria permultum fauoris a rege ipſo ſibi vendicat. Dilationem ergo iudicij rex quæritans, tum primùm duos viros creat, quæſtionem iudicij ab ſe ad illos reiicit. Quid plura? Duûmuiri plectendum capite Horatium pronuntiant; ſed Horatius ab illa ſententia populum appellat. Res ad populi iudicium reiicitur: Tum vero ſenis orbique trium liberorum parentis lachrymis, & pro concione orationibus acta, inſignis actæ rei recente memoria, reum iuuenem populus abſoluit. Tum ergo Duûmuiris capitalibus initium eſſe cæpit, vnius tamen * argumento Triumuiri collegæ facti ſunt. Quòd verò capitalibus quæſtioni- *augmento.

bus præessent, & carceris rerum capitalium agerent custodiam, Capitales appellati sunt. Cuius etiam magistratus in damnatione C. Manlij Capitolini opera vsum populum Rom. Liuius meminit. Eorundem interuentu Triumuirorum in eos qui cum L. Catilina coniurauerant, animaduersum est, vt meminit Sallustius.

CAP. VI. *De præfecto vrbis.*

DE præfecto vrbis nusquam antea quicquam reperitur, quàm de Sp. Lucretij patris Lucretiæ præfectura: non tamen alios reges præter Tarquinium Superbum, præfectos vrbi creare potuisse negauerim. Quo sese res vertant, quum regibus proficisci opus foret, penes Præfectum vrbis summa rerum relinquebatur. Vbi autem imperium propagatum est, totius Italiæ iurisdictio ad Præfectum vrbis delata est. Omnia enim crimina quæ per totam Italiam admittebantur, vt epistola diui Seueri ad Fabium Cylonem cautum est, Præfectus vrbis sibi vendicat. In initio verò eius epistolæ ita scriptum est. Quum vrbem nostram fidei tuæ commiserimus, quicquid intra vr-

Eadem ferè ad verbum prodita in Pã.

bem admittitur, ad Præfectum vrbis videtur pertinere. Sed & si quid intra centesimum lapidem admissum sit, Præfecti vrbis ad cognitionem pertinet. Si vltra centesimum lapidem admissum fuerit, vrbis Præfecti notio non erit. Audiet seruos qui ad statuam confugerint, aut qui de dominis conquerantur quòd de suo peculio empti, non manumittantur. Audiet dominos egentes, & qui se ægros esse dicant, desiderentque sibi a libertis suffragium impendi. Relegandi etiam deportandique in insulam, potestatem præfectus huiusmodi obtinet. Si quis autem seruum suum in vxorem suam adulterium commisisse asserit, apud Præfectum vrbis erit audiendus. Neque est alienum ab eius potestate, vt coram ipso interdicatur quod vi aut clam exercetur. Solent item ad Præfectum vrbis tutores curatorésque remitti, qui malè in tutela curáque versati fuerant, quique grauiore animaduersione, quàm vt suspectorum crimen incurrant, indigent: seu quos probari possit, datis nummis tutelam occupasse, seu accepta mercede operam dedisse, quo minus idoneus tutor assignare- *de officio Præfecti vrbis.*

tur alicui, vel consultò circa edendum patrimonium eius quantitatem minuisse, siue euidenti fraude pupilli bona alienasse. Id quoque iniunctum est huic magistratui à diuo Seuero, vt mancipia tueatur, ne prostituantur. Curare præterea Præfectus debet, vt numularij probè se agant circa suæ professionis negotia obeunda, temperéntque ab his quæ leges non admittunt. Si autem patronus se à suo liberto aut contemni dixerit, aut contumeliosum sibi libertum quæratur, siue se conuitium ab eo passum, liberósve suos, vel vxorem aut quid simile obiectum fuerit, Præfectus vrbis adiri solet: & pro modo querelæ corrigere eum, aut comminari, aut fustibus castigare, aut vlterius procedere in pœnam solet. Quòd si delatum se à liberto, aut contra se cum inimicis conspirasse doceat: etiam in re tali Præfectus in eum pœnam constituet. Cura etiam rei macellariæ omnis, vt iusto pretio væneat, ad officium Præfecti pertinet: & ideo forum boarium, suarium, piscarium, & olitorium ad eundem Præfectum pertinet. Ad tuendam quoque populorum quietem, dispositos sta-

tionarios milites habere debet, curaréque vt sibi quod vbique agitur, per delatores denuntietur. Potest etiam vrbi interdicere negotiatione, profectionibus, aduocationibus, & foro, ad tempus & in perpetuum. Sed quum multo tempore Præfectus vrbi creatus fuerit, demum illius ditione delata ad Prętorem, & translata, Latinarum feriarum duntaxat creari cœptus est. Et quum cæterorum omnium magistratuum fora quiescerent, soli Præfecto vbi Latinarum subiacent, ne quis alteram magistratuum speciem arbitraretur. Pleraque quæ ad Præfecti ditionem pertinere videbantur, de industria omissa sunt.

CAP. VII. *De Consulibus.*

Consularem potestatem regiæ potestatis exemplo accersitam fuisse, vetustatis exemplo accersitam fuisse, vetustatis monumenta declarant. Exactis enim regibus, duo viri creati sunt, quibus præterquam quòd annuum imperium datum est, nihil aliud immutatum est. Itaque lictores, & trabeam, cęteráque regum insignia tenuere: quòd consulere rempublicam deberent, Consules appel- *Consules vnde.*

lauêre. Iniunctúmque vt omnium, quæ è republica fore arbitrabantur, diligenter curam agerent. Primi Consules post exactos reges fuere L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. Brutus cum collega egit, vt penes alterum duntaxat fasces forent: ne si penes vtrunque populus conspexisset, duplicatum terrorem, ex vno ad duos reges quereretur. Duodecim erant numero lictores, qui cum fascibus virgarum securim cuique Consulum præferebant. Quem numerum lictorum collegisse Romulum ferunt, eò quòd duodecim vultures in Auentino monte, cùm auguriis cum fratre contenderet, inspexit. Nonnullis autem atque idoneis authoribus, hoc vt pleraque alia, scilicet apparitores, sellam curulem, togam & prætextam, ab Hetruscis finitimis populis adsciuisse verisimilius videtur. Hetruscos enim quum duodecim populis constarent, rege communiter creato, vnum lictorem regi singulos exhibuisse. Lictores autem à ligando dictos existimant, quòd quem Consules prehendi ligaríque iussissent, præsto essent ad prehendendum, & venientes Consulibus

Lictores vnde.

obuiam, de equo descendere iuberent. Iunio autem Bruto altero ex primis Consulibus in bello extincto, quum solus P. Valerius in consulatu remansisset (hic enim in Tarquinij Collatini locum susceptus erat, quia ille ob inuisum Tarquiniorum genus, se Consulatu abdicare compulsus esset) vt sunt mutabiles vulgi animi, in ipsum non inuidia modo, sed suspicio etiam cum atroci crimine oborta est: & quum Consul aduocata concione se expurgasset, author esse instituit ferendæ legis, vt aduersus omnes magistratus esset prouocatio ad populum. Tum verò Consularis authoritas, regiæ potestati longe inferior esse cœpit: ac libertatis iacta semina mirum in modum conualuisse visa sunt. Consules nisi a Patribus creari, quòd apud alios auspicia non essent, religionem fore aliquando creditum est. Profligato tandem Gallico bello (eo scilicet quo T. Manlius Torquatus torque hosti Gallo, quem singulari certamine occiderat, detracto, Torquati cognomen sibi posterisque suis clarissimum dedit) assiduis Tribunitiis seditionibus victi, alterum ex plebe Consulem

Torquatis cognomentum.

creandum concessere. Primus autem de plebe Consul L. Sequacius creatus est: & quum antea Tribunos militum, qui pro Consulibus essent, ex suo quoque ordine creari plebs obtinuisset, sæpenumero creationi Tribunorum Consularis potestatis intermissio occurrit: adeo vt duobus aliquando, nonnunquam pluribus, sæpe etiam paucioribus annis Consulare imperium vacauerit. De constitutione verò Consularis potestatis, id vulgo compertum est: habitis scilicet per Consules, siue alterum duorum, siue per Interregem aut dictatorem comitiis, quæ tribuum, centuriarúmque conuentu ac suffragiis constant, & in campum Martium accitis qui Consulatum petituri erant, in campum descendunt: atque eò quòd tunc candidis vestibus induti sunt, Candidati vocantur. In quem igitur populi suffragia, consularibus habitis comitiis suffragiisque rite peractis, concurrebant, is erat Consul designatus. Sed quoniam de comitiis habuimus mentionem, non incongruum est, hic nonnihil ex iis quæ ad nos vsque peruenerunt, adscribere. Comitiorum enim alia Calatá, alia Tributa

Candidati.

Comitioru diuersitas.

nuncupantur. Calata verò dicta, quòd per lictorem curiatim calari, id est, vocari solebant. Ea verò in Centuriata & Curiata diuiduntur. Curiata ex curiis, quæ triginta numero erant, & omne genus ciuium continebant, per Curiatum lictorem vocabantur. Centuriata verò per cornicinem ex censu & ætate accersebantur. Tributa verò ex omnibus regionibus vrbis, ac tribubus (vt reor) nuncupata constabant. Centuriata autem fieri intra pomœrium nefas erat, quia exercitui (vt ferunt) nisi extra vrbem imperari ius non sit. Propterea Centuriata in campo Martio haberi, quòd exercitui imperari præsidij causa solitum sit. Illud præterea necessarium Consulatum petentibus, vt per seipsos comitiis interessent: per alios petendi facultas nullo pacto decernebatur. Quinetiam præscribendis cęteris magistratibus obseruatum video. Eam præterea potestatem de qua agimus, & filiifamiliâs, & sui iuris constituti consequuntur, séque ipsos apud se sua authoritate emancipandi facultas est. Tandem etiam institutum, vt qui Consules fierent, ipso iure sine emanci-

patione à patriæ poteſtatis vinculo liberarentur.

CAP. VIII. *De Dictatore.*

DIctatorem Albanos prius quam Romanos habuiſſe, quippe qui Metium Suffetium habuerunt, teſtis eſt T. Liuius. Apud Romanos verò primus Dictator factus eſt T. Largius primum Conſul, quo anno quibúſve Conſulibus, non ſatis conſtat. Illud verò liquet, Latino Sabinóque bello impendente, quadragintáve populis in Romanos coniuratis, concitante

Manilio aliàs. * Mamilio Octauio Tuſculano, Tarquinij ſuperbi genero, qui eum penes exulabat, Dictatorem Romæ creari inſtituiſſe. Ea ſumma quidem poteſtas apud Romanos fuit: à qua nec prouocandi ius fuiſſe, & animaduerſum in caput cuiuſque ciuis Romani, totiúſque Reipub. ſummam ditionem penes ipſum habuiſſe, veterum ſcripta teſtantur. Lictores, vt vniuerſa regum inſignia Dictatori attribuêre. Quia autem ſummum ei in populum

Magiſter. ius, ſummáque poteſtas fuit, Magiſter populi cognominatus eſt: ex quo factum, vt qui poteſtatem aliquam de publico haberet, vtpote quòd à ſuprema Dicta-

turæ poteſtate ortum duceret, Magiſtratus, velut a candido Candidatus vocaretur. Dictator autem nullo alio pacto creari conſueuit, quam quum vis aliqua maior de improuiſo oborta, ingentem vrbi cladem minitari videretur. Prius non niſi è Patribus, velut pleraque alia, Dictatorem legi fas fuit. Tandem, vt cætera quoque idipſum imminutum eſt. Bello enim quod populus Romanus cum Faliſcis geſſit, Tarquinienſibúſque, primus de plebe Dictator creatus eſt C. Marius Rutilius, qui & ipſe Magiſtrum equitum etiam de plebe hominem * L. Plautium dixit. Hũc magiſtratum, quoniam quam ampliſſimus eſſet, non niſi ſex menſes retinere licuit: quòd verò futuros dictitare magiſtratus ſolitus ſit, appellatum eſſe Dictatorem Marcus Varro ait. Huius etiam prætextu magiſtratus Lucius Sylla ac deinde Iulius Cæſar Rempublicam oppreſſere, tyrannidis inuiſum atque infame nomen euitare cupientes. De Dictatore ergo, quantum per veterum diſquiſitionem licuit, diximus.

** C. Plautium alii.*

Dictator vnde appellatus.

CAP. IX. *De Magiſtro Equitum.*

QVales tribuni Celerum apud reges,

tales ferme apud Dictatores Magistri equitum fuêre: & vt Dictatori ius summum in populum fuit, ita in omnes milites & accensos Magistro equitum fuisse, traditum est. Primus Magister equitum Sp. Cassius fuit, a T. Largio primo Dictatore creatus. Id demum officij fuit magistris equitum apud Dictatores, quod tandem Præfecto prætorio apud Cæsarem.

Præfectus prætorio.

CAP. X. *De Tribuno plebis.*

TRibunis plebis creandis initium fuit secessio Plebis à Patribus in montem Sacrum facta. Translato enim bello, hinc Volscorum, illinc Aequorum atque Sabinorum, quum ex promissis Patrum ferendæ legis, de liberanda à nexibus fœneratorum plebe, spes quibusdam certis indiciis versaretur, quæ tum quadam ac nimia lusione protrahi videretur à Patribus, M. Valerio Dictatore creato, qui ad populares seditiones comprimendas, ingénsque gerendum bellum mitteretur. quúmque pro plebe ad ferendam legem intercedere cœpisset, & se & plebem frustrari videret, magistratu se abdicauisset, accederétque ad indignationem plebis,

quòd Patres plebis animos à seditionibus auertere rati, sub prætextu sacramenti Consulibus præstiti, nouo bello cogere ad militandum annitebantur. Plebs permoleste id ferens, in montem Sacrum, qui est trans Anienem, tertio ab vrbe miliario, secessit. Quod quum ingentem trepidationem incussisset Patribus (quónam enim modo vrbem omnium militum robore exhaustam, si qua vis belli aliqua ex parte irrepsisset, tutari Rempublic. facultas dabatur?) Menenium Agrippam summæ ea tempestate authoritatis virum plebi charum pariter ac Patribus, legatum ad componendam popularem seditionem decernunt: qui graui vsus oratione, in qua apologum de conspiratione membrorum contra ventrem induxit, quemadmodum ventri ea conspiratio cladem attulerit, vsque eo deliniuit plebis animos, vt illius opera pacem cum Patribus inierit. In cuius pactione fœderis, conuenit, vti plebeios in vrbe magistratus obtinerent. Duos ergo Tribunos tum habere plebs cœpit, A. Virginio, T. Vetusio Cõsulibus. Alia rursus secessione tres additi, Appio Claudio, & C. Quin-

tio Consulibus. Mox quinque item alij Consulibus M. Horatio Puluillo, & Q. Minutio. Hoc pacto decem Tribunis in plebem Romanam fuit Iurisdictio. Tribunorum verò tanta creuit authoritas, vt quicquid Senatus decreuisset, ita demum ratum haberetur, si Tribuni approbassent. Stabant ergo in vestibulo curiæ, vbi habebatur Senatus (templum enim ingredi non licebat) & quæcunque Senatores decreuissent, Tribunis animaduertenda perferebantur: vt si pro repub. fore viderentur, approbarent: cætera ad arbitrium reiicerent. Tanquam Senatusconsulta approbassent, T. literam in tergo adiiciebant, haud alio pacto rata iudicatum iri. Sed de tribunitia potestate, si latius*patere vobis voluerimus, Labeonis Antistij iuris peritissimi constat sententia: cuius verba, quemadmodum apud Aul. Gellium scripta reperi, ita ipse scripsi. In quadam, inquit, epistola Attei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium legum atque morum pop. Rom. iurisque ciuilis doctum apprime fuisse: sed agitabat, inquit, hominem libertas quædā nimia, & vecors vsque eò,

T. litera.

* *facere verba.*

Aul. Gellium. li. 13. c. 12.

vt diuo Augusto iam principe & Rempub.obtinente,ratum tamen pensúmque nihil haberet, nisi quòd iustum sanctúmque esse in Romanis antiquitatibus inuenisset. Ac deinde narrat, quid idem ipse Labeo per viatorem à Tribuno plebis vocatus, responderit. Iussit enim ei qui missus erat, ad Tribunos plebis redire, eisque dicere, ius eos non habere, neque se, neque alium vocandi, cùm moribus maiorum, Tribuni plebis prehensionem haberent vocationem non haberent. Posse igitur eos venire,& prehendi se iubere, sed vocandi absentem ius non habere. Idque etiam apud Varronem in libro rerum humanarum scriptum asserit Aulus Gellius. Qui sanè Varro quum Triumuir esset, asserit se à Tribuno plebis non vocatum fuisse: quum Tribunus plebis esset, neminem vocari iussisse. Maximæ verò partes Tribunorum in intercessionibus extitere (id quidem est vim a cæteris magistratibus prohibere fieri) at minores in legibus ad populum ferendis,quę plebiscita appellantur. In quibus sanè rogandis, Patrum interesse nulli admodum ius fuit. Quinetiam in prouin-

ciis proconsularibus assignandis, vt idem apud Plutarchum in vita M. Catonis, Maxime in Tribunatu P. Clodij videre licet. Istud etiam obseruatum est inter Tribunos, si cæteri omnes vnam rem probassent, vnus vero id prohibuisset, plus cæteris quidem omnibus in ea prohibitione polleret, & reliquos omnes facile impedire posset.

CAP. XI.

De Proconsulari Potestate.

DE hac quidem potestatis specie nihil quicquam prius reperi, quam bello à populo Romano cum Aequis infeliciter gesto, maximóque terrore vrbi illato. Tum enim Consul, qui in vrbe remanserat, quò celerius delectum facere posset, Proconsulem creauit, qui obsesso collegæ auxilium afferret. Creatus est igitur Proconsul T. Quintius, Albo Posthumo, & Spurio. Furio Consulibus. Quòd verò pro Consulibus mitterentur, eorúmque vice functuri essent, Proconsules appellati sunt. Iis magistratibus cætera quidem Consularia insignia concessa sunt, præterquam quòd sex duntaxat lictoribus vti iniunctum est. Qua tempestate non

ordinaria quidem, ſed delegata iuriſdictione Proconſul (de quo agimus) vtebatur: quamuis poſtea vſu euenit, vt propria huic magiſtratui iuriſdictio competere inſtitueri t. Propagatis enim imperij finibus, complurium & ingentium bellorum adminiſtrandorum cura exorta, obſeruari cœptum, vt quo quique anno Conſules fuiſſent, ſequenti Proconſules remanerent, & varias prouincias cum imperio ſortirentur. De finibus autem Proconſularibus, quæ nanciſci potui, ea breuiter ſubiiciam. Poteſtatem ſuam Proconſul, niſi in ea prouincia quam eſt ſortitus, exercere non poteſt, quamuis voluntariam (vt aiunt) iuriſdictionem: eam eſſe authoritatem, manumittere ſeruos ſuos apud ſe volentes, aut ſe adoptandos dari paſſim præſtare. Contentioſam verò iuriſdictionem, præterquam in prouincia tractare non poteſt, nec quicquam in prouincia negotiorum exoritur, quin ad Proconſulis adminiſtrationem pertinere ſoleat. Sin autem fiſcalis cauſa inciderit, melius faciet ad procuratorem Cæſaris deferre. Si vxorem ſecum in prouinciam duxerit, quod non feciſſe decentius pu-

tabitur, *ea quę deliquerit, in eam iam ipsam animaduertet. *Obsoniis dono missis, vt prorsus abstinere non debet, sic in accipiendis modũ seruare: valde enim inhumanum est à nemine accipere: passim verò vilissimum, & penitus auarissimum. Ab aliis verò rebus dono missis, omnino abstinere Proconsulem oportet. Item ab emptionibus omnium rerum, præterquam victus quotidiani causa. Lites verò quæ seriosa excussione, animaduersionéque indigent, summatim pertractare ac definire non debet. Quæ cognitionem exactiorem non desyderant, vt obsequium parẽtibus, patronis, liberisque patronorum exhibeatur, à liberis summatim animaduersa pronuntiare poterit. Parum autem obsequentes patronis suis liberos, cum verbis paulò atrocioribus exterreat, tũm etiam fustium castigatione coerceat, absque iudicio sapientis, ac fori strepitu. Non habentibus autem aduocatum ob inopiam, seu aduersarij potentiã, vltrò exhibeat, ac denique vniuersa expediat, quæ mero (vt aiunt) imperio assignari solent. Id enim significat gladij potestatem in facinorosos, seruósque a-

* al. eáque.

*Xeniis legendum erit. nam sic in Pandect. quoque legitur. vnde hac sunt transcripta. quanquam & ibi corrupè proxeniis exemis passim vulgus iurisconsultorũ legat.

Mirum imperium.

nimaduertendi. Sed quoniam negotiorum prouincialium multitudinem per ſeipſum obire Proconſulem difficile eſt, Legatum Proconſules habere ſolent, de cuius officio pauca videnda ſunt.

CAP. XII.

De Legatis Proconſulum.

SOlent Proconſules ob rerum gerendarum multitudinem, in Prouincia Legatos ſtatuere, qui non propria, ſed mandata iuriſdictione vtuntur: quos prius etiam quàm in prouinciam peruenerint, ſibi ſubſtituere non poſſunt. Si quid autem legato occurrat, cuius rei grauitas exactiorem diligentiam exigat, ad Proconſulem remittere Legatus debet. Neque enim animaduertendi, coercendi, ſeu atrociter verberandi, Legato licentia eſt. Iudices tamen litigantibus, tutores etiam pupillis dare poteſt, cuſtodiarúmque, quæ per Prouinciam diſpoſitæ ſunt in ſtationibus, Proconſul legatam cognitionem commendare: nec prius quam è Prouincia Proconſul diſcedat, Legatum dimittere conſueuit. Et ſi diem ſuum obierit in Prouincia Proconſul, ita de-

In Pandectis legitur, legatus ius habet.

mum ſibi mandata negotia exiget, ac ſi res integra non inueniatur. Si verò abeſſe à prouincia Proconſulem fortaſſe contigerit, cauſas etiam quæ animaduerſionem exigant, delegabit.

CAP. XIII. *De Aedilibus plebis.*

AEdilitatem plebeiam pro vetuſtiſſimo magiſtratu habeo; & vtrum Aediles ante Tribunos plebis creari cœperint, ambigo, memor quòd exactis regibus ad ſeceſſionem plebis in Sacro monte factam, maxima quidem pars populi Romani tanto tempore abſque aliquo in Republica magiſtratu à quo tueretur, extiterit. Quin apud Liuium haud multò poſt Tribunos plebis creatos, peſtilenti quodam tempore, quum & Conſul alter obiſſet, alter verò ægram animam traheret, apud Aediles plebeios, & Conſularem, & Tribunitiam poteſtatem, & tandem totius Reipublicæ ſummam recidiſſe conſtat. Non quò illos tunc primum creari cœptos appareat, ſed quòd longe antea creatos eſſe potuiſſe facile ſit. Creſcentibus autem plebeiis opibus, ita vt etiam Dictatores ac Pontifices de ſuo quoque corpore præſtarent, atque

Patres multoties à plebe victi, duos Aediles plebeios à patribus creandos peruicerunt. Nam quum Aedilibus ludos faciendos, solennésque pro ordinibus in concordiam redactis dies in fastis referendos mandarent, negaréntque se id esse facturos Aediles plebis: conclamatum esse a iuuenibus Patriciis dicitur, se id honoris deorum immortalium causa libēter acturos, vt Aediles fierent. Quibus quum ab vniuersis gratiæ actæ essent, Senatusconsultum factum est, vt duos viros ex Patribus qui Aediles forent, Dictator populum rogaret, Patres comitiis authores forent: Duo ergo patritij Aediles creati sunt Cn. Quintius Capitolinus, & P. Cornelius Scipio. Sed duos tandem Aediles creatos alios à Iulio Cæsare, qui quoniam frumento præessent, Cereales appellati sunt, apud idoneos inuenio authores: & Aediles à sacrarum Aedium quàm gerebant cura, appellatos esse. Curules verò ij, qui ex patribus, creati sunt, quoniam sella curuli veherentur cognominati sunt. Plebei verò & Curules iam adeo manifesto cognomine sunt, vt interpretatione non egeant nostra. Ludos

Cereales. Aediles.

Curules.

inſtituere quáue cauſa, quibúſue in ſpectaculis fierent: ad ædilium partes pertinet. Id etiam erat leue Aedilitatis munus: vt ſua quiſque Aedilis factus impenſa ludos pro modo patrimonij, ac dignitatis ſuæ celebrandos procuraret: cuius inſtituti M. Cicero in iis libris quos de officiis inſcripſit, quum de ſua & Magni Pompeij ædilitate meminit, locuples teſtis eſt. Aſconius autem Pedianus Pompeium Aedilem creatum, theatrum, quod ſua impenſa ædificauerat, magnificentiſſimis ludis, in quibus currus cum elephantis induxerit, dedicaſſe ait. Id etiam in argumentis comœdiarum, quibus nomina Aedilium, qui ludis præfuerant, adſcripta ſunt, facile eſt animaduertere. Locorum autem diſcretio, & cuilibet ordini pro dignitate aſſignatio, Aedilium muneris eſt. Valerius Maximus ſcripſit Attilium Seranum, & Lucium Scribonium Aediles, Senatus ac plebis loca ſecreuiſſe. Quòd ſi ſeruum quiſpiam aut iumentum morboſum aut vitioſum pro integro ſanóque vendiderit, edictó Aedilium emptori ſuccurreretur. Quòd verò cloacæ publicæ, & aquæ ductus, cæteráque

Aedilium munus.

ædificia lauta, munda, integráque & expedita asseruarentur, Aedilium officium est. Denique quicquid rerum vitiosarum pro syncero, fractum pro integro, vsquam venisset, ædilitio edicto redhiberi solet.

CAP. XIIII.

De Decemuiris legum ferẽdarum causa creatis.

DEcemuiris summam potestatem ineuntibus, magistratus omnes qui Rempub. agebant, exoluere fas erat: quibus creandis hoc in causa fuisse perhibetur. Plebe enim quotidianis seditionibus tum ob creandos de Plebe magistratus, tum ad ferendam legem de soluendo à noxibus fœneratorum, sæpe etiam de cõnubio vt inire liceret plebi cum Patribus, nonnunquam ob ferendam legem Agrariam, diuina simul humanáque omnia miscente, & tandem communes quasdam leges ferri petente, ne quis esset inuidiæ locus, leges extraneas accerciri placuit. Missi ergo tres Athenas sunt legati, qui inclytas leges Solonis scriptis ferrent: iura etiam, & mores aliarum ciuitatum noscerent. Ij fuêre Sp. Posthumius Albus, A. Manlius, & P. Sulpitius Camerinus. Legati igitur anno tertio postquã

recesserant, leges scriptas referunt, pro quibus sane censendis, promulgandis, centuriatis comitiis (quod vt sanctiores essent, fieri oportebat) Decemuiros creant, qui suo arbitratu leges promulgarent. Ij fuêre, Appius Claudius, T. Génutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Iulius, Aul. Manlius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Posthumius. Placuitque ne ab horum potestate esset prouocatio. Penes verò alterum, vt sors ferret, quoadusque omnem numerum peruasissent, certis diebus lictores forent. Eodem ergo anno decem tabulas edunt, potestatem inspiciendi omnibus faciunt, edicunt, agitant secum omnes, & si quid emendari, suppleri, minuíue opus esse censeant, omníum sententias æquo animo esse audituros. Postquam satis emendatas esse apparuit, decem tabulis scriptas lèges centuriatis comitiis proferunt, ac simul se magistratu abdicant. Quum verò rumor percrebuisset, duabus aliis tabulis ius populi Romani plenum ac absolutum fore, iterum habitis comitiis, alij Decemuiri subrogati sunt. Tum Appius, cui comitia habere datum fuerat, sese

Referuntur hæc à Liuio lib. 1.

Decem tabulæ.

contra ius fásque Decemuirum creat. Collegæ fuêre M. Cornelius Maluiginensis, M.Sergius, L.Minutius, Qu.Fabius * Vigilanus, Qu.Petilius, T.Antonius Merenda, Ceso Duillius, Sp.Oppidus Cornicem, M.Robuleius. Operæpretium est audire, quàm ij Decemuiri per spem ac libidinem dominandi, omnem Reipublicæ speciem Idibus Maiis, quo iniere magistratum, cum duodenis, singuli facibus forum compleuere. Neque enim ad rem pertinere, demi secures, quando absque prouocatione creati essent, interpretabantur. Decem ergo regum instar primo conspectu præbuisse ferunt. Incredibile est enim quantùm ea res vrbi terrorem iniecerit. Neque suus vrbem fefellit timor. Primùm quum abstinere à Patribus cœpissent, in humiliores crudelitatem, libidinémque exercebant. Hominum, non causarum tori erant, vt apud quos gratia vim æqui haberet. Iudicia domi contrahebant, pronuntiabant in foro. Si quis collegam appellasset, ab eo quem appellauisset, ita discedebat, vt pœniteret primo decreto non stetisse. Opinio etiam fuit, fœdus

* *Al. Vibulanus.*

Decemuirorum tyrannis.

clám inter eos iureiurando ictu, ne comitia haberent. perpetuóque Decemuiratus possessum semel obtinerent imperium. Hac conditione iam maior anni pars processerat, & duæ tabulæ ad decem adiectæ fuerant, nec quicquam aliud supererat, nisi vt Centuriatis comitiis proferrentur. Hoc peracto quum laberetur annus, nulláque comitiorum mentio haberetur, & quamuis anni factos exactione priuatos plebs obstreperet, ac libertatem penitus amissam conquereretur, eo illi nihilo mitiores facti, hac petulantia abutebantur. Sed hos vrbanos strepitus nuntiatum bellum à Sabinis Aequisue impendere, paululum intercipit. Habito enim delectu Decemuiri, armato exercitu, in bellum prodeunt. Dum bellum vario euentu geritur, Appius Claudius Decemuir, qui gerendis rebus vrbanis remanserat, plebeiæ virginis, cuius amore deflagrabat, stuprandæ consilium capit. Pater eius L. Virginius, qui tum honestum ordinem in castris ducebat, Icilio cuidam tribunitio viro puellam desponderat. Hanc virginem forma egregiam quum Appius prece & pretio tentasset

Appii Claudii libidinis exemplum.

pellicere, parúmque ſibi ſuccedere cuncta cerneret, animum ad crudelitatem, ſuperbiámque conuertit: Marco Claudio clienti negotium dat, vt coram ſe pro Tribunali ſedente puellam in ſeruitutem aſſerat: cæteros omnes qui in libertatem aſſerunt, reiecturum promittit. Opportunitatem ergo nactus M. Claudius libidinis miniſter, tranſeunti per forum puellæ ſceleratas manus iniicit, ſeruam ſuam ſeruáque natam appellans, ac ſequi ſe puellam iubet: cunctantem vi abſtracturus eſſe videbatur. Quum ad clamorem ereptæ, nutricíſque fidem Quiritum implorantis, multitudinis concurſus factus eſſet, iamque à vi tuta eſſe videretur, tum Claudius nihil opus eſſe tumultu ait, ſe iure graſſari: ſi non crederent, ad Tribunal ſequerentur. Quum ad tribunal ventum eſt, petitor apud argumenti authorem agit, puellam domi ſuæ natam, furtóque ſubtractam, in domo Virginij pro filia eſſe ſuppoſitam. Interim dominum ancillam ſequi, quòd ita æquitas dictaret, interloquitur. Compoſuerat ita ſe facturum Appius Claudius, ne ſine cauſæ cognitione pronuntiare in ſerui-

tutem videretur. Tunc aduocatis puellæ intercedentibus, patrem Reipublicæ cau sa abesse, iniquum de liberis absentis agi, cæteraque huiusmodi allegātibus, Icilius vir, & Numitorius auus superueniunt. Icilium autem, vt erat vir acer, multa intrepide vociferantem, Appius per lictorem summoueri iussit. Sed cum ille constantissimo animo resistere pergeret, ac multitudinis concursus ingens fieret, Appius, ne exortus tumultus nouandi res occasionem faceret, vades de virgine in posterum diem in iudicium sistenda dari iussit. Interea patrem accersunt nuntij, aduolat in vrbem pater: ac prima luce sordidatus filiam * solita veste, cum aliquot matronis secum in forum ducit. Vociferat opem ferant, lamentatione & querelis omnia implet. Idem Icilius, idem puellæ ac matronæ faciunt. Aduersus hæc omnia Appius obstinato animo tribunal ascendit, vindicias secundum seruitutem decernit: quod decretum quum ingentem admirationem incussisset, ac M. Claudius iret ad comprehendendam virginem, tunc pater intentans in Appium manus, Icilio, inquit, non ti-

* obsoleta.

bi Appi filiam meam deſpondi: ad nuptias,non ad ſtuprum educaui:ſed quæſo patrio dolori ignoſcas, ſi quid ſum in te inuectus vehementius. Sinas ergo coram virgine me nutricem percontari, falſo pater ſim: vtre comperta, æquiore hinc animo diſcedam. Seductam ergo filiam percontandi prætextu, rapto è taberna-culo Lanij cultro,filiam interemit.Quid multa? Rei indignitate pariter omnes commoti, in forum concurrunt. Appius autem vt tumultuari cœptum videt, vt vitæ conſuleret, obuoluto capite effugit. Plebs ergo recuperandæ libertatis occaſionem nacta,arreptis armis,duce Virginio in Auentinum ſecedit. Nec minus Icilius in caſtris militum concitat multitudinem, plebiſque vrbanæ exemplo decem Tribunos militares creant, ingentique cum exercitu ad Vrbem accedunt, alteri ſe exercitui coniungunt. Hoc peracto, armata plebs ſecedere ſtatuit. Eò ergo quicunque per ætatem, valetudinémque potuerunt, cum vxoribus, liberiſque peruenêre.Iis tantis motibus perculſi Decemuiri, Senatum frequentem fieri iubent, Rogant quid e Republica

fore, censent, edicere. Demum quum multa vltro, citróque in Senatu agitata essent, ac plerique Senatores intrepide Decemuiros oratione castigassent, decem Tarquinios appellantes: Decemuiri tandem futuros se in potestate Patrum affirmarunt, modo sese ab iniuria tuerentur: ac simul legatos mittere ad res componendas statuunt. Missi ergo legati Marcus Horatius & Lucius Valerius probatissimæ æstimationis viri: de conditione pacis cum plebe aiunt. Petebat autem plebs inter conditiones pacis, ad supplicium Decemuiros: quod legati primùm compositis orationibus dissuaserunt plebi. Contenta igitur plebs fuit, vt sui sibi Tribuni restituerentur, & vt consueuerant rediretur ad Consules. Interim abdicant se magistratu Decemuiri Comitia Consulibus Tribunisque creandis habentur. Hoc pacto creatis, exactisque Decemuiris, ad prioris formam regiminis reditum est.

Decem Tarquinii.

Decemuiri exacti.

CAP. XV. *De Præfecto annonæ.*

QVoniam de potestatibus agitur, ratio etiam admonet, vt de Præfecto annonæ extra ordinem tunc creari solito, non

nonnihil adiiciam. De quo ſanè magiſtratu nihil anteà reperi, quam Appio Claudio, & P. Seruilio Conſulibus, eo quoque anno, quo Tarquinius Superbus apud Ariſtodemum tyrannum mortuus eſt. Tum inter Conſules orta contentio dicitur de dedicatione ædis Mercurij: quæ ſane hac conditione ſopita eſt, quod vter dedicaret Mercurij ædem, is quidem annonæ præeſſet. Populus dedicationem dedit M. * Pletorio primipilo, *Al. Lectorio.* non tam ob hominis meritum quàm ob ignominiam Conſulum haud probe in magiſtratu obſeruatorum. Cæterum vt hoc apud Liuium non mihi planum vſquequaque apparet, credo errore ſcribentium, ita de L. Minutio Præfecto annonæ haud multò tempore pòſt vſquequaque manifeſtum eſt. *Liuii locus, lib. 4.* Huius magiſtratus difficili tempore, & caritate annonæ, vſus potiſſimum atque opera exigebatur. Frumentum vndique coemendum, & ſi quis vltra proprios vſus poſſideret, in medium ponendum curabat, aduehi vndique & aduectum iuſto pretio vænire nitebatur. Cuius ope magiſtratus, egregia pop. Romano penuria laboranti

ſæpe opera nauata eſt. Eam poteſtatem de qua agimus, quum Magnus ille Pompeius ageret atque e Sicilia cum magna vi frumenti ſoluere pergeret, ac gubernatores claſſis non ſe committendos maxime ſæuienti pelago dicerent, illam ſaluberrimam Reipub. vocem edidiſſe dicitur: Nauigare enim, inquit, neceſſe eſt, viuere neceſſe non eſt. Tantus præterea annonæ huius cauſa fauor authoritáſque acceſſit, vt quæ alioqui perſonæ ad accuſationem minus idoneæ eſſent, hac tamen in cauſa admitterentur: huiuſmodi ſunt mulieres infames, & quæ ſunt eius generis, quo nos etiam vtimur. Sed de Præfecto annonæ ſatis dictum.

Pompeii ſcordatiſſimum dictum.

CAP. XVI.

De Tribunis militum, & Conſulari poteſtate.

CRebris quidem ſeceſſionibus plebis à Patribus quibus Conſules de ſuo quoque corpore creari peteret, externis etiam bellis ingruentibus, plebéque ipſa delectum pati negante, coacti tandem Patres ſunt, vt aut ciuibus, aut hoſtibus de victoria concederent. Ab eorum ſententiis, qui Tribunos plebis cæde violandos putarent, quos fœdere cum plebe

icto, sacrosanctos haberent, primores Patrum abhorrebant. Per hæc consilia eò res deducta est, vt rogatione Camilli, Tribunos militum, qui pro consulibus essent, tam ex plebe, quàm ex Patribus promiscue creari Patres finerent de consulibus nihil immutaretur. Tres ergo Tribuni consulari potestate, qui militares appellarentur, creati sunt iique constituti sunt vario numero. Interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores, sed de superioribus tantum tribus hi fuerunt, Au. Sempronius Atracinus, Liuius Attilius, & Titus Cæcilius patricij omnes, Plebs enim eo duntaxat contenta fuit, quòd eius ratio habita esse videretur. Tunc igitur primò à Consulibus ad Tribunos militares Consulari potestate ventum est, M. Genutio, & P. Curiatio Consulatu abeuntibus. Penes quem sanè magistratum (vt ipsum nomen indicat) eadem quæ apud Consules, potestas erat collocata, nominibus tantum immutatis, ac plebis ratione habita.

Apud Liuium vnde hæc desumpta sunt lege T. Cecilium.

CAP. XVII. *De Censoribus.*

QVum ob multa & varia bella, ciuilésq;

que seditiones Romæ pluribus annis populus incensus mansisset, neque esset lustrum aliquod de more conditum, neque definiri census posset, neue Consulibus quum multum bellorum immineret,, id negotij operæpretium esset: mentio inita est a Senatu, rem videlicet operosam, & minime Consularem proprio magistratu indigere, cui scribatum ministerium, custodiæque & tabularum cura, arbitrium, formulæque censendæ subiicerentur. Tum duo Censores creati sunt, Papyrius, & Sempronius, censuique habendo Præfecti, ab eáque re Censores appellati, M. Geganio Macerino, & T. Quintio Capitolino Consulibus, Institutúmque vt quinquennio is magistratus perduraret: quod tandem tempus ob Censorum insolentiam immutatum est, ad annúmque redactum, A. Mamerco Aemilio Dictatore, Iulio Virgilio, M. Appio consulibus. Mirum quippe dictu est quanto censuræ initium parua re ortum, incremento adauctum extiterit. Eò quippe peruenit, vt morum; disciplinæque Ro. Senatus, Equitúmque regimen, decoris dedecorísque discrimen sub eius

Censores vnde dicti.

Censori authoritas.

ditione magistratus, priuatorum ius, publicorúmque locorum vectigalia populi Romani repósita essent, in Senatum allegere, Senatus principem describere, censum agere, lustrum condere, equos adimere: Quos autem putassent parum dignos, Senatu amouere, vt fecisse fertur C. Fabricius, qui Censor, P. Cornelium Ruffinum patricium virum Senatu amouit, quòd decem pondo argenti facti pro conuiuio apposuisset. M. autem Cato Censor, C. Flaminij fratrem Senatu eiecit, quòd exoratus à scorto; vt aliquem ex iis qui in vinculis erant, (obtinebat enim Proconsulari imperio Galliam) securi percuteret, obtemperauit. Quid dicam, quàm leuissimis de causis Censoriam inurere notam consueuerunt? Nimis corpulentis militibus, vnguentóque nitidis, equis ademptis ignominiáque notatis exercitu dimisêre. Equiti Romano nimium compto splendidóque, equum strigosum, & vix hærentem pellem óssibus habenti quum obequitantes vrbem Censores venissent obuiam, percontantibus, vt quid ipse tam ruber & comptus, equus tam macilen-

tus, & ſqualore obſitus eſſet: Hîc eques. Roma. Quoniam, ĩnquit, ipſe me curo, equum verò Statius meus ſeruus. Viſum eſt id parum reuerens reſponſum, atque ob id ignominia à Cenſoribus notatus eſt. Ciuem Rom. qui altius oſcitauiſſet in auditorio Cenſorum, ignominiæ nota affecerunt. Sed quum id reſciſſent non incontinentia, ſed valetudine factum eſſe illico reſtituêre. Quum celebrationi quorundam ſponſaliorum intereſſent, virúmque num vxorem ex animi ſui ſententia haberet, de more interrogaſſent, illéque ex parentibus, non autem ex animi ſui ſententia ſe habere reſponderet. eueſtigio labe ignominiæ conuulſus eſt. Magnopere enim ab eorum maieſtate alienum eſſe rati ſunt, quòd in conſpectu Cenſoriæ ſeueritatis, leuiculus homo adeò ridiculosè fuiſſet cachinnatus. Multa in hoc genere dici poſſent, ſed omittenda ſunt. Illud autem non eſt prætermittendum, quòd altero ex Cenſoribus morte ſubducto, alterum in demortui locum ſuffici, religio fuit. Itaque reliquum abdicare ſe magiſtratu, vt duo de integro Cenſores crearentur inſtitutum eſt. Id

enim huic obſeruationi cauſam dedit, quòd eo anno quo Galli Romam ceperunt, altero ex Cenſoribus mortuo, alter quidam in demortui locum fuerit ſubſtitutus. Omen ergo viſum eſt & pro lege perpetuò, ne id amplius fieret, obſeruatum eſt. Cenſores verò quum præterquam ex Patribus creari aliquando nefas fuerit: id quoque vt cæterea immutatum eſt, atque indifferenter fieri cœptum. Illud etiam Cenſoribus negotium datum eſt, ne in fœnore modus excederetur.

CAP. XVIII.

De Triumuiris Coloniæ deducendæ.

ARicini, atque Ardeates, quum de ambiguo agro ſæpe bello certaſſent, multis inuicem cladibus feſſi, Populum tandem Roma. ea de re iudicem conſtituêre. Quum ergo vtriuſque ciuitatis legati oratum cauſam veniſſent, concilio populi a magiſtratibus dato, magna contentione actum eſt. Iámque editis teſtibus quum Tribus vocari, & populum inire ſuffragium oporteret, conſurgit P. Scaptius de plebe, magno natu. Et ſi licet, inquit, Conſules de Republica dicere, er- *Liuius hæc tradit, ſub finem lib. 3*

rare ego populum in hac causa non patiar. Sed quum quasi vanum & delirum reiicerent consules, audiendúmque prorsus negarent, pergentem vociferare publicam causam prodi, per lictorem submoueri iusserunt. Hîc ille Tribunos appellat, ad eos admissus, tertium & nonagesimum se annum agere inquit: eum agrum de quo duo populi ambigant, tenere memoria fixum, neutrius populi, sed Coriolanorũ fuisse, atque eo se tempore militasse, captis Coriolanis, is ager iure belli Populi Rom. factus esset, proinde se magnopere suadere populum ne inutili pudore causam suam damnaret. Mouit non tam hominis authoritas, quàm commoditas vsúsque agri: tantúmque Tribunitia potestas valuit ei, vt quum hac de re latum esset ad populum, lex de agro populo Roma. adiudicando promulgaretur. Id sanè factum maximè dehonestauit maiestatem pop. Roma. multúmque apud finitimas ciuitates infamiæ dedecorísque contraxit. Quamobrem quum id ægre ferrent Patres ac non multò, pòst iudicium, de Ardeatibus egregiè pro auxilio illis aduersus Volscos allato meriti

essent, quum tam infamem iudicij notam prorsus ex animis delere cuperent, Senatusconsultum fecerunt, quoniam ciuitas Ardeatum intestino tumultu ad paucos redacta videretur, coloni eò præsidij causa aduersus Volscos scriberentur. Id quum latum ad populum esset placuissétque multo plures Rutulos, quàm Romanos colonos adscribendos: priúsque is ager qui infami iudicio interceptus erat, omnibus Rutulis diuideretur, quàm alterius agri gleba assignaretur vlla cuiquam, eo tandem pacto ad Ardeates reuersus est. Triumuiros igitur deducendæ coloniæ creant, Agrippam Menenium, T. * Ciuilium Succulum, & M. Ebutium Heluam. Nec abnuerim hunc magistratum aliàs à maioribus Romanorum creari potuisse. Cæterum ab insigniori ratione, & ingenti pop. Rom. potestate exordiri non piguit. Pertinebat verò ad huius magistratus officium, vt & agros nouis colonis diuiderent, vrbes designarent, ædificare volentibus areas partirentur, commodis regionibus ciuitatem distinguerent, legibus magistratibúsque sisterent, & ad speciem optimi ta-

Ciailium Siculum al.

bernaculi Remp. effingerent.

CAP. XIX. *De Prætoribus.*

QVum crebris ac diuturnis certaminibus victi tandem a plebe Patres ex Consulibus alterum, ex plebe creandum concessissent, id sibi voluntate plebis pro aperto ad Cósulatum aditu arrogauere, vt vnicus magistratus crearetur ex Patribus, isque à Præessendo Prætor appellaretur: qui tandem eò quòd inter vrbanos ius diceret, Vrbanus appellatus est. *Prætor Vrban.* Penes hunc verò magistratum, adeò omnis publici priuatique iuris potestas fuit, vt nouum ius condere, & vetera abrogare facultas esset. Tantum verò postmodum aucta est Prætoris authoritas, vt quod Pretor ipse dixisset, ob ipsius honorem, Ius honorarium vocaretur. *Ius honorarium.* Prætori regia insignia, consularésque fermè apparatus: lictores verò non amplius sex, sella curulis, & trabea, cæteráque huiusmodi tradita sunt. Ac quanuis sex numero lictoribus vti concessum Prætoribus esset, Paulo quidem Aemilio Prætori in Iberiam contendenti (vt ait Plutarchus) duodecim adhibitos lictores comperi. Equis albis, trabea candida vtebatur Prætor.

Niuei ad fræna Quirites ſubminiſtrabant, vt ait Iuuenalis. Demum quum vndique Peregrinorum multitudo in vrbem conflueret, neque vnus Prætor turbæ cauſarum ſufficere poſſet, alter Prætor creatus eſt: qui quoniam inter peregrinos cognoſcebat, Peregrinus appellatus eſt. Creſcente verò imperio, tantum poſtmodum amplificatus eſt numerus, vt XVIII. Prætores aliquando in vrbe ius dicerent. Et quia magiſtratus veſpertinis temporibus in publico eſſe, inconueniens erat, Quinque viri conſtituti ſunt citra Tyberim, & vltra Tyberim, qui poſſent pro magiſtratibus fungi. Capta deinde Sardinia, mox Sicilia, item Hiſpania, deinde Narbonenſi prouincia, totidem Prætores quot prouinciæ in ditionem venerant, creati ſunt: partim qui vrbanis rebus, partim qui prouincialibus præeſſent. Deinde Cornelius Sylla quæſtiones publicas conſtituit, veluti de falſo, de parricidio, de ſiccariis, ac Prætores quatuor adiecit. Caius Iulius Cęſar duos Prætores & duos Aediles, qui frumento præeſſent, & à Cerere Cereales conſtituit. Ita duodecim Prætores, ſex Aediles

Peregrinus Prætor.

ſunt creati. Deinde Diuus Auguſtus ſexdecim Prætores conſtituit. Poſt Diuus Claudius duos adiecit prætores, qui de fideicommiſſis ius dicerent, ex quibus vnum diuus Tiberius detraxit, & adiecit vnum diuus Nerua, qui inter fiſcum & priuatos ius diceret. Ita decem & octo Prætores in ciuitate ius dicunt. Et hæc omnia quoties Romæ ſunt magiſtratus, obſeruantur: quoties autem proficiſcuntur, vnus relinquitur qui ius dicat, iſque vocatur Præfectus vrbis, qui Præfectus olim conſtituebatur. Poſtea vero alius Latinarum feriarum introductus eſt, qui quotannis vacantibus cæteris magiſtratibus, creari inſtituerit. Quibus omnibus quum plurimi ingruentium bellorum vſus exegiſſent, eorundem adminiſtrationes mandari conſueuere, excepto Præfecto vrbis in ciuitate remanente.

Præfectus vrbis.

Latinarum feriarum præfectus.

CAP. XX. *De quinque viris menſariis.*

QVum improbitate fœneratorum plebs Roman. magnitudine æris alieni pene obruta eſſe videretur, eique difficultati principes plebis ſuccurrendum ſæpe numero tentaſſent, inclinatis tandem ad concordiam omnium animis,

qui tum Consules erant fœnebrem quoque rem, quòd destinari in animis hominum videbatur, leuare aggressi, solutionem æris alieni in publicam curam verterunt. Quinque ergo viri creati sunt, quos a dispensatione pecuniæ Mensarios appellarunt, qui insigni æquitate diligentiáque meriti sunt, vt per omnium annalium monumenta celebres nominibus essent, hi ergo fuerunt C. Duellius, P. Decius, M. Papyrius, Q. Pompilius. T. Aemilius, qui rem porrò difficillimam tractantes, plerunque parti vtrique semper grauem, cum alia moderatione, tum impendio magis publico, quam iactura sustinuerunt. Tarda enim nomina & impeditiora, quam, facultatibus ad ærarium missis suppeterent, ære in foro posito dissoluerunt: vt non modo sine iniuria, sed etiam sine querimonia partis vtriusque exhausta vis ingens æris alieni sit. *Mensarii.*

CAP. XXI.

De Triumuiris Reipublicæ constituendæ.

SI Triumuiratus Reipublicæ constituendæ originem quæris, ante ipsum quem Cæsar Augustus cum Antonio & M. Lepido gessit, alter nullus apud Ro-

manos prodiisse memoratur. Ego autem de eo ipso nusquam præterea offendisse memini: vtrum potestatibus annumerandum censuerim, haud satis scio: quippe quòd eas potestates, quas iniussu, prætérque Senatus authoritatem quisque, non dicam sortitus fuerit, sed per libidinem dominandi attribuerit, tyrannides potius, quam potestates seu magistratus appellandas duxerim, Vtcunque se res habeat, illud facile animaduerti potest, Iulio Cæsare in Senatu ab iis qui cum Bruto & Cassio erant, occiso, mox Antonium quum studia omnia ad componendam Rempublicam contulisse videretur, principem ciuitatis euasisse. Confestim verò dominandi libidine, eiectum Ciceronem, Brutum, cæterósque qui factioni eius aduersabantur, vrbe excedere coegisse. Octauiano autem qui testamento Cæsaris hæres scriptus fuerat, ex Asia reuerso, Cicero, ac cæteri qui eius factioni * obtrectabantur, ad Octauiani potentiam confugerunt: ex quo factum est, vt Antonius vrbe migrare adactus, hostis à Senatu iudicaretur, ad quem opprimendum Hirtius & Pansa Consules miss-

Antonii tyrannis.

* *obluctabantur.*

ſi, Auguſtúſque, cum faſcibus, Antonium apud Mutinam adepti, fuderunt, fugauerúntque. Deſperatis ergo rebus Antonius ſupplex ad M. Lepidum confugit, cuius potentia fretus, Octauianum, qui æquè animum ad dominationem intēderat, ad fœdus ſocietatémque pellexit: illam videlicet ſocietatem, qua homicidia homicidiis in permutationem veniſſe dicuntur. Inter quos ad cædem deſtinatos, Cæſar Ciceronem pro Lucio Cæſare auunculo Marci Antonij, eidem conceſſit. Igitur tyrannidem prætextu pio magiſtratus palliare pergentes, ſeſe Triumuiros Reipublicæ conſtituendæ appellauere, quorum nutu & auſpiciis omnis Reſpublica niteretur. Cæterùm eorum animos quorſum inclinarent, mox ipſe euentus rerum oſtendit, omnes diuinas humanáſque commiſcens. Omnibus enim intra ſe opibus conſumptis, ad extremum vnus Cæſar potitus eſt: qui & ipſe omnibus cæteris ſuperſtes, ipſum de quo loquor Triumuiratum annos circiter decem, vt Suetonius Traquillus refert, obtinuit.

CAP. XXII. *De Præfecto Prætorio.*

QVale apud reges Tribuni Celerum *Tranſcri-*

pta ex Pandectis, de officio Praefecti Praetorio.

equitum, siue apud Dictatores Magistri equitum, tales demum fuêre Praefecti Praetorio apud Caesares. Nam quum secuudas post Caesarem partes gestarent, praeesséntque disciplinae publicae emendandae, adeò à paruis orta principiis creuit authoritas, vt quum aliquo tempore à Praefectis Praetoriis prouocare liceret, extaréntque exempla maiorum, quo pacto ab iis prouocassenr lecta, pöstmodum principis sententia, a praefecto Praetorio prouocatio sublata est. Credidit enim princeps eos, qui ob singularem industriam, fide illorum atque integritate explorata, ad huius potestatis amplitudinem adhiberentur, non aliter pro sapientia, ac splendore dignitatis suae, quàm eundem fore iudicaturos. Alio etiam priuilegio huiusmodi potestas subnixa est: ne ab eorum sententiis minores aetate (vt ab aliorum magistratuum) restitui possent.

CAP. XXIII.

De quibusdam minoribus magistratuum speciebus.

ALteram magistratus speciem in vrbe Roma ius aliquando dixisse reperi. Nam

Nam quum bellorum munera, cæteris magiſtratibus non ſufficientibus, ad prætorem deferrentur, quorum munus, adminiſtratio iuris præcipuum fuit, creati Decemuiri ſunt, qui ius in vrbe dicerent, Prætorúmque partes eo tempore gererent, litium iudicandarum appellati. Eo tempore quatuor viri creati dicuntur, qui viarum curam agerent. Ac tres monetales auri argentíque flatores, quorum eſſet diligentia, numiſmata auro argentóque fabricari. *Quatuor viri.* *Tres viri.*

CAP. XXIIII.

De præfecto vrbis & vigilum.

DIuus Auguſtus ſalutem publicam nullius alterius quam ſuæ diligentiæ congruere exiſtimans, coercendorum incendiorum cauſa ſeptem cohortes opportunis vrbis locis diſpoſuit, ita vt binas vrbis regiones vnaquæque cohors pręſidio tutaretur, Tribunis, & ſuper omnes clariſſimo viro Præfecto vigilum præ poſitis. Et licet apud veteres Rom. triumuiris nocturnis, ædilibus, tribuniſque id negotij quandoque eſſet aſſignatum, pluribus eodem die exortis incendiis, quibus accurrere, ſatiſque facere non poſſe

eos appareret, creare præfectum vigilum Augustus Cæsar in animum induxit. De incensoribus ergo, effractoribus, furibus, raptoribus, apud Præfectum vigilum cognitio est: nisi si quæ tam atrox, tam famosa persona sit, vt ad præfectum vrbis remittenda videatur. Et quoniam incendia plerunque culpa exoriuntur inhabitantium, aut fustibus castigat eos, qui negligentius ignem habuerunt, aut seuera obiurgatione comminatus fustium castigationem remittit. Quum effracturæ in horreis (vt plerunque fit) insulisque, vbi pretiosarum rerum suarum partes, patres familiarum seruant, appartuerint, si quando cella vel armarium effringatur, effractorum sæpe, nonnunquam etiam custodum quæstiones apud hunc magistratum exercentur. Et ita diuus * Augustus Eritio Claro præfecto rescripsit. Ait enim effractis horreis de ea re ad illum ipsum pertinere. Sciendum autem Præfectum Vigilum ad plurimam noctem vigilare oportere, coerraréque calceatum cum armis & dolabris, curámque omnes inquilinos agere admonendi, ne per colonorum negligentiam, incendiorum ca-

* Antonius alias.

ſtis exoriantur. Quinetiam inquilinus vt quiſque aquam in cœnaculo habeat, qua igneo terrore ingruente, præſto occurrere poſſe cenſeatur. Aduerſus capſarios autem, qui mercede, ſeruanda in balneis veſtimenta ſuſcipiunt, iudex quoque conſtitutus eſt, vt ſi quid in ſeruandis veſtimentis admiſſum fuerit, ipſe idem de quo loquor, magiſtratus, quæſtionem exercebit.

CAP. XXV.

Diuúmuiris claſſis reſtituendæ, & quibuſdam paruis magiſtratibus.

DVûmuiros claſſis reſtituendæ, vtpote haud magni momenti magiſtratum omiſſurus videbar, niſi quod Liuio placet minimè prætereundum viſum. Anno enim quo Appius Claudius, is cui poſtea Cæco cognomentum fuit, cenſuram geſſit, M. Valerio, & P. Decio Conſulibus, duo imperia, vt ait Liuius, dari per populum cœpta ſunt vtraque ad Rempublicã pertinentia: vnum vt Tribuni militum ſenideni in quatuor legiones crearentur, quæ antè perquam paucis populi ſuffragio relictis, Conſulum & Dictatorum fuerant beneficia. Tulere eam rogatio-

nem Tribuni plebei L. Attilius, & C. Martius. Alterum imperium fuit, vt Duûmuiros classis ornādæ reficiendæque causa idem populus iuberet. Tulit hoc plebiscitum M. Decius Tribunus plebis. Haud multo tempore post huiusmodi rogationes, Triumuiri nocturni creati sunt, quibus (vt existimatione deducor) difficili bellorum & ciuilium seditionum tempore, muris custodiæque per milites stationarios munirentur. Id etiam eorum curæ iniunctum est, vt & nocturnas seditiones à ciuibus arcerent, & quies vrbi conseruaretur. Huius sane partes magistratus, in officium Præfecti vigilum demum traductæ sunt. Enimuero horum magistratuum nomina rem fermè ipsam cui addicti essent, facilè ostendunt. Neque Liuius ipse rei author, hac in re amplius verborum facit: apud alios verò nulla prorsus mentio fit.

CAP. XXVI. *De Procuratore Cæsaris.*

VLtimum est, vt de procuratore Cæsaris (is enim est inter Cæsarem & Romanum populum constitutus iudex) pauca videamus. Quanquam principalem celsitudinem, à qua legum, senatuscon-

ſultorum, magiſtratuúmque omnium origo manat, moribus introductum ſit, legum imperio, cui præeſt non eſſe ſuppoſitam. Cæterum quoniam maiorem ſe, à quo ius inter priuatum ac Rempublicam decernatur, impoſſibile inuenire ſit: ipſúmque principem in propria cauſa iudicare haud ſanè æquum eſſe videatur, magiſtratum creari placuit, cui inter ſe, priuatáſque perſonas competens quidem eſſet iuriſdictio, qui ſane eſt appellatus Procurator Cæſaris. Huic magiſtratui principalis totius rei licentia commiſſa eſt: ita vt quicquid ab eo negotiorum imperalium geſtum eſt, perinde habeatur ratum, ac ſi ab ipſo Cæſare fuerit peractum. Sed ſi rem eius quaſi propriam procurator tradat, non putant dominium transferre. Tunc verò transfert, quum negotium gerens Cæſaris, ipſius conſenſu tradit. Denique ſi donationis, venditionis, tranſactionis cauſa quid agat, nihil agitur. Non enim alienare rem Cæſaris, ſed diligenter negotia Cæſaris obire, Procuratori Cæſaris iniunctum eſt. Id verò in primis Procuratori huic de quo agimus, adſcriptum eſt, quòd ſeruum Cæſa-

ris hæredem institutum, adire hæreditatem iubet, & ea hæreditas Imperatori acquiritur. Quin si Cæsar ipse hæres instituatur, si se Procurator opulentæ hæreditati misceat, hæredem Cæsarem facit. Quòd si ea bona ex quibus Princeps institutus est, soluendo non sunt, consulendum erit Imperatori, nequid perinde detrimenti patiatur. Hæredis enim instituti in adeundis repudiandísue hæreditatibus, congruo tempore explorari voluntas debuit. Deportandi huic magistratui facultas permissa non est. Sed de procuratore Cæsaris, cæterísque omnibus Romanis potestatibus, quæ à principio vrbis conditæ vsque ad Augusti Cæsaris tempora factæ tractatæque sunt, satis ad plenum diximus. Præsidis nomen generale est, eo quòd & Proconsules, & Legati Cæsaris, & omneis Prouincias regentes, licet Senatores sint, Pręsides appellantur.

STVDIOSO LECTORI.

DVm hæc exscriberemus, cum alia ad manum erant exemplaria, tum illud etiam quod a Ioanne Camerte, viro doctis-

ſimo concordantiis (vt vocant) hiſtoriarum ornatum eſt. Eas, quòd laborem ſtudioſorum apprimè leuare viderentur, adſcribendas hic curauimus, certi fore vt & cādidus quiſque lector operam noſtram boni conſuleret, & Camertem debita per nos fraudatum eſſe gratia nemo cauillaretur. Bene vale.

In caput 1. de Sacerd. Rom. Sumpta omnia ex ſecundo Faſt. Ouid. ibi. Tertia poſt. Iuſtino lib. 43. Liuio. lib. primo: Plutarcho problemate 67. Valerio Maximo titu. 1. lib. 2. cap. 18. Plura Tortellius in dictione, Licæum.

In cap. 2. Dionyſius Halicar. lib. 1. Virgil. lib. 8. Aeneid. verſ. 201. Ouidius 1. Faſto. ibid. Ecce boues. Iuſtinus libr. 43. Diodorus Siculus lib. 5. Liuius lib. 1. Valerius Maxi. lib. 1. cap. 2. Plinius Iunior cap 34. Varro lib. 1. de lingua Latina.

In cap. 3. Ex Aulo Gellio lib. 6. cap. 7. Macrobio 1. Saturnalium. Plutarcho proble. 33. Lactan. lib. 1. cap. 20. Varrone lib. 1. de lingua Latina. Plinio cap. 2. lib. 18. hiſtoriæ naturalis. Eius feſta quæ Floralia dicuntur, 6. Nonas Maij celebrantur, vt 5. Faſtorum ſcribit Ouidius.

In cap.4. Ex Cicer.1. de Diui. Dionysio libr. 2. Liuio lib.1. Ouidio circa finem 4.Fast.Huc faciunt quæ scribit Statius 3.Treb.ibi. Difficiles populi. Plutarchus probl. 71.72.77.93.99.Valerius Maximus in principio libri secundi.

In cap.5. Sumpta ex Gell.omnia cap. 15.libr.10.Plutarch.proble. 42.& 48. Dionys.libr.2.Liuio libr.1.Plura de his Varro libro 1.de lingua Latina.

In cap.6. Dionysius lib.2.Gell.cap.12. lib.1. Plura Ouid. 6. Fast. ibi. Vesta faue. Lucretius lib. 2. de rerum natura, versu 63.Quare magna &c. Augustinus cap.10. lib.4. de ciuita. Dei. Seruius 11. Aeneid. ibi.Finitimos, &c.docet vbi viuæ sepeliebantur. Plutarchus probl. 99. ponit huius consuetudinis causam.

In cap.7. Sumpta ex 2. Dionysij, & 1. Liuij. Seruio 8.Aeneid.Ouid. 3. Fast. ibi. Quis nisi. Lege Acronem.36.& 37. primi Carmi.Plura Plutarchus in vita Numæ. Valer.tit.1.lib.1.cap.2.

In cap.8. Vltra ea quæ scribit Liuius in primo, & Dionysius in secundo, lege apud Plutarchum in vita Numæ.

In cap.9. Ex Plutarcho Probl.62.Gel-

lio cap. 4. 10. lib. Dionysio libro 2. Seruio 9. Aeneid. ibi, Principium. Liuius ferè ad verbum scribit hæc omnia.

In cap. 10. Hæc & plura scribit Liuius lib. 1. Seruius circa principium noni Aeneid. scribit Patrem patratum fuisse principem fecialium. lege Gellium cap. 4. lib. 16. & Plutarchum Proble. 62.

In cap. 11. Ex Liuio in principio secundi. Plura Dionysius in princi. 5.

In cap. 12. Sumpta ex Liuio lib. 9. 3. Deca. Sillio in princip. 17. Plura Ouidius. 4. Fast. Multa ad hoc facientia scripsi in annotationibus Solini, cap. 7. De causa sacerdotij Spadonum, lege Nasonem 4. Fast. ibi, Phryx puer. August. cap. 25. lib. 7. de Ciui. Dei. Plura notaui in comment. Claudiani libr. 2. in Eutrop. ibi, Labentem patriam.

In cap. 13. Duûmuiri sacrorum à Tarquinio superbo creati sunt, vt libro 4. docet Dionysius. Gellius autem cap. 19. li. 1. ait, Ad libros tres Sibyllinos, quasi ad oraculum quindecim viri adeunt, quum dij immortales publicè consulendi sunt. De dedicatione ædis Castoris a Posthumo lege quæ scribunt Anto. & Marsus in

fine i. Fast.

*In cap.*14. Cicero 3. de oratore dicit tres viros Epulones à veterib. pontificibus institutos propter sacrificiorum multitudinem. De horum epulis scribit Valerius in principio secundi, & Augustinus de Ciuitate. Vide síntne vera quæ Sypontinus de his asseruit.

In cap. 1. *de magistratibus.* Ex Dionys. lib.2. Liuio lib.1.de senatoribus extat tit. 9. primi Digest. Plura Plutarchus in vita Romuli.

*In cap.*2. Dionysius libro 2.Liuius lib. 1. Plutarchus in vita Romuli. Quidam existimant Luceres à Lucumone Deo denominatos: Festus autem Pompeius à Luceo Ardeę rege, quòd auxilio fuit Romulo aduersus Tatium bellanti.

In cap. 3. Quare autem creati fuerint, docet Pompo.tit.2.primi Digest.ponit autem Quæstorum genera duo. Primum eorum qui pecuniæ: secundum eorum qui capitalibus rebus præessent. Eorum officium narrat Vlpia. tit. 13. prim Digest. Lege Varronem lib.1. de lingu Latina.

In cap. 4. Ex Dionysio lib. 1. & Liuio

libro 1.Plutarch.in vita Numæ.

In cap. 5. Liuius lib. 1. Dionysius autem libr.3. dicit cognitionem sororicidæ permissam populo.Pomp.tit.2.primi Digest.Constituti sunt,inquit,& Triumuiri capitales, qui carceris custodiam haberent, vt quum animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret.Varro etiam meminit libro primo de lingua Latina.

In cap. 6. Quæ scribuntur hoc titulo,habentur fere omnia ab Vlpiano titu. 12.primi Digest. Gellio cap.vlt.lib.14.

In cap. 7. Sumpta ex fine 1. Liuij,ex 4. Dionysij,Pomp.tit.2.1.Digest.de Offic. Consulis habetur titu.10. primi Digest. Augustinus cap.16.lib.3.Ciuitatis.Primi Consules Calendis Ianuariis creati sunt. Inde factum est,vt Ianuarius primus mensis anni à Romanis haberetur.Plutarchus problemate 18.

In cap. 8. Sumpta ex 2. Liuij ferè omnia. Plura notatu digna scribit Dionysius circa finem quinti. Id autem anno 9. post reges exactos factum esse scribunt. Eutropius cap.2. primi, & Eusebius libr. temporum. Legem de prouocatione habes a Liuio lib.3.Pomp.tit.2.j.Digest.

In cap. 9. Sumpta ex 2. Liuij & 5. Diony. circa finem. Eutro. & Euseb. vbi supra. De hoc magistratu. tit. 2. & 11. primi Digest.

In cap. 10. Liuius omnia, lib. 2. Diony. versus finem lib. 6. August. cap. 18. lib. de Ciui. 2. Ouid. 3. Fast. ibi. Plebs vetus. Sacer autem mons ideo dictus est (authore Festo) quoniam Ioui sacer erat.

In cap. 11. Liuius in princ. libr. 3. Dionysius in fine 11. aliter sentire videtur. Hæc & plura habentur primi Digest. tit. 16. per totum.

In cap. 12. Hæc & plura de legatis proconsulum habentur titulo 16. primi Digestorum, per totum.

In cap. 13. Ex principio 7. Liuij. Dionysio lib. 6. Gell. cap. 21. lib. 17. Plura congessit Flauius lib. 3. de Roma triumphante. Pompo. tit. 2. primi Digestorum. Varro lib. 1. de lingua Latina.

In cap. 14. Sumpta omnia ex 3. Liuij, Dionysio. versus finem lib. 10. & 11. Per totum hanc historiam prosequitur Valerius libro 6. cap. 1. Plura notaui circa finem primi libri Flori. Id autem factum est anno cccj. ab vrbe condita, vt cap. 12.

lib.primi docet Eutropius.Euſeb.lib.tem porum dicit anno cccij.

In caput 15.

Pomponius titul. 2. primi Digeſt. Auguſtinus capite 17. libr. 3. de Ciuitate Dei. De conſulatu Appij Claudij & P.Seruil. ac de morte Tarquinij apud Ariſtodemum, Cumis videlicet, ſcribit Liuius, inter principium & medium lib.2. Item Dionyſius lib.7. De contentione Cōſulum ob dedicationem ædis Mercurij, ſcribit Valerius Maximus cap.3.lib.9.

In caput 16.

Ex Liuio libr. 4. tit.2.primi Digeſtor. Id autem factum eſt anno cccx. ab vrbe condita.

In cap. 17. Sumpta ex libr. 4. Liuij, Pomponio iuriſconſulto tit.2. primi Digeſtorum.Lege Aulum Gellium lib.7.ca. vltimo. Cenſorum leges plurimas ponit Cicero in princ.lib.3. de legibus. Multa Flauius lib. 3. de Roma triumphante congerit.

In cap. 18.

Liuius libr. 3. 1. decadis in fine hæc & plura ſcribit.

In cap. 19. Sumpta ex Pomponio iu-

riſconſulto Digeſtis de origine iuris. L. Neceſſarium. Liuius in fine ſexti plura. Flauius lib.2.de Roma triumphante.

*In cap.*20. Habentur hæc omnia ex 7. T.Liuij. Flauij.lib. 5. de Roma triumphante.

*In cap.*21. Suetonius tit.27.lib.ſecundi. Plutarc. in vita Ciceronis. Liuius lib. 120.Florus cap.7.lib.4. De triumuiratu reipub. conſtituendæ, meminit Varro in libro quem Iſagogicon inſcripſit. vide Gellium lib.14.cap.7.Fuit ergo ante Cæſarem Auguſtum hic magiſtratus apud Romanos habitus.

*In cap.*22. Hæc & plura 1. Digeſtorum de officio Præfecti Prætorio,lege,vnica.Verba ſunt Aureliani Iuriſconſulti.

*In cap.*23. Lege Aulum Gellium libr. 13.cap.14.& 15.Digeſt.de origine iuris,lege, 2. parag. Deinde &c. habentur hæc omnia.

*In cap.*24. Sumpta ex primo Digeſtorum de offiico Præfecti vigilum, per totum.

*In cap.*25. Plura Flauius libro 4. de Roma triumphante.

*In cap.*26. Sumpta fere omnia ex tit.

19. primi Digestorum, ab Vlpiano, Paulo, & Callistrato.

POMPONII LAETI

de Romanis Magistratibus, Sacerdotiis, Iurisperitis, & Legibus ad M. Pantagathum libellus.

*

DE REGE.

VRBIS Romæ, & imperij Romani conditor Romulus, Marte genitus fuit. Is postquam omnium consensu præfuit, legem tulit, vt nemo regnum aut magistratum iniret, nisi author fieret Deus: Ipséque per auspicia confirmari voluit. Vocabulum à regendo deductũ est. Multitudinem omnem Romulus diuisit in partes tres, quas tribus appellauit, & singularum tribuum duces, Tribunos nominauit: & ipsas tribus in triginta partes diuisit, quas Curias dixit, quoniam earum

Romulus.

Tribus.

Tribunus.

Curia.

cura Reſpublica ſententiam expediebat, & inde latæ ab regibus quædam leges Curiatæ denominatæ ſunt. Curiarum præfectos Curiones dixit, & Curionum decuriones. L. Papyrius, qui fuit tempore Tarquinij ſuperbi latas leges in volumina redegit. Vnde iuris ciuilis Papyriani nomen deducitur. Rex ſacrificiis, & templis, & omni cultui Deorum, & legibus, & moribus præerat, magnarum cauſarum iudex: minorum verò cauſarum Senatum voluit eſſe ipſe Romulus iudicem.

Curiatæ leges. *Curiones.* *Decuriones.* *Ius ciuile Papyrianum.*

De maieſtate regis.

Romulus, vt haberetur honor ac veneratio regiæ maieſtati, purpurea vſus eſt veſte: duodecim legit, qui ſuccinctis veſtibus expediti multitudinem virgis coercerent. Eos à ligandis hominibus, vt C. Valgius meminit, Lictores appellauit: vt eſt, Lictor colliga manus. Duodecim & hi faſces ante regem ferebant, ac totidem ſecures, quæ ſigna puniendi erant. Legit & regij corporis cuſtodes milites CCC. quos a promptitudine, id eſt, celeritate, Celeres appellauit, & eorum ducem Tribunum celerum, cuius erat ſecundus poſt regem locus. Valerius Antias

Purpurea Veſtis. *Lictores.* *Faſces.* *Secures.* *Celeres.* *Tribunus Celerum.*

tias ait, à primo eorum duce, cui Celer nomen fuit, celeres nominatos. Ij erant Equites Romani, qui postea expugnato Trossulo oppido Tusculorum, vt Iunius scribit, Trossuli dicti sunt. Sella vsus est curuli, & locum eminentem in parte fori ædificauit, vbi iura daret.

Trossuli

Sella curulis.

De Senatoribus.

SEnatores à Romulo electi centum, aut à nobilitate generis, aut ab ætate, aut à sapientia, vt apud Athenas, nomen cepere. Iidem patres, & eorum familia Patricia, iidem multitudinis Patroni, id est, defensores erant. Hos appellabant peregrini Principes in ciuitate. Qui post hos centum Senatui adscripti fuêre, Patres conscripti appellati sunt. Quod verò ipsi constituerant, ratum erat, Senatusconsultum dixêre, & tunc esse cœpit quum plebes difficulter côueniret. Nam quum a Patribus per discordiam secederet, iura sibi constituit, quæ Plebiscita vocantur.

Patres.

Patricii.

Multitudinis patroni: principes ciuitatis.

Patres conscripti.

Senatusconsultum.

Plebiscita.

De Potestate Senatus & Plebis.

REx ad Senatum referebat: Senatus de omni re cognoscebat, & suffragium ferebat, & quod visum pluribus, fiebat.

H.

Populus magiſtratum creabat, leges ſanciebat & de bello decernebat.

De Interrege.

SPatium temporis à defuncto rege vſque ad creationem ſequentis, interregnum dicebatur: & qui præerat cum regia poteſtate & inſignibus, Interrex erat.

De Duûmuiris.

TVllus Hoſtilius rex, Duûmuiris poteſtatem fecit iudicandi de capite M. Horatij, qui ſolus ex tergeminis bello Albano remanſerat, & reus accerſitus, quòd extra portam Capenam obuiam ſororem interfecerat, quę maritum ſuum vnum ex Curiatiis cæſum lugendo, victoriam & libertatem populi Romani ægre ferre videbatur: ſed abſolutus à populo fuit propter patris lachrymas. Nam dixerat Tullus, Si prouocarit, prouocatione certato. Et hęc prima fuit apud populum prouocatio, & hoc primum de rebus capitalibus iudicium.

De præfecto vrbis.

ROmulus vnum elegit, quem vrbanis negotiis præfecit, vt Dionyſius ait: hunc Pręfectum vrbis fuiſſe ſatis conſtat. Longo poſt tempore, tantùm ſibi vrbis

præfectura vendicauit Cæsarum temporibus, vt in crimina omnium in vrbe cognosceret: & demum quum Cæsares ab vrbe abessent, Præfectus velut alter Cæsar imperabat. De rebus omnibus, quæ ad vrbem pertinebant, censebat.

De Præfecto Prætorio.

PRæfectus Prætorio sub Cæsaribus disciplinæ militari præerat: eius postea authoritas aucta erga forenses causas; vbi imperium declinare cœpit, nomen mutauit, Magister stabuli dictus, quum antea sub regibus Tribunus Celerum fuit, & sub Dictatore Magister equitum. *Magister stabuli.*

De Præfecto annonæ.

DIcunt quidam annonæ præfecturam habuisse initium quintodecimo anno post exactos reges, Appio Claudio Sabino, & P. Seruilio Prisco coss. sed verius constat anno decimo octauo, T. Geganio P. Minutio coss. quo tempore annonæ maxima caritas fuit: missique in Siciliam fuêre P. Valerius, & L. Geganius pro aduehendo frumento. Volunt alij L. Minutium fuisse primum annonæ præfectũ: satísque constat, nonnisi ex indigentia frumenti hunc magistratum creari. *Magister Equitum.*

De Præfecto vigilum.

QVum vrbis ædificia ſæpenumero incendio flagrarent, diuus Auguſtus quinque cohortes, vt inuigilarent vrbi, diſpoſuit, & ſingulæ duas regiones cuſtodiebant, tunc enim erant regiones quatuordecim. His quinque cohortibus præerat Præfectus vigilum, apud quem cognitio erat omnium ſcelerum quæ nocturno tempore fieri ſolent, præſertim de incendio & latrocinio.

De Præfecto in militia.

Præfecti alarum & cohortium. SIngulorum ordinum in militia aliquando præfecti creati ſunt, hoc eſt, quod ſæpe numero de præfectis alarum & cohortium legimus, hoc ſcilicet erat voluntate Ducis, id eſt, exercitus Imperatoris, aut Regis.

De Præfecto legionis.

PRæfectus legionis, abſentis legati vicem tenebat, parebant ei Tribuni, Haſtati, Pilani, Centuriones, & denique totus exercitus, arma, equi, veſtes, diſciplina, ius, annona ex ipſius cura erant, puniebat, ſoluebat. Eligebatur autem iuſtus, diligens, ſobrius, cui neceſſe erat & alium titulum habere. Ipſe etiam erat

comes primi ordinis, quem Primipilum dicunt, qui centum & ſexaginta militibus præeſt. *Primipilus.*

De Præfecto caſtrorum.

CAſtrorum Præfecto curæ erat caſtrorum poſitio, valli, foſſæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica, & cætera talia: item ægri & medici. Is eligebatur peritiſſimus, vt alios edoceret.

De Præfecto fabrorum.

ARtifices qui ſequebantur caſtra, vt fabri lignarij, carpentarij, ferrarij, &c. qui ad fabrilia officia deputati erant, Præfecto fabrorum parebant. Is eligebatur idoneus, & qui ſciret bene caſtris prouidere, & præſertim in expugnatione vrbium ſubterraneos cuniculos facere, & alia ſimilia.

De Conſulibus.

PVlſis regibus, authore Lucio Iunio Bruto Tribuno Celerum, Conſulare imperium factum eſt cum omni regia poteſtate & inſignibus. Conſules dicti duo, à conſulendo, id eſt, prouidendo. Creati ſunt comitiis centuriatis Præfecto vrbis, ex commentariis Seruij Tulli: & hi fuêre Liuius Iunius Brutus, qui Tri- *Conſules.*

bunus Celerum erat, & L. Tarquinius Collatinus, anno ab vrbe condita 244. Inde noui Consules vrbem lustrarunt, & primi iurarunt neminem Romæ se passuros regnare: & idem fecit populus. Apud eos summa totius imperij erat: hi Senatum, Populúmque per Accensos & Præcones cogebant, hi exercitus ductabant. Ab eorum magistratu numerus annorum signabatur, prouinciæ Consulibus describebantur: penes quos, vt inquit Pomponius, summum vti ius esset, lege rogatum est: & ne per omnia regiam potestatem sibi vendicarent, lege cautum fuit, vt ab eis prouocatio esset, néve possent in caput ciuis Romani animaduertere iniussu populi. Solùm relictum est illis, vt coercere possent, & in vincula publica duci iuberent.

Accensi & Præcones.

De Dictatore, & Magistro Equitum.

ANno duodecimo, vt alij volunt nono, post exactos reges, T. Largio Flauio, T. Clœlio Cicelo. coss. vt alij scribunt, T. Largio Flauio, & L. Posthumio Comminio, quum quadraginta Latinorum vrbes, authore Octauio Manlio coniurassent in Romanos, T. Largius à collega

Clœlio, & à Senatu, Populóque Romano creatus Dictator fuit. Dictatura, summus magistratus fuit: habebatúrque in summo periculo vltimum remedium. Duæ secures dictatorem præcedebant, Ab eo ad populum prouocatio non erat: & ei capitis animaduersio data est. Sex mensibus durabat. Designabat sibi Dictator magistrum Equitum, qui primus fuit Sp. Cassius.

Dictatura.

Magister Equitum.

De Quæstoribus.

ROmulus, vt Iunius libro septimo scribit, suffragio populi Quæstores binos creauit. Alij volũt Numam Pompilium: Sed verius constat de Tullo Hostilio. Quæstores ab inquirenda & seruanda publica pecunia dicti sunt. Capitalibus rebus præerant. Ciues Romanos capite punire his licebat, Prouincias sortiebantur: Primùm Patricij creati, postea indifferenter Patricij & plebei. Et Varro sic ait, Quæstores a quærendo, qui conquirerent publicas pecunias, & maleficia, quæ Triumuiri capitales nunc conquirunt. Et Pædianus ait, Senatoris prima administratio erat. Quæstorem fieri, prouinciæ curam gerere, pecuniæ publicæ

Quæstores vnde.

in diuersos vsus eroganda. Cornelius ait, Repetita lege curiata à Iunio Bruto post exactos reges, Quæstores duo creati, qui rem militarem comitarentur, Valerius Potius, & Aemilius Mamercus. Duos deinde addidit, qui res vrbanas curarent. Mox quum stipendiariæ prouinciæ fierent, duplicatus numerus. Post verò Syllæ legem creati viginti.

Quæstores duo.

De Tribuno plebis.

ANno decimo septimo post fugam Tarquiniorum, Aulo Virginio Montano & T. Vetusio Geminio coss. plebes nexu grauata, & sæpenumero decepta, seditionem fecit: & tandem Sicinio duce, in Sacrum montem secessit, qui distat ab vrbe tribus milibus passuum, trans Anienem. Piso author est, in Auentino secessionem plebis factam esse: & quum illuc plebes arma non sumpsisset, Mons sacer putatus est, vnde nomen monti impositum fuit. Hinc posthumio Cominio & Sp. Cassio nouis coss. decernentibus, decem legati eliguntur ad plebem, quorum primus fuit Menenius Agrippa, qui oratione sua plebem Patribus conciliauit, mense Septembri petiuit plebes ex suo corpore

Mons sacer.

magiſtratum creari. Tribunitia poteſtas hæc fuit: creati Tribubus fuêre, Tribuni quinque, L.Brutus, C.Sicinius, C.Licinius, P. Licinius, C. Iuſilius Ringanus. Quidam duos ſcripſere, C.Licinium, & L. Albinum. Hæc fuit Reipublicæ peſtis. Hinc ciuile nefas ortũ habuit, & quemadmodum propter ſeditionem eſſe cœpit ſeditioſus magiſtratus, ſemper fuit Conſulare ius imminutum. Conſulibus Tribuni non parent, quum cæteri magiſtratus pareant. Sacroſanctos enim voluit ſuos Tribunos vulgus. Hi ſedebant primi ad limen, & acta Senatus modò probabant, modò ſcindebant. Dies verò quo Tribuni electi fuêre, fuit quarto Idus Decembris. & in loco vbi caſtra poſuerunt, erecta ara Ioui ſoluenti metum, Tribuni dicti ſunt, vt Pomponius ait, quòd tunc in tres partes populus diuiſus erat, aut à Tribuum ſuffragio, quæ (vt Dionyſius ait) tunc quatuor fuere. Legimus in hiſtoriis Diodori, Tribunos quatuor creatos, C.Sicinium, L. Metorum. M. Duillium. Sp. Attilium, Appio Claudio, & T.Curtio coss. & pòſt anno viceſimo quinto tres tribuni Conſulari

Tribunitia poteſtas.

Tribuni ſacroſancti.

Tribuni vnde.

poteſtate creati, M. Genutio Agrippa, & Curtio Chilone coss. Tribuni fuêre M. Sempronius, L. Attilius Longus, T. Quintius: & poſt annos ſex totidem Tribuni creati ſub eadem poteſtate Minius Aemilianus, Mamercus Clœlius, L. Quintius. Poſt quatuor annos quatuor Creati, M. Minius, Q. Sontius, Seruilius Prætextatus, Cornelius Coſſus. Sequenti anno tres, M. Fabius, M. Flauius, Lucius Seruilius, & ſequenti anno L. Furius, Sp. Pinarius: & poſt annos ſeptem, quatuor, C. Furius, T. Quintius, M. Poſthumius, & Cornelius. Hos omnes Tribunos Conſulari poteſtate fuiſſe conſtat.

De Tribunis militum.

ANno ferè ſeptuageſimo poſt exactos reges, ſequenti anno poſtquam Tribunitia poteſtas Conſulari iuri ceſſit, oratione Camilli, tres è Patriciis creati Tribuni militares conſentiente plebe, omnem Conſularem authoritatem habuere. Et ij fuere L. Furius, L. Clœlius Corinthius, Aul. Sempronius Atracinus. Sequenti anno quatuor, P. Lucretius, C. Seruilius, Menenius Agrippa, Sp. Veturius. Tertio anno quatuor, Aul.

Sempronius, M.Papyrius, Q.Fabius, Sp. Naucius. Quarto anno duo, P.Cornelius, C.Fabius. Quinto anno quatuor, L. Tubero, C.Cornelius, C.Valerius Censo, M.Fabius. Hi creabantur ex Patribus & ex plebe. Sexto anno ius imperij Romani ad Consules rediit: qui fuêre M. Cornelius, L.Furius. Officium autem Tribunorum militum, vt Marcellus de re militari scribit, erat in castris milites continere, & ad exercitationem producere, vigilias circuire, rei frumentariæ præesse, quærelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere: quoniam is qui tali officio præest, & dare & obseruare castrensia omnia debet. Pædianus ait, Tribunorum militarium duo genera: primum eorum qui Rufulci dicuntur, & in exercitu creari solent. Alij sunt Comitiati, qui comitiis designantur. *Tribuni militum.* *Rufulci* *Comitiati.*

De Aedilibus.

Plebs vbi è Sacro monte ad vrbem rediit, à Patribus impetrauit, vt liceret sibi alios magistratus creare, qui tribunorum ministri essent, qui & ædes sacras, & priuatas procurarent, & qui annonæ præessent. Creauit igitur Aediles qua- *Aediles.*

Curules. tuor: duos qui ab ſolio eburneo Curules dicti ſunt, Regiis vtebantur inſignibus, & ornati purpura, curam ſacrificiorum & ludorum habebant. Scio & à quibuſdam ſcriptum eſſe, Aediles duos ex Patriciis creatos, Curules, eo tempore quo primus ex plebe Conſul factus eſt. Sed credibilius eſt, vt iidem intelligantur Aediles. Meminit Dionyſius libro ſexto. Et alios duos creauit plebes Præpoſitos annonæ, quos aliqui putant à diuo Iulio conſtitutos, & nominatos Cereales. Ae- *Cereales.* dilium Curulium poteſtas adeo creuit vt ad eos ſumma rerum, & maieſtas Conſularis imperij venerit.

De Cenſoribus.

QVum cenſus auctus eſſet, & Conſules non ſufficerent, duo creati fuêre, ad quorum cenſionem, id eſt arbitrium, cenſeretur populus, & ob id Cēſores appellati: & primi fuerūt C. Papyrius, & Sempronius, M. Geganio Macerino, & T. Quintio Capitolino coss. Creabantur autem quinto quoq; anno, quod tempus Lu- *Luſtrum.* ſtrum appellabatur. Aſconius Pædianus ait: Cenſores quinto quoque anno creari ſolebant. Hic prorſus ciues ſic notaban-

tur, vt qui Senator esset, eiiceretur Senatu: qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius, in centum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ: sed ad hoc esset ciuis tantummodo, vt pro capite suo tributi nomine æra præberet. Idem completo quinquennio lustrabant, & taurilia sacrificia de sue, oue, tauro faciebant. Ciuium Romanorum primus census factus est sub Seruio Tullo LXXXIIII. millium & DCC. Secundus census tertio anno post fugam Tarquiniorum, C. Valerio Publicola, & T. Lucretio coss. Inuenta puberum Romanorum CCCXXX. millia. Tertius census anno XII. T. Largio Flauio, Q. Clœlio Siculo coss. Idem T. Largius Dictator censum renouauit: Inuenta puberum Romanorum CI. millia, & DCC. Anno XIX. id est, secundo post Tribunitiam, habitus à Consulibus census quartus: Inuenta ciuium Romanorum CLXI. millia, & DCC. Anno XXXVI. Seruio Seruilio, & Au. Virginio Consulibus, habitus census, inuenta ciuium puberum plura quam centum & decem millia, & cæterorum trecenta

Attende amplitudinem pop. Rom.

& xxx.millia Anno xxxviii. Au.Manlio, & L. Furio coss. habitus censu sextus & ciuium Romanorum incertu numerus. Supra annum lx. ciuium numero, vt diximus, creati Censore fuêre.

De Decemuiris.

ANno ad vrbe condita cccix. Decemuiri pro consulibus creati sunt, & tertio anno depositi libidine Appij Cladij, qui Virginiam stuprauit. Decemuir hi fuerunt, Appius Claudius Regilianus, T. Genutius, Publius Sextius, Sp. Veturius, C. Iulius, Aul. Manilius, C. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romilius, Sp. Posthumius Caluinus. Hi ex Athenis leges tulerunt in x. tabulis: datúmque est eis ius summum, a quibus prouocatio non erat: & datum etiam vti leges corrigerent, & interpretarentur. Sequenti anno duas tabulas addiderunt, & inde appellatæ Leges xii. tabularum. Quidam volunt non eburneis, sed æneis tabulis impressas leges pro rostris positas. Quarum ferendarum authorem fuisse Decemuiris Hermodorum Ephesium exulantem in Italia, scribunt, vt Pomponiu

Lex xii. tabularum.

refert. Dionysius pro Curiatio Horatium dicit. Sequenti anno Decemuiri rursus creati, Appius Claudius, Q. Fabius Vibolanus, M. Cornelius Maluginẽsis, Marcus Seruilius, L. Minutius, T. Antonius Merenda, Manilius Robuleius, Q. Petelius, Cæso Duillius, Sp. Oppius Cor. Apud Diodorum sunt, C. Sergius, & P. Manius. Tertio anno iidem præfuêre, neque Senatu, neque plebe suffragia dante, & ideo vi magistratum obtinuerunt.

De Proconsulibus.

POsthumio Albo, & Sex. Fusco coss. bello infeliciter contra Aequos gesto, Proconsul creatus est T. Quintius: & is primus in eo magistratu fuit. Eum sex lictores præcedebant, cætera omnia habebat vti Consules: & inde statutum est, vt qui Consules vno anno fuissent, sequenti Proconsules essent. Deinde Proconsules ad prouincias mittebantur, & singuli singulos legatos habebant, qui administrationi præstarent auxilium. Proconsul potestatem exercet in ea prouincia tantùm, quæ ei tradita est vel decreta, nisi vocaretur in iurisdictionem voluntariam. Apud

Consules. Legati pro consulum.

Proconsulem, vt Martianus ait, seruorum manumissio fieri poterat, & adoptio. Apud Proconsulis legatum nemo manumittere potest. Sub Cæsaribus distinctæ prouinciæ: nam Consulares sub Senatu Populóque Rom. erant. Proconsulares sub Imperatoribus.

De Prætoribus & Decemuiris, & Curatoribus viarum, & Triumuiris, & Quinqueuiris, & Centumuiris.

EO tempore quo pertinacia Tribunorum plebis, qui Romæ sine Consulibus quinque annis præfuêre, L. Sestius ex plebe Consul creatus est, Patres Præturã, nouum magistratum, Sp. Furio Camillo, M. filio dederunt. Hic primus prætor vrbanus fuit: a præessendo prætor nominatus est. Prætoris insignia, sella curulis, trabea, lictores sex, & cætera Consulum insignia. Pomponius in hæc verba ait: Quúmque Consules auocarentur bellis finitimis, neque esset qui in ciuitate ius reddere posset, factum est, vt Prætor quoque crearetur, qui Vrbanus appellatus est, eo quòd in vrbe ius redderet. Post aliquot deinde annos, non sufficiente eo Prætore, quòd multa turba etiam peregrinorum

Prætor vnde.

grinorum in ciuitatem venerit, creatus est & alius Prætor, qui peregrinus est appellatus, ab eo quod plerunque inter peregrinos ius dicebat. Deinde quum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, Decemuiri litibus iudicandis constituti sunt. Eodem tempore constituti sunt Quatuor viri, qui curam viarum haberent: & Tres viri monetales, æris, argenti, auri flatores: & Tres viri capitales, qui carceris custodiam haberent: vt si animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret. Et quia magistratibus vespertinis temporibus in publicum esse inconueniens erat, Quinque viri constituti sunt cis Tyberim, & vltra Tiberim, qui possent pro magistratibus fungi. Deinde Prætores creati sunt numero captarum prouinciarum, qui partim vrbanis rebus, partim prouincialibus præessent. Deinde Cornelius Sylla quæstiones publicas constituit, veluti de falso, de parricidio, de siccariis: & Prætores quatuor adiecit. Ab honore qui Præturæ habebatur, Ius honorarium appellatum est, quæ Prætorum edicta erant.

Prætor peregrinus

Quatuor viri.

Tres viri monetales.

Tres viri capitales.

Quinque viri.

Ius honorarium.

De Procuratore Cæsaris.

PRocuratori Cęsaris omnis res familiaris commissa erat: etiam quicquid is egisset, ratum erat apud Cæsarem, & penes hunc magna erat authoritas.

De Iurisperitis.

Pomponius l. 2. digest. de origine iuris.

PApyrius primus apud Rom. regias leges in vnum contulit. Ab hoc Appius Claudius Regilianus Decemuir, cuius maximum consilium in duodecim tabulis conscribendis fuit. Post hunc eiusdem familiæ Appius Claudius Centimanus, qui viam Appiam strauit, & aquam Claudiam induxit, & de Pyrrho in vrbem non recipiendo, sententiam tulit, actiones scripsit: & primùm de vsurpationibus, qui liber non extat. Idem R. literam inuenit, vnde Valesij, Valerij, & Fusij Furij dicti sunt. Fuit post hos maximæ scientiæ Sempronius, cognomento Cata. Deinde C. Scipio Nasica, optimus à Senatu iudicatus, cui publicè domus in sacra via data est, quo facilius consuli posset. Deinde Q. Mutius, qui ad Carthaginienses missus legatus, quum essent duæ tesseræ positæ, vna pacis, altera belli, arbitrio sibi dato vtram vellet referret Romã, vtranque sustulit: & ait Carthaginienses pete-

Appius Claudius Centimanus R. literæ inuentor, quod non est verisimile.

re debere, vtram mallent accipere. Post hos fuit Tiberius Coruncanus, qui primus profiteri cœpit: cuius tamen scriptum nullum extat. Deinde Sex. Aelius, & frater eius P. Aelius, ambo Consules. Ennius Sext. Aelium Catum appellat. Deinde Cato Portiæ familiæ princeps, Tusculo genitus, cuius libri extant. Postea P. Mutius, & L. Brutus, & P. Manilius ius ciuile fundauerunt. Ex his Mutius Consularis fuit, & decem libros reliquit: Brutus Prætorius, septem. Manilius Consularis & Pontifex maximus, tres. Ab his profecti sunt P. Rutilius Rufus, Consul Romæ, & Asiæ Proconsul, & P. Virginius, & Q. Tubero ille Stoicus Pansæ auditor & Consul, & Sextus Pompeius Cn. Pompeij patruus. Eodem tempore Clœlius Antipater, qui plus eloquentię, quam scientiæ iuris operam dedit, & L. Crassus Mutianus, P. Mutij frater, quem Cicero iurisconsultorum disertissimum dicit. Post hos Q. Mutius P. filius, Pontifex Max. Ius ciuile redegit in libros XVIII. Mutij auditores fuerunt complures, præcipuę authoritatis, Aquilius Gallus, Lucius Balbus, & Sext. Papirius. Dehinc

Ius ciuile.

Seruius Sulpitius, qui in causis orandis post M. Tullium primum obtinuit locum, reprehensus à Q. Mutio, quòd ius non intelligeret, iuri operam dedit sub L. Balbo, & Aquilio Gallo. Seruius cùm in legatione periisset, pop. Romanus statuam ei pro rostris erexit, quæ hodie extat in foro Augusti. Reliquit CLXXX. libros de iure ciuili. E Seruij disciplina manauerunt Alphenus Varus, C. Flauius, Aul. Ofilius, Titius Celsus, Aufidius Sura, Aufidius Mamusa, Flauius Priscus, C. Atteius, Antistius Labeo primus, P. Celsus. Libri digesti fuerunt ab Aufidio Mamusa. Ex his Alphenus Consul fuit, & Ofilius Equestris ordinis, qui edictum Prætoris diligenter primus composuit. Fuit eodem tempore Trebatius Cor. Maximi auditor, Aul. Casellius, Q. Mutius Volusi auditor, Quæstorius, Consulatum enim renuit offerente Augusto. Ex his Trebatius peritior, Casellius eloquentior, Ofilius vtroque doctior. Deinde Aelius Tubero, qui postquam accusauit Q. Ligarium, nec obtinuit apud C. Cæsarem, à causis agendis ad ius ciuile transiit. Cicero Ligarium defendit oratione

Edictum Prætoris.

ſatis pulcherrima. Poſt hunc Atteius Capito, qui Conſul fuit Ofilij imitator, annum ſic diuiſit, vt Romæ ſex menſibus cum ſtudioſis eſſet, vt totidẽ in ſeceſſu in conſcribendis libris: ideo reliquit volumina XL. Labeo ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, qui etiam præ cæteris operam Philoſophiæ dederat plurima innouare inſtituit. Atteio Capitoni Maſurius Sabinus ſucceſſit, Labeoni Nerua qui fuit Cęſari familiariſſimus. Maſurius Sabinus eques Rom. publicè primus ſcripſit. Hoc beneficium à Tiberio Cæſare dari cœpit. Nam ante tempora Auguſti publicè reſpondendi ius à principe non dabatur. Sed qui fiduciam ſuorum ſtudiorum habebant, conſulentibus reſpondebant: neque reſponſa vtique ſignata dabant, ſed plerunque iudicibus ipſi ſcribebant, aut teſtabantur qui illos conſulebant. Primus diuus Auguſtus, vt maior iuris authoritas haberetur, conſtituit, vt ex authoritate eius reſponderent: & ex illo tempore peti hoc pro beneficio cœpit. Et ideo optimus princeps Adrianus, quum ab eo viri prætorij peterent vt ſibi liceret reſpondere, reſpondit eis hoc non

Ius reſpondendi publicè.

peti, sed præstari solere. Et ideo si quis fiduciam sui haberet delectari se, populo ad respondendum se præstaret. Igitur Sabino concessum est à Tiberio Cæsare, vt populo responderet: cui quum amplæ facultates non essent, à suis auditorib. sustentatus est. Sabino successit Cassius Longinus, natus ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis S. Sulpitij. Is & Consul fuit cum Cratino sub Tiberio, à quo propter authoritatem, ciuitate pulsus fuit: & ab Imperatore Vespasiano reuocatus, diem obiit: Neruæ successit Proculus. Fuit eo tempore, & alius Longinus eques Rom. & prætorius: sed Proculi authoritas maior fuit. Nam & qui successere, partim Proculeiani, partim Cassiani appellati sunt: quæ origo à Capitone & Labeone cœperat. Cassio Cælius Sabinus successit, qui plurimum sub Vespasiano potuit. Proculo successit Pegasius, qui sub Vespasiano Præfectus vrbis fuit, Cælio Sabino, Priscus Iabolenus: Pegaso, Celsus: Celso patri, Celsus filius, & Priscus Neratius, qui vtrique Consules fuerunt: Iaboleno Prisco, Eburnius Valens, & Tuscianus, item & Sabinus Iulianus.

al. præpararet.

POMPONII LÆTI

de Sacerdotiis, & primo de prima religione apud Latinos.

FAVNVS antiquiſſimus omnium regum in Latio fuit. Aboriginibus imperauit: homines more ferarum viuentes, in mitiorem vitam redegit: lucos ſacrauit: locis & vrbibus nomina dedit: ædificia erexit: templa ædificauit: quę ideo à Fauno Fana dicuntur, quòd Pontifices ſacrando illic fantur. Faunus in Latio cultum deorum inſtituiſſe fertur. Quidam ſcribunt ante Faunum imperaſſe Ianum, & cultum deorum demonſtraſſe. Fauni ſoror fatua vaticinatrix: ab ea vates Fatuarij dicuntur. Hæc traditur mulierum caſtiſſima: ideo eam Romani Bonam deam appellauêre: cuius templum eſt in ſaxo Auentini montis, vnde ingreſſus virorum prohibetur, & ei, fœminæ tantum ſacrificant.

Faunus

Aborigines.

Fana.

Ianus.

Fatua.

Fatuarii.

Bona dea.

De Lupercis.

LVpercalia ſacrificia ad expiandos manes fiebant, Græcè Lycæa dicta, à Pane Lycæo numine Arcadico, quem Romani vocant Iunum, & idem putatur eſſe Fauno. Lycæo ſacrificatur in ſpelunca, quæ ſub Palatino monte eſt. Menſis quo hæc ſacra fiunt, Februarius à februando, id eſt, purgando dicitur, & dies Lupercaliorum, Februata. Euander ex Arcadia hoc ſolenne in Latium tulit, & inſtituiſſe fertur, vt nudi iuuenes Lycæum Pana venerantes, per luſum atque laſciuiam currerent. Hoc primùm ludicrum, id eſt, Lupercal, Romulus accepit. Dictum videtur à Lycæo, quia λύκος Lupus eſt, inde Lupercal. Scribunt aliqui à Lupa nutrice Romuli ac Remi: Nam ab eo loco ſolenni incipit, vbi Lupa lac vagienti præbuit: aut à capris, vt ſit Luere, id eſt purgare per capras (capræ enim in eo ſacrificio mactantur) aut quòd Pan lupos arceat. Traditur & alia cauſa quare nudi Luperci, aut quòd Faunus per veſtes ab Hercule diluſus fuerit, vt meminit Ouidius: aut quòd cæſo Amulio, Romulus & Remus fœdati vultus in ſan-

guine, nudatis gladiis, & vestibus succincti, ab Alba vsque ad ficum Ruminalem cucurrerunt. Vnde seruatur in Lupercalibus, vt nobiles adolescentes faciem sanguine sibi fœdent, & alij accurrant cum lanà lacte madida, tabum abstergentes. Aut quòd quum Romulus in palæstra esset, nudus latrones insecutus fuerit, & votum Pani Lycæo fecerit. Sed ego verius puto, vel à Lycæo, vel à lupa. Ideo Romani in Lupercalibus canem immolant, quoniam naturaliter canis lupis aduersatur; ob quod Romulus lupæ nutrici gratias habere videtur. Luperci tergora capris eripiunt, & succincti discurrunt circum antiquum oppidum, id est, palatium: occurrentes coriis verberant. Fœminæ vltro obuiam occurrunt facilem partum sperantes.

Canis immolatur.

De Potitiis & Pinariis.

VIctor Hercules, cæso Gerione Chrysaori filio, in Erythra, quæ est insula Oceani Hispani, abacto nitidarũ boum armento, in Latium venit, & prope Tyberim loco herbido procubuit, vt læto pabulo reficeret boues. Cacus latronum princeps, eximias boues duas caudis in

Hercules.

Cacus.

ſpeluncam traxit. Hercules ſomno excitus, luſtrato grege, quum partem abeſſe numero ſenſit omnia circuit, auerſa veſtigia comperit: confuſus nouitate rei, ex loco infeſto agere armentum cœpit. Quum actæ boues, deſyderio relictarum mugiſſent, reddita fuit è ſpelunca vox, quæ Herculem conuertit. Inuenta fraude, Cacum neci dedit. Concurſus trepidantium paſtorum, aduenam reum cædis faciunt apud Euandrum, qui miraculo literarum, inter rudes artium homines, ea loca tum regebat. Is intuens habitum formámque viri, rogat, qui vir eſſet. Vbi nomen, patrémque ac patriam accepit (quia ſic Carmenta mater eius vaticinata fuerat) extemporalem aram Herculi erexit, iuuencum indomitum mactauit, (Inde ſeruatum eſt, vt quotannis Romani bouem indomitum Herculi immolent) & Hercules epulum populo dedit: ſacrum fieri voluit à Potitiis & Pinariis, quæ tum familiæ maximè inclytæ ea loca incolebant. Fortè euenit, vt Potitij præſto eſſent, híſque exta apponerentur: & Pinarij, quia tardi fuêre, extis adeſis, ad cæteram venirent dapem. Potitij

Ara extemporalis.

Potitii.

Pinarii.

ab Euandro edocti, antistites sacri eius diu fuerunt: postea quum interiissent empti de publico serui, officium exercuerunt. Ara ab Euandro erecta, cui Hercules decimas soluit, maxima vocatur, & proxima est foro boario, vbi ex voto decimæ fiunt. Tradunt, qui velit diues fieri, Herculi decimas soluat, hinc opes M. Luculli factæ memorantur: & ipse Hercules thesaurorum Deus putatur.

De Fratribus Arualibus, qui primi fuerunt filii Laurentiæ.

MAsurius Sabinus, qui tempore Augusti fuit, duodecim suscepisse liberos Accam Laurentiam scribit, ex quibus quum vnum extulisset, grauiter indoluit. Romulus in demortui locum se dedit, & ita nutricem pientissime consolatus est. Ab hoc numero duodenario, aruorum Sacerdotes duodecim esse voluit, & vt Plinius ait, se inter liberos Accæ Laurentiæ fratrem duodecimum appellauit. Fratres aruales hi nominati sunt, qui sacra publica faciunt, propterea vt fruges ferant arua. A ferendo igitur & aruis, vt Varro scribit, Fratres aruales dicti sunt. Laurentia in eo sacerdotio dedisse Ro-

mulo ſpiceam coronam pro religioſiſſimo inſigni, quæ vitta alba colligaretur, & item Plinius ait.

De Auguribus.

AVgurandi ars antiquiſſima, à Chaldeis, ad Græcos, apud quos Amphiaraus, Mopſus & Calchas ſummi augures habiti ſunt, à Gręcis ad Hetruſcos venit, ab Hetruſcis ad Latinos: & ipſe Romanorum pater Romulus augur fuit, & ideò inſtituit magiſtratus auguriis confirmari: & poſteri non niſi augurio iubente, res inchoabant. Locus augurij, templum erat: Augur verſus Orientem ſedebat, capite velato, lituum dextera tenens manu, id eſt, curuum baculum, quo in cœlo regiones diuidit, & quæ auguria veniunt prædicit: ſi læua fuerint, quia à læua parte Septentrio eſt, felicia pronuntiat: pars illa orbis propter altitudinem proſpera putatur: & à dextra parte meridies, quia depreſſus eſt, infelix. Dionyſius meminit antiquam augurandi obſeruationem fuiſſe etiam Aboriginum. Nam Aſcanius, prius quàm aciem contra Mezentium educeret, augurium captauit: & vbi micare à ſiniſtris fulgur conſpexit, pugna-

uit, & victor fuit: tantáque veneratio & vtilitas inde fuit, vt collegium Augurum constitutum sit: & primum tres Augures fuêre, à tribus Tribubus: sic instituisse Romulum tradit Dionysius. Inde quatuor creati. Tandem plebe per tribunos id petente, quinque plebei Augures, quatuor patriciis adiuncti fuere, & sic numerus nouem Augurum mansit.

De Vestalibus.

VEstalem ignem cùm penatibus Aeneas è Troia in Latium tulit: condito Lauinio, Vestæ ædem sacrauit. Postea Ascanius, condita Alba, templum Vestæ ædificauit in montis Albani parte, cui suberat lucus, in quo Ilia, Romuli mater, à Marte compressa fuit. Vestæ ministræ virginitatem seruabãt. Mos Latinis fuit, generosas & castas virgines legi. Post multos annos Romulus castissimas sacrorum ceremonias constituit, & vt Varro tradit, Sacerdotes sexaginta, qui publica sacra facerent, per Tribus & Curias creauit, à virtute & generis nobilitate. Inopés & aliqua parte corporis debiles, sacerdotes fieri vetuit, & in curiis singulis Vesta quædam communis erat. Tem-

plum Veſtæ Romulus condidit, & Virgines legit. Sed frequens opinio Numam Pompilium aſſerit. Credibile eſt Romulum, qui in omnibus curiis Veſtam eſſe voluit, ſeparatim non poſuiſſe. Rotunda effigie templum eſt inter Capitolium & Palatium: in eo ſeruabatur perpetuus ignis, quia Veſta nihil aliud eſt, quam purus ignis. Sunt qui dicant alia quædam arcana in eo templo ſeruari, etiam Pontificibus & Virginibus ignota: quidam duo dolia non magna, alterum clauſum, alterum apertum, in quo nihil eſt. *Palladium:* Quidam aiunt a Virginibus Palladium ſeruari cælo lapſum in Troia. Primæ Virgines a Numa electæ quatuor fuere. Gegania, Berenia, Camilla, Tarpeia: duæ aliæ à Seruio Tullo additæ. Caſtitas Virginibus terminata eſt in xxx. annos: decem primis diſcit virgo, totidem miniſtra eſt, in reliquis docet. Poſt xxx. annos nubendi poteſtas fit. Prima quæ capta fuit, Amata traditur, *Amata.* ideo quum capitur Virgo, hoc nomen ei imponitur. Capitur à Pontifice non minor annis ſex, & non maior decem, & quæ non ſit patrima & matrima, néve lingua, ſenſu auriũ dimi-

nuta, aliáve corporis labe, neque filia serui, neque eius qui domiciliũ in Italia non haberet. Veſtalis, ſi petulãter deliquiſſet, verberabatur à Pontifice: ſi inceſta fuiſſet, hoc modo pœnas luebat: vincta efferebatur in ſandapila per medium forum vſque ad portam Collinam. Ibi tumulus impudicarum Veſtalium inter muros eminet, in quo eſt parua cauerna ſubterranea, ad quam per foramen ſcalis deſcenditur, in qua eſt ſtratus lectulus, & lucerna ardẽs, & panis, lac, oleum, ne fame intereat. Deponitur hîc Veſtalis: ſoluitur vinculis, capite velato in ſuppliciũ ducitur. Pontifex quum arcana quædam pronuntiauit, cum ſacerdotibus terga vertit, & ſtatim impudica Veſtalis in cauernam demittitur, inde foſſa tellure repletur vſque ad operculum: ea die ſilẽtium & mœſtitia in tota vrbe eſt. *De Flaminibus.*

Veſtalis deliquentis pœn.

Dialem & Martialem Flaminem Romulus inſtituit: Numa Quirinalem addidit. Varro aſſerit Numam Pompilium Flamines ſingulis diis feciſſe, & ab iis nomina dediſſe: hinc Reſpublica, hominibus in cælum relatis, Flamines decreuit. *Dicti autem Flamines ſunt, ex geſta-*

tione pileorum, quasi pileamines. Quidam aiunt ab infulis, quas flammas vocant. Eorum ministri Flaminij dicti, & ministræ Flaminulæ. *Sed rerum omnium sacrarum administri, Camilli dicebantur. Flamines non poterant, nisi singuli singulis diis attribui, & nefas sine pileo egredi domum erat.*

De Saliis.

SAlios duodecim Marti Gradiuo legit Numa. *Dicti à saltando, quod facere in comitiis quotannis & solent & debent: versicoloribus tunicis ornati per vrbem tripudiant, succincti æneis baltheis. Togas fibulis nectunt, quas Trabeas vocant: gestant in capite pileos, quos vocant Apices: gladio accinguntur: dextra lanceam aut virgam ferunt, læua Thraciam peltam: cælestia sunt arma,* Ancyle vocant, id est, circum excisum. Id fertur cælo lapsum in Regiam Numæ, anno octauo regni eius. *Lege cautum erat, vt Salii liberi essent, & indigenæ, & quorum vterque parens viueret, & cuiuscunque fortunæ, pauperes, aut diuites. Quidam Salios appellatos putant à viro Samothrace seu Mantinæo, nomine Salio, qui saltationem in armis inuenit.* Traditur Tullus Hostilius duplicasse numerum Saliorum.

De Fœcialibus, & Patre patrato.

FOeciales dicti, quòd fidei publicæ inter populos præerant: nam per hos fiebat vt iustum conciperetur bellum, & vt fœdere fides pacis constitueretur. Eos instituisse dicitur Numa, quum indicendum esset bellum Fidenatibus. Hi mittebantur prius quàm conciperetur bellum, ad res repetendas: & si non impetrabant, bellum indicebant. Fœcialium vnus, qui Patrem patratum faciebat, ex ipsis Fœcialibus electum, sacris vestibus ornatus, ad authores iniuriarũ procedebat: prius quàm vrbem intraret, ianitorem vel alium qui obuiam fuisset, alloquebatur quibusdam imprecationibus. Inde in forum pergit: illic differit qua causa venerit: tempus ad consultandum dat triginta dierum: si per hos dies res infecta maneret, diis cælestibus manibúsque inuocatis, abit, & ad Senatum refert: & vbi in Senatu quod iustum piúmque esset actum erat, Fœcialis bellum indicebat. Fœcialium sacra nefas violare erat: nam Fabius quum ea violasset, vrbs Romana à Gallis Senonibus euersa fuit. Dicuntur Fœciales à fœdere faciendo seu feriendo. *Fœciales vnde.*

Pater patratus vnde. Pater Patratus à patrãdo, id est, sanciendo fœdere: qui à Fœcialibus creabatur, qui tantùm in fœdere sanciendo præerat, vt quidam scribunt.

De Pontificibus.

POntifices è Patribus legit Numa, & ex his Pontificem Maximum fecit Martium, Martij filium, & ipsius Numæ generum: cuius scitis omnia publica priuatáque sacra subiecit, vt esset quo consultum plebes veniret: & idem nec cælestes modò ceremonias, sed & iusta funebria & prodigia quomodo susciperentur, & curarentur. *Pont. Max.* Defuncto Põtifice Max. alius eligebatur non à populo, sed ab ipsis Pontificibus. Appellati sunt (vt Varro scribit & Dionysius) à ponte Sublicio, quem reficiebant: *Sacerdotum principes.* quare videntur à Numa non Pontifices, sed Sacerdotum Principes nominati, & inde regnante Anco Martio, *Pontifex vnde.* quando Sublicius pons factus fuit, à Ponte Pontifices appellati, & ideo sacra ab eis trans Tyberim non mediocriter ad pontem fiunt. Scæuola Pontifex Maximus, dicebat Pöntifices dici à posse & facere. Quidam scribunt ab eo, quòd potentia sacra perficiant.

De Rege Sacrificulo.

POstquam Romani iam liberi, extincto regio nomine, Consules crearunt, necubi desyderium regis esset, propter quædam sacra publica, quæ reges faciebant, Regem Sacrificulum constituerunt, & è Patribus eligerunt C. Manium Papyrium & id sacerdotium Pontifici subiecêre, ne nouæ libertati additus nomini honos officeret. Is Papyrius quietis studiosissimus fuit. Idem fuisse memoratur, qui leges Numæ, ab Anco Martio in tabulis quernis inscriptas, rursus in publicum traduxit. *Rex Sacrificulus.*

De Gallis Matris Deûm.

GAlli sacerdotes Cybeles matris Deûm sunt, & semimares, id est, castrati sunt quòd dea puerum Phrygium amauit Atim, cui præcepisse dicitur, ne concumberet. Ille cum Sangaritide nympha coiuit sub arbore: Cybele excisa arbore vlta est. Puer ad Dindyma aufugit, & virilitatem sibi amputauit. Ideo & Cybele castratos sacerdotes habere mauult. Secundo bello Punico Romam etiam deportatus est sacer lapis, quem matrem Deûm incolæ dicebant, per legatos tres, M. Valerium, L. *Cybele.* *Atys.* *Sacerdotes castrati.* *Mater Deum.*

Eminium, & C. Cæcilium Galbam, & Quæstores duos, Cn. Tremellium Flaccum, & M. Valerium Falconem: receptáque fuit dea Romæ à sapientissimo homine P. Scipione Nasica, qui à Senatu in tota ciuitate vir optimus iudicatus fuit: & quod magis admirabile est, adolescens erat. Galli dicti sunt à Gallo flumine Phrygiæ: testes, Samia testa sibi amputant. Rhea nominatur Cybele à monte Cybelo, quæ est pars montis Dindymi.

Nasica vir optimus.

Galli.

Rhea.

De duumuiris, & decemuiris.

DVûmuiri à Tarquinio Superbo instituti fuerunt, qui soli inspicerent libros Sibyllinos: deinde quum plebes creari ex suis instaret, ex plebeis & Patriciis, creati decem, & inde quindecim qui libros inspicerent. Sic à Duùmuiris ad Decemuiros & Quindecimuiros res deuenit, & aliquando data cura corrigendorum fastorum fuit. Hi Februarium, qui vltimus erat, post Ianuarium posuerunt.

Libri Sibyllini.

Decemuiri Quindecimuiri.

De Epulonibus.

VEteres Pontifices (vt ait Cicero) propter multitudinem sacrificiorum tres Epulones esse voluerũt, vt ludorum epulare sacrificium facerent. Id sacerdotium

Epulare sacrificiũ.

antiquum fuiſſe conſtat, ſed de ætate non dum legimus. Numerus auctus fuit: duo additi, & quinque fuêre epulones: & poſtea theatralium ludorum atque Circenſium ambitione, ſeptem fuiſſe Epulones leguntur.

De Titiis ſodalibus.

SOdales Titij ſacerdotes extra vrbem habitabant: & in tuguriis certa auguria ſeruabant: quoniam ad id deputati à Pontificibus erant. Nomen inditum eſt ab auibus.

POMPONII LÆTI de Legibus, Libellus.

IVs pluribus modis dicitur. Naturale, quod eſt commune omnibus animalibus. Ius gentium, quo gentes humanæ vtuntur. Ius ciuile, quod ex legibus, Plebiſcitis, Senatuſconſultis, decretis principum, & authoritate prudentium venit. Ius publicum, in ſacerdotibus & magiſtratibus conſiſtit. Ius priuatum, ad ſingulorum vtilitatem ſpectat. Ius etiam di-

Ius naturale. *Ius gentium.* *Ius ciuile.* *Ius publicum.* *Ius priuatum.*

citur locus, in quo ius redditur, vt meminit Paulus de lege, & de legis origine.

Lex. Lex (vt Chrysippus definit) est diuinarum & humanarum rerum notitia. Lex dicitur rogatio & obnuntiatio. Lex donum est Dei dogma hominũ sapientum, coercio voluntatis. Legis virtus est imperare,

Legis virtus. vetare, punire, permittere. Lex est æternum quoddam, quod vniuersum mundum regit, imperandi, prohibendíque sapientia. Ex hac lege lex nostra est: ratio ménsque sapientis, æqualis Dei est lex: constátque ad salutem ciuium ciuitatúmque incolumitatem, vitámque omnium quietam & beatam. Igitur vbi lex non est, quies & beatitudo nõ est: & apud illos antiquissimos, mos sapientum lex erat: id erat, quoniam antiquitas proximè accedebat ad Deum. Lex magistratib. præest, & magistratus populo. Optimè putat Cicero, magistratum esse legem loquentem. Imperandi & obtemperandi modus debet esse: nam & qui bene imperauerit, aliquando obtemperet necesse est: & ipsi mortales non solùm obtemperare & obedire magistratibus debent, sed eos colere atque diligere.

Potestas Potestas est facultas à po-

pulo seu principe publicè data. Magistratus dici cœptus est, quum à populo creatus fuit magister populi, id est, Dictator. Prima fertur Ceres dedisse leges mortalibus, postea ipsi sapientes: Phoroneus Argiuis dedit: Moyses cælo lapsas Hebræis: Aegyptiis Mercurius, Draco & Solon Atheniensibus: Minos Cretensibus, Lycurgus Lacedemoniis: Thuriis Charundas: Romanis Romulus.

Magistratus.

Primi leguntatores.

De Aelia & Fusia. L L.

AElia & Fusia lege resistebatur pernicio sis legibus in ciuitate, quæ ideo erant propugnacula & muri otij & tranquilitatis. Sed Claudius Trib. pleb. L. Pisone & Aulo Gabinio coss. quatuor leges tulit: ex his secunda fuit, ne quis per hos dies quibus quum populo agi liceret, de cælo seruaret: & quarta cauebatur, ne quem Censores in Senatu legendo præterirent, néve quem ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & vtriusque Censoris sententia damnatus esset: hac lege diminuta est Censura, quæ est magistra vitæ & modestiæ.

De lege Aurelia. Aurelia lege communicata sunt iudicia Senatui Equitibúsq;

que Rom. & Tribunis ærariis.Eam tulit Aurelius cotta Prætor.

De lege Acilia. Manius Acilius Glabrio legem tulit de pecuniis repetundis, in qua ne comperendinari quidem reum ſinit. L.Piſo primus tulit legem de pecuniis repetundis.

De lege Annonia. Clo.Trib.pleb.de annona legem tulit,vt frumentum quod antea ſenis æris ac trientibus in ſingulos modios dabatur,gratis daretur.

De lege Annaria. Ea lex annorum modum finit, quibus magiſtratus capiendi poteſtas ſit.

De lege Aterna. Hæc lex, quum mos priſcus fuiſſet irrogãdæ multæ per magiſtratus, ouis aut bouis nomine, ouis ære deno,bouis ære centeno diffiniuit.

De lege Aquilia. Aquilia lex ab Aquilio lata,de dolo malo, de fraude,de deceptione,de ſimulatione.

De lege Çincia. Cincius legem tulit,qua cauetur antiquitus, ne quis ob cauſam orandam,donum pecuniámve acciperet.

De lege Calphurnia. Calphurnia lege pecuniaria pœna inter alias pœnas adiecta fuit.L.Calphurnius Piſo eam tulit.

De lege Cornelia. Cornelia lege cauetur, ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret. A. Cornelius coss. tulit: & idem aliam tulit, ne quis in Senatu legibus solueretur; nisi ducenti adfuissent: ne quis quum solutus esset, intercederet, quum ea de re ad populum ferret. Tulit idem Cornelius, vt Prætores edictis suis ius dicerent. Lex est à Cornelio quodam lata, vt homines qui parricidij causa telo accincti sint, gladio persequantur.

De lege Caßia. A Cassio Longino lex lata est Cassia, qua populus per tabellam suffragia ferret. C. Mario, C. Flacco coss. alia ab eodem lata, vt ille quem populus damnasset, cuíve imperium abrogasset, in Senatu non esset.

De lege Fabia. Fabia lex à Fabio lata, qua adiecta pœna est illis qui deducunt & sectantur candidatos in comitia.

De lege Frumentaria. Frumentaria lex à Sempronio Graccho lata est, qua frumentum è publico distribueretur pop. Rom.

De lege Falcidia. Lege Falcidia à Falcidio lata; cauetur ne plus dodrante legare

liceret, propterea quòd multi hæreditatem recuſabant.

De lege Flauia. Flauius legem tulit de plagiariis, quum quis dolo ſeruum aut pecus à domino, & filium à patre ſubtrahit.

De lege Gabinia. Gabinus legem tulit, qua bellum Cn. Pompeio magno contra Piratas datum eſt, contra C. Trebellij Tribuni plebis interceſſionem.

De lege Iunia. Iunius Syluius coss. cum Q. Cæcilio Metello legem tulit bello Cimbrico, quod diu praue & infeliciter geſtum eſt, propter diminuta militiæ ſtipendia.

De lege Iulia. Iulia lege puniuntur adulteri. Idem Iulius Cęſar legem tulit de peculatu in eos qui Rempub. vel ſacra furati ſunt, vel furantibus auxiliati ſunt, vel furta ſcientes ſuſceperunt.

De lege Lectoria. Quum adoleſcentes in contractibus circum iri ſolerent, Q. Lectorius pœnam deceptoribus adiecit.

De lege Licinia. P. Licinius Craſſus orator, & Q. Mutius Scæuola Pont. Max. legem tulerunt de regundis ciuibus, vt in ſuæ quiſque ius ciuitatis redigeretur, quum multi Itali cupiditate ciuitatis

Rom.tenerentur.

De lege Manilia. L.Manilius legem tulit,vt quando res à nobilibus aduersę gestæ fuerant, illi ad magistratus gerendos admitterentur, quorum maiores in Romana Repub. magistratum non exercuissent,huiusmodi autem Noui appellãtur.

De lege Othonia. Otho Trib.pl. legem tulit,ne quis cum ordine Equesti in spectaculis sederet,nisi sestertia quadringenta possideret: quod si contingeret, quisquis esset,siue ingenuus siue libertus, inter equites spectare liceret in gradu XIIII

De lege Oppia. Oppius legẽ tulit,ne superfluo ornatu mulieres Rom.vterentur, néve pilentis,i.rhedis pensilib.vterentur, néve plus vncia in auribus appenderent.

De lege Hortensia. Hortensius legem tulit, vt eo iure quod populus statuisset, omnes Quirites tenerentur.

De lege Pompeia. C.Pompeius Strabo lata lege veteribus incolis Transpadanis ius Latij dedit,quod cæteræ coloniæ Latinæ habebant, vt petendi magistratus, & ciuitatis Romæ ius adipiscerẽtur. Cn. Pompeius Magnus legem tulit, vt Quæstor suffragio populi ex his qui Consules

fuerant, crearetur. Idem Pompeius legem tulit, qua asperrima pœna parricidas afficit. Si quis parenti filius fata præparauerit clam & palàm, insutus culeo cum cane & gallo gallinaceo, & vipera, & simia in mare aut in flumen proiiceretur.

De lege Papia. Lege Papia prohibentur peregrini, vti vrbe Rom. Marcus Plotius Sil. Tribunus plebis, Cneo Pompeio Strabone, & Lucio Portio Catone coss. legem tulit, vt singulæ Tribus quinos denos ex eo numero suffragio crearent, qui eo anno iudicarent. L. Rosius Otho Consul legem tulit, vt in theatro Equitibus Romanis ordines XXIIII. spectandi gratia darentur.

De lege Satyra. Satyra lex est, quæ vno rogatu multa & varia comprehendit.

De lege Scantinia. P. Scantinus legem tulit, qua puerorum concubitores graui supplicio afficiuntur.

De lege Tutelari. Lege tutelari cauetur, ne quis tutor per simulationem pupillum fraudet.

De lege Variana. Q. Varius Tribunus plebis legem tulit, vt quæreretur de his, quorum ope consilióue socij Populi Ro-

mani arma ſumpſiſſent.

De lege Voconia. Voconius legem tulit, ne quis cẽſus, id eſt, pecunioſus, hæredem vnicam relinqueret filiam: erat autem cenſus ille qui centum millia in profeſſione detuliſſet.

De lege Valeria. Valerius Publicola legem tulit, vt nulli magiſtratui liceret corpus Romani ciuis indicta cauſa condemnare, licerétque damnatis ad populum prouocare.

Hæc habui M. Pantagathe, quę de magiſtratibus & ſacerdotiis & legibus compendiosè ſcriberem, vt ex eo compendio aliqua ad noſtros vtilitas perueniat: & ita depinxiſſe opinor, vt ante oculos veluti in tabella poſuerim. Scribant alij diffuſius, Pomponio ſatis eſt placere ſuis.

IN L. FENESTELLÆ libellum de Sacerdotiis & Magiſtratibus Romanorum caſtigationes.

In cap. I. Prima Pani Lycæo. pag. 3. ver. 5. Lupercaléſque ludos factos fuiſſe. pag. 3. ver. 6.

In cap.2. Qua præ se armentum agens nando traiecerat. Ex Liuio lib.1.Decad.1. pag.7.verſ.24.

Ex loco infeſto. Sic Liuius ibid. pag.8. verſ.15.

Diuinitate credita Carmentæ matris. pag.9.verſ.1.

Auguſtiorémque humana intuens. Ex Liuio,ibid.pag.9.ver.8.

Ne extis ſolennibus veſcerentur. Ex Liuio ibid.pag.9.ver.27.

Liuius lib. 9. Decad. 1. de Potitiorum interitu tantum meminit. pag.5.ver.10.

In cap.3. Regias affinitates.) videtur abundare,& melius legas ſi omittas. pag. 10.ver.25.

In cap.4. In arce, ſiue in ædito quodam loco.pag.1.ver.12.

Tum illum haud cunctanter diſcidiſſe cotem ferunt.Ex Liuio lib.1. pa.13.ver.13.

Nam quum libros legeret ad ſacra populi pertinentes,meminiſſe ſe locum,&c. pag.14.ver.9.Ex Valer.Max.lib.1.cap.1.

In cap.5. Quod in ſacro, capite velato,&c.pag.15.ver.27.

Ignem è Flaminia,id eſt Flaminis dialis domo, niſi ſacrum efferri, &c. Ex A.

Gel.lib.10.cap.pag.16.ver.16.

Et de eo lecto trinoctium continuũ non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud eius lecti fulcrum capsulam esse cum strue atque ferro oportet. Ex Gel.lib.10.cap.15.pag.17.ver.4.

Sub tecto vti libet, & non pridem à Põtificibus, &c. Ex Gel. ibi.pag.17.ver.11.

Tunicam intimam nisi in locis tectis non exuit, ne sub cœlo tanquam, &c. Ex eod.Gel.ibid.pag.17.ver.13.

Super flaminem Dialem in conuiuio nisi rex sacrificulus haud quisquam accumbit.eod.ibid.pag.17.ver.16.

In cap.6. Cuius duntaxat saluis religionum obseruationibus ratio haberi possit gratia Popiliæ legis per se ratum fit. Ex Gel.lib.1.cap.12.pag.20.ver.10.

In caput 8. Scitis Pontificis subiecta sunt.pag.23.ver.10.

Nec cælestes modò ceremonias edocere pag.23.ver.16.

In cap.9. Vide num ita legendum sit, Regnante Tullo Hostilio apud Liuium mentio non est. Nam Liuius. Fœcialis nominis mentionem nullam facit ante M. Valerium Fœcialem: imò vllius vetustio-

ris fœderis memoriam fuiſſe negat. pag. 24.ver.7.

Et non minus puberibus tribus præſentibus dicit. pag.26. ver.3. Ex Liuio 1. Decad.1.

*In cap.*10. M. Valerius primus Fœcialis.pag.27.ver.4.

Verbenam caput capillóſque tangens. pag.27.ver.8.

Vnde res repetuntur,capite velato (filum lanæ velamen eſt) Audi Iupiter, inquit, audite Fines, cuiuſcunque gentis ſunt, nominat.) Sic Liuius, vnde totum hoc propè caput ad verbum deſumptum eſt. Hunc conſule lib.1. Decad.1. pag.27. ver.14.

*In cap.*12. Vocem eidem & creditam eſſe.pag.30.ver.19.

Simulacro onuſta vectaretur. pag.30. ver.27.

Manu arrepta, puellæ admodum parum conantis.pag.31.ver.19.

Ad id ſacerdotium legendos. pag.30. ver.19.

*In cap.*14. Septemuiratum epulorum, quoniam. pag.33.ver.26.

IN

IN LIB. FENESTELLÆ de Magistratibus Romanis.

Et à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure non potest. Ex Gell.lib.13.cap.14.pag.36.ver.24

Censores æque non eodem rogantur auspicio atque Consules. Sic Gell. ibid. pag.36.ver.4.

Minoribus creandis magistratibus. pag.36.ver.10.

Et concionem vsquequaque auocare potest. Ex Gell.ibid.pag.36.ver.21.

Est rogare quid populum quod suffragiis suis,&c.Ex Gell.ibid.pag.37.ver.8.

*In cap.*1. Vbi filiam illi &c. pag. 40. ver.12.

Ad carcerem prosequebatur. pag.40. ver.22.

In epistola ad Oppianum.pa.41.ver.6.

Tribunos quoque militares, qui pro Consulibus fuissent. Ex Gell.lib.14.cap. 7.pag.41. ver.16.

Præfecto vrbi Latinarum causa relicto.Ex Gell.lib.14.cap.8.pag.41.ver.22.

Neque ius habeat sententiæ dicendæ,

quum ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non sit Senatoria. Ex Gell. ibidem. pag. 41. ver. 25.

Ex Tribunis plebis, quanquam, &c. pag. 42. ver. 3.

Opus etiam Censorium fecisse existimatos, per quos, &c. Ex Gell. lib. 14. cap. 7. pag. 42. ver. 23.

In cap.3. Et ante omnes penè magistratus, Iunius certè Gracchanus in eodem lib. &c. pag. 46. ver. 15.

Quæstores habuisse constat. pag. 46. ver. 24.

Vt Gracchanus dixit. pag. 47. ver. 3.

In cap.4. Consulendum rati. pag. 48. ver. 9.

Annus circum ageretur. Id ab re, quod nunc quoque tenet nomen. Interregum appellatum. Ex Liuio lib. 1. Decad. 1. pag. 48. ver. 15.

Qui vel imperium posituri. Liuius amissuri habet. pag. 48. ver. 19

Atque ea conditione regem creabant. pag. 49. ver. 6.

In cap.5. Tum primum Duûmuiros creat. pag. 51. ver. 14.

Vnius tamen augmẽto Collegę Triûm

uiri facti sunt.pag.51.ver.25.

In cap.6. Sed a suo liberto aut contemni dixerit.pag.54.ver.10.

Popularium quietem.pag.54.ver.vlt.

Præfectum vrbi Latinarum. pag.55. ver.12.

In cap.7. Vt aduersus omnes magistratus esset prouocatio ad populum.pag. 57.ver.13.

L.Sextius creatus est. pag.58.ver.2.

Exercitum, vt ferunt, intra, &c.pag.59. ver.12.

Exercitum imperari præsidij causa, &c.pag.59.ver.15.

In cap.8. C.Martius.pag.61.ver.12.

In cap.11. Nec quicquam in prouincia negotiorum exoritur. Ex Pandectis tit.de offic.procon.l.Nec quicquam. pag. 67.ver.21.

Vt obsequium parentibus & patronis liberisque patronorum exhibeatur. Digest.de offic.procon. l. de plano. pag. 68. ver.14.

Libertos aut patribus filios, cum, &c. pag.68.ver.18.

In cap.14. Omnem Reip.speciem conturbarunt idibus, &c.pag.75.20.

citur locus, in quo ius redditur, vt meminit Paulus de lege, & de legis origine.

Lex. Lex (vt Chrysippus definit) est diuinarum & humanarum rerum notitia. Lex dicitur rogatio & obnuntiatio. Lex donum est Dei dogma hominũ sapientum, coercio voluntatis. Legis virtus est imperare,

Legis virtus. vetare, punire, permittere. Lex est æternum quoddam, quod vniuersum mundum regit, imperandi, prohibendíque sapientia. Ex hac lege lex nostra est: ratio ménsque sapientis, æqualis Dei est lex: constátque ad salutem ciuium ciuitatúmque incolumitatem, vitámque omnium quietam & beatam. Igitur vbi lex non est, quies & beatitudo nõ est: & apud illos antiquissimos, mos sapientum lex erat: id erat, quoniam antiquitas proximè accedebat ad Deum. Lex magistratib. præest, & magistratus populo. Optimè putat Cicero, magistratum esse legem loquentem. Imperandi & obtemperandi modus debet esse: nam & qui bene imperauerit, aliquando obtemperet necesse est: & ipsi mortales non solùm obtemperare & obedire magistratibus debent, sed eos colere atque diligere.

Potestas Potestas est facultas à po-

pulo seu principe publicè data. Magistratus dici cœptus est, quum à populo creatus fuit magister populi, id est, Dictator. Prima fertur Ceres dedisse leges mortalibus, postea ipsi sapientes: Phoroneus Argiuis dedit: Moyses cælo lapsas Hebræis: Aegyptiis Mercurius, Draco & Solon Atheniensibus: Minos Cretensibus, Lycurgus Lacedemoniis: Thuriis Charundas: Romanis Romulus.

Magistratus.

Primi leguntatores.

De Aelia & Fusia. L L.

AElia & Fusia lege resistebatur pernicio sis legibus in ciuitate, quæ ideo erant propugnacula & muri otij & tranquilitatis. Sed Claudius Trib. pleb. L. Pisone & Aulo Gabinio coss. quatuor leges tulit: ex his secunda fuit, ne quis per hos dies quibus quum populo agi liceret, de cælo seruaret: & quarta cauebatur, ne quem Censores in Senatu legendo præterirent, néve quem ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & vtriusque Censoris sententia damnatus esset: hac lege diminuta est Censura, quæ est magistra vitæ & modestiæ.

De lege Aurelia. Aurelia lege communicata sunt iudicia Senatui Equitibusq;

que Rom. & Tribunis ærariis. Eam tulit Aurelius cotta Prætor.

De lege Acilia. Manius Acilius Glabrio legem tulit de pecuniis repetundis, in qua ne comperendinari quidem reum finit. L.Piso primus tulit legem de pecuniis repetundis.

De lege Annonia. Clo.Trib.pleb.de annona legem tulit, vt frumentum quod antea senis æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.

De lege Annaria. Ea lex annorum modum finit, quibus magistratus capiendi potestas sit.

De lege Aterma. Hæc lex, quum mos priscus fuisset irrogãdæ multæ per magistratus, ouis aut bouis nomine, ouis ære deno, bouis ære centeno diffiniuit.

De lege Aquilia. Aquilia lex ab Aquilio lata, de dolo malo, de fraude, de deceptione, de simulatione.

De lege Cincia. Cincius legem tulit, qua cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam, donum pecuniámve acciperet.

De lege Calphurnia. Calphurnia lege pecuniaria pœna inter alias pœnas adiecta fuit. L.Calphurnius Piso eam tulit.

De lege Cornelia. Cornelia lege caueretur, ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret. A. Cornelius coss. tulit: & idem aliam tulit, ne quis in Senatu legibus solueretur; nisi ducenti adfuissent: ne quis quum solutus esset, intercederet, quum ea de re ad populum ferret. Tulit idem Cornelius, vt Prætores edictis suis ius dicerent. Lex est à Cornelio quodam lata, vt homines qui parricidij causa telo accincti sint, gladio persequantur.

De lege Cassia. A Cassio Longino lex lata est Cassia, qua populus per tabellam suffragia ferret. C. Mario, C. Flacco coss. alia ab eodem lata, vt ille quem populus damnasset, cuíve imperium abrogasset, in Senatu non esset.

De lege Fabia. Fabia lex à Fabio lata, qua adiecta pœna est illis qui deducunt & sectantur candidatos in comitia.

De lege Frumentaria. Frumentaria lex à Sempronio Graccho lata est, qua frumentum è publico distribueretur pop. Rom.

De lege Falcidia. Lege Falcidia à Falcidio lata; cauetur ne plus dodrante legare

liceret, propterea quòd multi hæreditatem recusabant.

De lege Flauia. Flauius legem tulit de plagiariis, quum quis dolo seruum aut pecus à domino, & filium à patre subtrahit.

De lege Gabinia. Gabinus legem tulit, qua bellum Cn. Pompeio magno contra Piratas datum est, contra C. Trebellij Tribuni plebis intercessionem.

De lege Iunia. Iunius Syluius coss. cum Q. Cæcilio Metello legem tulit bello Cimbrico, quod diu praue & infeliciter gestum est, propter diminuta militiæ stipendia.

De lege Iulia. Iulia lege puniuntur adulteri. Idem Iulius Cęsar legem tulit de peculatu in eos qui Rempub. vel sacra furati sunt, vel furantibus auxiliati sunt, vel furta scientes susceperunt.

De lege Lectoria. Quum adolescentes in contractibus circum iri solerent, Q. Lectorius pœnam deceptoribus adiecit.

De lege Licinia. P. Licinius Crassus orator, & Q. Mutius Scæuola Pont. Max. legem tulerunt de regundis ciuibus, vt in suæ quisque ius ciuitatis redigeretur, quum multi Itali cupiditate ciuitatis

Rom. tenerentur.

De lege Manilia. L. Manilius legem tulit, vt quando res à nobilibus aduersę gestæ fuerant, illi ad magistratus gerendos admitterentur, quorum maiores in Romana Repub. magistratum non exercuissent, huiusmodi autem Noui appellãtur.

De lege Othonia. Otho Trib. pl. legem tulit, ne quis cum ordine Equesti in spectaculis sederet, nisi sestertia quadringenta possideret: quod si contingeret, quisquis esset, siue ingenuus siue libertus, inter equites spectare liceret in gradu XIIII.

De lege Oppia. Oppius legẽ tulit, ne superfluo ornatu mulieres Rom. vterentur, néve pilentis, i. rhedis pensilib. vterentur, néve plus vncia in auribus appenderent.

De lege Hortensia. Hortensius legem tulit, vt eo iure quod populus statuisset, omnes Quirites tenerentur.

De lege Pompeia. C. Pompeius Strabo lata lege veteribus incolis Transpadanis ius Latij dedit, quod cæteræ coloniæ Latinæ habebant, vt petendi magistratus, & ciuitatis Romæ ius adipiscerẽtur. Cn. Pompeius Magnus legem tulit, vt Quæstor suffragio populi ex his qui Consules

fuerant, crearetur. Idem Pompeius legem tulit, qua asperrima pœna parricidas afficit. Si quis parenti filius fata præparauerit clam & palàm, insutus culeo cum cane & gallo gallinaceo, & vipera, & simia in mare aut in flumen proiiceretur.

De lege Papia. Lege Papia prohibentur peregrini, vti vrbe Rom. Marcus Plotius Sil. Tribunus plebis, Cneo Pompeio Strabone, & Lucio Portio Catone coss. legem tulit, vt singulæ Tribus quinos denos ex eo numero suffragio crearent, qui eo anno iudicarent. L. Rosius Otho Consul legem tulit, vt in theatro Equitibus Romanis ordines XXIIII. spectandi gratia darentur.

De lege Satyra. Satyra lex est, quæ vno rogatu multa & varia comprehendit.

De lege Scantinia. P. Scantinus legem tulit, qua puerorum concubitores graui supplicio afficiuntur.

De lege Tutelari. Lege tutelari cauetur, ne quis tutor per simulationem pupillum fraudet.

De lege Variana. Q. Varius Tribunus plebis legem tulit, vt quæreretur de his, quorum ope consilióue socij Populi Ro-

mani arma sumpsissent.

De lege Voconia. Voconius legem tulit, ne quis cẽsus, id est, pecuniosus, hæredem vnicam relinqueret filiam: erat autem census ille qui centum millia in professione detulisset.

De lege Valeria. Valerius Publicola legem tulit, vt nulli magistratui liceret corpus Romani ciuis indicta causa condemnare, licerétque damnatis ad populum prouocare.

Hæc habui M. Pantagathe, quę de magistratibus & sacerdotiis & legibus compendiosè scriberem, vt ex eo compendio aliqua ad nostros vtilitas perueniat: & ita depinxisse opinor, vt ante oculos veluti in tabella posuerim. Scribant alij diffusius, Pomponio satis est placere suis.

IN L. FENESTELLÆ libellum de Sacerdotiis & Magistratibus Romanorum castigationes.

In cap. 1. Prima Pani Lycæo. pag. 3. ver. 5. Lupercalésque ludos factos fuisse. pag. 3. ver. 6.

In cap.2. Qua præ se armentum agens nando traiecerat. Ex Liuio lib.1.Decad.1. pag.7.verſ.24.

Ex loco infeſto. Sic Liuius ibid. pag.8. verſ.15.

Diuinitate credita Carmentæ matris. pag.9.verſ.1.

Auguſtiorémque humana intuens. Ex Liuio, ibid.pag.9.ver.8.

Ne extis ſolennibus veſcerentur. Ex Liuio ibid.pag.9.ver.27.

Liuius lib. 9. Decad. 1. de Potitiorum interitu tantum meminit. pag.5.ver.10.

In cap.3. Regias affinitates.) videtur abundare, & melius legas ſi omittas. pag. 10.ver.25.

In cap.4. In arce, ſiue in ædito quodam loco.pag.1.ver.12.

Tum illum haud cunctanter diſcidiſſe cotem ferunt. Ex Liuio lib.1. pa.13.ver.13.

Nam quum libros legeret ad ſacra populi pertinentes, meminiſſe ſe locum, &c. pag.14.ver.9. Ex Valer.Max.lib.1.cap.1.

In cap.5. Quod in ſacro, capite velato, &c.pag.15.ver.27.

Ignem è Flaminia, id eſt Flaminis dialis domo, niſi ſacrum efferri, &c. Ex A.

Gel.lib.10.cap.pag.16.ver.16.

Et de eo lecto trinoctium continuũ non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas eſt, neque apud eius lecti fulcrum capſulam eſſe cum ſtrue atque ferro oportet. Ex Gel.lib.10.cap.15.pag.17.ver.4.

Sub tecto vti libet, & non pridem à Põtificibus, &c. Ex Gel. ibi.pag.17.ver.11.

Tunicam intimam niſi in locis tectis non exuit, ne ſub cœlo tanquam, &c. Ex eod.Gel.ibid.pag.17.ver.13.

Super flaminem Dialem in conuiuio niſi rex ſacrificulus haud quiſquam accumbit.eod.ibid.pag.17.ver.16.

In cap.6. Cuius duntaxat ſaluis religionum obſeruationibus ratio haberi poſſit gratia Popiliæ legis per ſe ratum ſit. Ex Gel.lib.1.cap.12.pag.20.ver.10.

In caput 8. Scitis Pontificis ſubiecta ſunt.pag.23.ver.10.

Nec cæleſtes modò ceremonias edocecere pag.23.ver.16.

In cap.9. Vide num ita legendum ſit, Regnante Tullo Hoſtilio apud Liuium mentio non eſt. Nam Liuius. Fœcialis nominis mentionem nullam facit ante M. Valerium Fœcialem: imò vllius vetuſtio-

ris fœderis memoriam fuiſſe negat. pag. 24.ver.7.

Et non minus puberibus tribus præſentibus dicit. pag.26. ver.3. Ex Liuio 1. Decad.1.

*In cap.*10. M. Valerius primus Fœcialis.pag.27.ver.4.

Verbenam caput capillóſque tangens. pag.27.ver.8.

Vnde res repetuntur,capite velato (filum lanæ velamen eſt) Audi Iupiter, inquit, audite Fines, cuiuſcunque gentis ſunt, nominat.) Sic Liuius, vnde totum hoc propè caput ad verbum deſumptum eſt. Hunc conſule lib.1. Decad.1. pag.27. ver.14.

*In cap.*12. Vocem eidem & creditam eſſe.pag.30.ver.19.

Simulacro onuſta vectaretur. pag.30. ver.27.

Manu arrepta, puellæ admodum parum conantis.pag.31.ver.19.

Ad id ſacerdotium legendos. pag.30. ver.19.

*In cap.*14. Septemuiratum epulorum, quoniam. pag.33.ver.26.

IN

IN LIB. FENESTELLÆ de Magiſtratibus Romanis.

Et à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure non poteſt. Ex Gell.lib.13.cap.14.pag.36.ver.24

Cenſores æque non eodem rogantur auſpicio atque Conſules. Sic Gell. ibid. pag.36.ver.4.

Minoribus creandis magiſtratibus. pag.36.ver.10.

Et concionem vſquequaque auocare poteſt. Ex Gell.ibid.pag.36.ver.21.

Eſt rogare quid populum quod ſuffragiis ſuis,&c.Ex Gell.ibid.pag.37.ver.8.

*In cap.*1. Vbi filiam illi &c. pag. 40. ver.12.

Ad carcerem proſequebatur. pag.40. ver.22.

In epiſtola ad Oppianum.pa.41.ver.*6*.

Tribunos quoque militares, qui pro Conſulibus fuiſſent. Ex Gell.lib.14.cap. 7.pag.41. ver.16.

Præfecto vrbi Latinarum cauſa relicto. Ex Gell.lib.14.cap.8.pag.41.ver.22.

Neque ius habeat ſententiæ dicendæ,

uiri facti sunt.pag.51.ver.25.

In cap.6. Sed a suo liberto aut contemni dixerit.pag.54.ver.10.

Popularium quietem.pag.54.ver.vlt.

Præfectum vrbi Latinarum. pag.55. ver.12.

In cap.7. Vt aduersus omnes magistratus esset prouocatio ad populum.pag, 57.ver.13.

L.Sextius creatus est. pag.58.ver.2.

Exercitum,vt ferunt,intra,&c.pag.59. ver.12.

Exercitum imperari præsidij causa, &c.pag.59.ver.15.

In cap.8. C.Martius.pag.61.ver.12.

In cap.11. Nec quicquam in prouincia negotiorum exoritur. Ex Pandectis tit.de offic.procon.l.Nec quicquam. pag. 67.ver.21.

Vt obsequium parentibus & patronis liberísque patronorum exhibeatur. Digest.de offic.procon. l. de plano. pag. 68. ver.14.

Libertos aut patribus filios, cum, &c. pag.68.ver.18.

In cap.14. Omnem Reip.speciem conturbarunt idibus,&c.pag.75.20.

Iureiurando ictum ne comitia creandis nouis magistratibus haberent. pag. 76.ver.1.

Comitiis perferrentur.pag.76.ver.7.

Eo illi nihilo mitiores facti, hac petulantia,&c.pag.76.ver.12.

Filia in obsoleta veste.pag.78.ver.16.

Armata plebs in sacrum montem ex Auentino secedere,&c.pag.79.ver.14.

*In cap.*15. M.Lectorio primipili centurioni.pag.81.ver.11.

*In cap.*17. Neque Consulibus, quum tot populorum bella imminerent, opere esset id negotium agere. Mentio illata ab Senatu est,rem perosam ac minimè Consularem suo proprio magistratu egere, cui scribarum ministerium, custodiæque & tabularum cura, cui arbitrium formulæ censendi subiiceretur. Sic Liuius ad verbum lib.4.Decad.1.pag.84.ver.4.

Aulo Mamerco Aemilio Dictatore, & Iulio Virginio,&c.pag.84.ver.20.

*In cap.*18. Capitis Colionis. pag. 88. ver.12.

T.Cœlium Siculum.pag.89.ver.16.

Legibus ac magistratibus insignirent. pag.89.ver.26.

*In cap.*19. Diuus Titus detraxit. pag. 92.ver.5.

*In cap.*20. Succurrere sæpenumero ten tassent.pag.92.ver.25.

Quæ destinere vnanimos videbatur. Ex Liuio. Nonnulli verò sic. Quod distinere animos hominum videbatur. pag. 93.ver.2.

P. Decius Mus, M. Papyrius, Q. Publius.pag.93.ver.10.

Qui rem difficilem tractatu & plerunque parti vtrique, semper certè alteri gra uem: Ex Liuio ad verbum.pag.93.ver.12.

Et impeditiora, inertia debitorum quàm facultatibus, aut ærariorum mensis cum ęre in foro positis, dissoluit: vt populo prius caueretur: aut ęstimatio ęquis rerum pretiis liberauit: vt non modo &c. Ex Liuio ad verbum.pag.93.ver.16.

*In cap.*21. Obluctabantur.pag.94.ver. 23.

*In cap.*24. Cum hamis & dolabris.pa. 98.ver.25.

Sic Digest.tit.de offic.præfect.vig.

*In cap.*25. A quibus (vt existimatione deducor) difficili bellorum & ciuilium seditionum tempore, muri custodiæque

portarum per milites stationarios munirentur.pag.100.ver.7.

In cap.26. Ex quibus hæres institutus est, soluendo non sunt, consulendus erit Imperator ne quid inde detrimenti patiatur.pag.102.ver.6.

EX POMPONIO LÆTO

De Censoribus.

Qui plebeius, in Ceritum tabulas referetur, au Cerites tabulas. Ex Gell.lib. 15.cap.13.pag.125.ver.3.

De Lupercis.

Quem Romani vocant Iunum, pag. 136.ver.5. Ex Liuio lib.1. Decad.1.

BREVIS INDEX

dignitatum omnium ac Magistratuum, necnon & sacerdotiorum, quæ in toto Fenestella, & Pomponio reperiri possunt.

FINIS.